

PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE MET KINDERS

deur

ODETTE VAN JAARSVELD

*Tesis ingelewer vir die graad
Magister in Maatskaplike Werk
in die
Fakulteit Lettere en Sosiale Wetenskappe
aan die
Universiteit Stellenbosch*

SUPERVISOR: DR M STRYDOM

MAART 2016

VERKLARING

Deur hierdie tesis elektronies in te lewer, verklaar ek dat die geheel van die werk hierin vervat, my eie, oorspronklike werk is, dat ek die alleen outeur daarvan is (behalwe in die mate uitdruklik anders aangedui), dat reproduksie en publikasie daarvan deur die Universiteit Stellenbosch nie derde party regte sal skend nie en dat ek dit nie vantevore, in die geheel of gedeeltelik, ter verkryging van enige kwalifikasie aangebied het nie.

Datum: Maart 2016

OPSOMMING

Gonzales (2009:149) verduidelik dat die voorkoms van hersaamgestelde gesinne nie meer 'n uitsondering is nie, maar 'n norm. Omdat die egskeidingsyfer in Suid-Afrika aan die styg is, is daar al hoe meer kerngesinne wat verbrokkel en nuwe hersaamgestelde gesinne wat gevorm word.

Dit is 'n groot uitdaging om vanuit die verbrokkeling van 'n kerngesinsisteem 'n hersaamgestelde gesinsisteem te ontwikkel, omdat die ontwikkeling van en aanpassing by hierdie gesinne baie van mekaar verskil. 'n Kerngesin is die eerste vorming van 'n gesin wat gewoonlik uit biologies verwante gesinslede bestaan, terwyl 'n hersaamgestelde gesin ook oor stiefgesinslede beskik (Ebersohn, 2012:27, 28)

In hierdie studie word die psigososiale faktore wat by die hersaamgestelde gesin se aanpassing betrokke is, ondersoek. 'n Literatuurstudie is voltooi om insig in die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne te bekom asook om uitdagings wat hersaamgestelde gesinslede ervaar, te identifiseer en met behulp van die sisteemteorie te verstaan.

'n Kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsingsbenadering is gebruik om die studie te voltooi. 'n Beskrywende en verkennende navorsingsontwerp is benut om 'n holistiese en deeglike beskrywing van die fenomeen te verkry. Semi-gestruktureerde onderhoude is met twintig maatskaplike werkers gevoer om hulle siening oor die invloed van psigososiale faktore op die aanpassing van hersaamgestelde gesinne te verkry. Dienslewering aan hersaamgestelde gesinne is ook aangespreek, omdat 'n verskeidenheid van maatskaplikewerkorganisasies aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer.

Die belangrikste bevinding wat tydens die ondersoek verkry is, is dat hersaamgestelde gesinne 'n behoefte het aan leiding om die ontwikkeling en aanpassing in 'n hersaamgestelde gesin te vergemaklik. Maatskaplike werkers wat aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer moet oor kennis beskik aangaande die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van die gesin sodat toepaslike dienste gelewer kan word.

ABSTRACT

Gonzales (2009:149) explains that the prevalence of blended families is no longer the exception, but is has become a norm. Due to the growing divorce rate in South Africa, increasing numbers of nuclear families are dismembering and new blended families are forming.

It is challenging to form a blended family that consists of two dismembered nuclear families, because of the differences in the development of, and adjustments to, these families. A nuclear family is the first form of a family and usually consists of biologically related family members whereas a blended family also consists of stepfamily members (Ebersohn, 2012:27, 28).

In this study the psychosocial factors involved in the adjustment of blended families are investigated. A literature study was conducted to gain insight into the development and adjustment of blended families as well as to identify and understand the challenges that blended family members face, through the use of the Systems Theory.

A quantitative and qualitative research approach was used to complete this study. An explorative and descriptive research design is utilized to obtain a holistic and thorough description of the phenomena. Semi- structured interviews were utilized to gain insight into twenty social workers' perspectives of the involvement of psychosocial factors in the adjustment of blended families. Service delivery to blended families is also addressed in this study due to the variety of social work organisations that deliver services to these families.

The most important finding of this study is that blended families have a need for guidance to promote the development of, and adjustment in, the family. Social workers that deliver services to blended families must gain knowledge concerning psychosocial factors that have an influence on the adjustment of these families to ensure applicable services.

BEDANKINGS

Ek wil graag my dankbaarheid teenoor die volgende individue uitspreek:

- Die Departement van Maatskaplike Werk (Universiteit Stellenbosch), vir die geleentheid wat aan my gegun is om akademies te kan groei. Ek wil my dankbaarheid teenoor Professor Green en mevrou Williams betuig vir die geloof wat hulle in my gehad het.
- Dr. Strydom, ek sal ewig dankbaar wees vir die tyd en moeite wat sy aan my afgestaan het. Dankie vir al die ondersteuning en aanmoediging, ek het baie deursettingsvermoë aangeleer en ook geleer hoe om altyd volgens riglyne te werk.
- Joan Weyers, dankie vir die puik taal redigering wat mevrou gedoen het om my tesis sonder foute te voltooi.
- FAMSA Wes-Kaap en ander deelnemers, ek is opreg dankbaar vir die tyd wat afgestaan is om belangrike inligting in te win om sodoende die studie suksesvol saam te stel en te voltooi.
- My ouers, ek sal nooit in woorde kan verduidelik hoe baie julle ondersteuning vir my beteken nie. Julle het my baie deursettingsvermoë geleer en toegelaat dat ek as persoon kan floreer en daardeur die beste van my potensiaal kon bereik.
- My suster, dankie dat jy daar was vir my en my so baie ondersteun het, dit het die wêreld vir my beteken.
- Toit Wessels, jy weet ek sou nie hierdie reis so suksesvol sonder jou kon voltooi nie. Ek is ewig dankbaar vir jou bystand en motivering gedurende die hele studie. Jy het gemaak dat ek meer in myself kon glo en het my gedra deur die moeilike tye.
- Tannie Salomie, dankie vir al die tyd en moeite wat afgestaan is om die kwaliteit van my taal te verbeter, ek waardeer tannie se ondersteuning opreg en ek het dit baie nodig gehad.
- My hemelse Pappa, dankie vir reis van selfontdekking deur die blye en moeilike tye. U het my sterk gemaak wanneer ek wou opgee en daarom sal U altyd my vaste rots wees.

INHOUDSOPGAWE

<i>Verklaring</i>	<i>i</i>
<i>Opsomming</i>	<i>ii</i>
<i>Abstract</i>	<i>iii</i>
<i>Bedankings</i>	<i>iv</i>
<i>Inhoudsopgawe</i>	<i>v</i>

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1. INLEIDING	1
1.1 MOTIVERING VIR DIE STUDIE	2
1.1.1 Die vorming van 'n hersaamgestelde gesin	2
1.1.1.1 Egskeidings en hertrou	3
1.1.2 Nie-aanpasbaarheid in hersaamgestelde gesinne	4
1.2 PROBLEEMSTELLING	5
1.2.1 Gesinsrolle en interaksie tussen gesinslede	6
1.3 DOELSTELLINGS EN DOELWITTE VAN NAVORSING	7
1.4 TEORETIESE UITGANGSPUNT	8
1.4.1 Gesinsisteme en die sisteemteorie	8
1.4.2 Die ekologiese perspektief	9
1.5 BEGRIPOMSKRYWING	10
1.5.1 'n Gesin	10
1.5.2 'n Hersaamgestelde gesin	10
1.5.3 Psigososiale faktore	10
1.5.4 Nie-aanpasbaarheid	11
1.6 NAVORSINGSMETODOLOGIE	11
1.6.1 Literatuurstudie	11
1.6.2 Navorsingsbenadering	12
1.6.3 Navorsingsontwerp	12
1.6.4 Populasie en steekproef	13
1.6.5 Metode van data-insameling	13
1.6.6 Geldigheid en betroubaarheid	14
1.6.7 Metode van data-analise	14
1.7 ETIESE ASPEKTE	15
1.7.1 Vermyding van skade of besering	15

1.7.2	Vrywillige deelname.....	15
1.7.3	Ingeligte toestemming.....	15
1.7.4	Publikasie van bevindinge	16
1.8	AANBIEDING	16

HOOFSTUK 2

DIE ONTWIKKELING EN AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE AAN DIE HAND VAN DIE SISTEEMTEORIE

2.	INLEIDING	17
2.1	HERSAAMGESTELDE GESINNE	18
2.1.1	Verskillende tipes hersaamgestelde gesinne	20
2.1.2	Uitdagings met betrekking tot die verskuiwing van een gesinsisteem na 'n ander	23
2.1.3	Hersaamgestelde gesinne met aanpasbare patrone teenoor nie-aanpasbare patrone	24
2.2	DIE SISTEEMTEORIE EN HERSAAMGESTELDE GESINNE.....	25
2.2.1	Subsisteme in hersaamgestelde gesinne.....	25
2.2.1.1	<i>Ouersubsisteem</i>	26
2.2.1.2	<i>Ouer-kind-subsisteem</i>	26
2.2.1.3	<i>Kindersubsisteem</i>	27
2.2.2	Eienskappe van die sisteemteorie	28
2.2.2.1	<i>Rolle van gesinslede</i>	28
2.2.2.2	<i>Grense en reëls</i>	29
2.2.2.3	<i>Gehegtheid van gesinslede</i>	30
2.2.2.4	<i>Kohesie tussen hersaamgestelde gesinslede</i>	30
2.3	ONTWIKKELING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE	31
2.3.1	Eienskappe van ontwikkeling en Ontwikkelingstadiums	32
2.3.1.1	<i>Die fantasiestadium</i>	32
2.3.1.2	<i>Die onderdompelingstadium</i>	33
2.3.1.3	<i>Die bewuswordingstadium</i>	33
2.3.1.4	<i>Die mobiliseringstadium</i>	34
2.3.1.5	<i>Die aksiestadium (of ooreenstemmingstadium)</i>	35
2.3.1.6	<i>Die kontakstadium</i>	35
2.3.1.7	<i>Die oplossingstadium</i>	35
2.4	SAMEVATTING	37

HOOFSTUK 3**PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT DIE FUNKSIONERING EN WELSTAND
VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE UITDAAG**

3.	INLEIDING.....	38
3.1	ONTWIKKELING VAN VERHOUDINGS IN HERSAAMGESTELDE GESINNE	39
3.1.1	Gevoelens wat ervaar word tydens verhoudingsbou.....	40
3.1.2	Verwerking van verlies	41
3.1.3	“Stief”-ouerverhouding.....	42
3.1.3.1	<i>Die verhouding tussen die kind en die “stief”-ma</i>	<i>43</i>
3.1.3.2	<i>Die verhouding tussen die kind en die “stief”-pa</i>	<i>43</i>
3.2	PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT DIE AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINSLEDE BEMOEILIK	44
3.2.1	Individuele psigososiale faktore	45
3.2.1.1	<i>Kommunikasie tussen gesinslede.....</i>	<i>45</i>
3.2.1.2	<i>Die voorkoms van konflik en probleemoplossing</i>	<i>45</i>
3.2.1.3	<i>Persoonlikheid van gesinslede</i>	<i>47</i>
3.2.1.4	<i>Sielkundige stres van gesinslede</i>	<i>47</i>
3.2.1.5	<i>Gesinslede se persepsie van psigososiale aanpassing</i>	<i>49</i>
3.2.2	Demografiese faktore.....	49
3.2.2.1	<i>Geslag van gesinslede</i>	<i>50</i>
3.2.2.2	<i>Ouderdom van gesinslede.....</i>	<i>50</i>
3.2.2.3	<i>Toesigomstandighede van kinders.....</i>	<i>51</i>
3.2.2.4	<i>Die tydperk wat die hersaamgestelde gesin saamwoon</i>	<i>51</i>
3.2.3	Interpersoonlike of sisteem-psigososiale faktore.....	52
3.2.3.1	<i>Die gesinslede se persepsie van die kwaliteit van kommunikasie</i>	<i>52</i>
3.2.3.2	<i>Gesinslede se persepsie van die psigososiale aanpassing van ander gesinslede</i>	<i>53</i>
3.3	MAATSKAPLIKE WERKDIENSLEWERING AAN HERSAAMGESTELDE GESINNE	54
3.3.1	Berading vir hersaamgestelde gesinne.....	55
3.3.1.1	<i>Voorhuwelikse berading.....</i>	<i>55</i>
3.3.1.2	<i>Egpaarberading.....</i>	<i>55</i>
3.3.1.3	<i>Gesinsberading voor die samestelling van die hersaamgestelde gesin</i>	<i>56</i>
3.3.1.4	<i>Gesinsberading vir hersaamgestelde gesinne</i>	<i>56</i>
3.3.2	Opvoedkundige groepe	57
3.4	SAMEVATTING	58

HOOFSTUK 4

MAATSKAPLIKE WERKERS SE SIENING AANGAANDE PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE AANPASSING VAN 'N HERSAAMGESTELDE GESIN

4.	INLEIDING.....	59
4.1	EMPIRIESE ONDERSOEK	59
4.1.1	Navorsingsbenadering	59
4.1.2	Navorsingsontwerp	60
4.1.3	Steekproef	60
4.1.4	Metode van data-analise	60
4.2	RESULTATE VAN EMPIRIESE ONDERSOEK	60
4.2.1	Identifiserende besonderhede	61
4.2.1.1	<i>Organisasie waar respondente werksaam is.....</i>	<i>61</i>
4.2.1.2	<i>Kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf.....</i>	<i>62</i>
4.2.1.3	<i>Aantal jare as maatskaplike werker gepraktiseer</i>	<i>62</i>
4.2.1.4	<i>Aantal jare van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....</i>	<i>63</i>
4.2.2	Sienings oor die ontwikkeling en aanpassing van die hersaamgestelde gesin.....	64
4.2.2.1	<i>Status van hersaamgestelde gesinne</i>	<i>64</i>
4.2.2.2	<i>Die tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar</i>	<i>65</i>
4.2.2.3	<i>Areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik</i>	<i>69</i>
4.2.2.4	<i>Sisteemteoretiese konsepte</i>	<i>71</i>
4.2.2.4.1	<i>Benutting van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....</i>	<i>71</i>
4.2.2.4.2	<i>Die benutting van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....</i>	<i>73</i>
4.2.2.5	<i>Die benutting van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....</i>	<i>76</i>
4.2.2.5.1	<i>Benutting van gehegtheid tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....</i>	<i>78</i>
4.2.2.5.2	<i>Benutting van kohesie tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....</i>	<i>80</i>
4.2.2.5.3	<i>Ontwikkelingstadiums waarin gesinslede die meeste uitdagings ervaar</i>	<i>82</i>
4.2.3	Maatskaplike werkers se siening oor die psigososiale faktore wat 'n rol in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel	84
4.2.3.1	<i>Belangrikheid van individuele psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin</i>	<i>84</i>
4.2.3.2	<i>Belangrikheid van demografiese psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin</i>	<i>86</i>

4.2.3.3	<i>Belangrikheid van interpersoonlike psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin</i>	88
4.2.4	Maatskaplikewerkdienlewering aan hersaamgestelde gesinne	89
4.2.4.1	<i>Beskrywing van dienste wat die organisasie die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne bied</i>	89
4.2.4.2	<i>Die struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word</i>	91
4.3	SAMEVATTING	94

HOOFSTUK 5

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

5.	INLEIDING	95
5.1	GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS	95
5.1.1	Identifiserende besonderhede	95
5.1.1.1	<i>Kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf</i>	96
5.1.1.2	<i>Aantal jare ervaring as maatskaplike werker</i>	96
5.1.2	Sienings oor die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne	96
5.1.2.1	<i>Die status wat hersaamgestelde gesinne die meeste van die tyd beklee</i>	97
5.1.2.2	<i>Uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar</i>	97
5.1.2.3	<i>Areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik</i>	98
5.1.2.4	<i>Benutting van sisteemteoretiese konsepte tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne</i>	99
5.1.2.5	<i>Ontwikkelingstadiums waarin die meeste uitdagings ervaar word</i>	100
5.1.3	Maatskaplike werkers se siening oor die psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne	101
5.1.4	Maatskaplike werkdienlewering aan hersaamgestelde gesinne	102
5.2	VERDERE NAVORSING	103
	BIBLIOGRAFIE	105

LYS VAN TABELLE

Tabel 4.1:	Aantal jare van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....	63
Tabel 4.2:	Tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar.....	65
Tabel 4.3:	Areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik	69
Tabel 4.4:	Die benutting van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne	71
Tabel 4.5:	Benutting van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....	74
Tabel 4.6:	Benutting van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....	76
Tabel 4.7:	Benutting van gehegtheid tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....	78
Tabel 4.8:	Benutting van kohesie tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.....	80
Tabel 4.9:	Ontwikkelingstadiums waarin uitdagings ervaar word.....	83
Tabel 4.10:	Dienste wat die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne gelewer word.....	89
Tabel 4.11:	Struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word	92

LYS VAN FIGURE

Figuur 2.1:	Kerngesin met twee inwonende kinders	21
Figuur 2.2:	Een tipe hersaamgestelde gesin met twee inwonende kinders.....	21
Figuur 2.3:	Tweede tipe hersaamgestelde gesin met drie inwonende kinders.....	22
Figuur 2.4:	Derde tipe hersaamgestelde gesin met twee inwonende kinders en twee besoekende kinders	22
Figuur 4.1:	Organisasie waar respondente werksaam is.....	61
Figuur 4.2:	Kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf	62
Figuur 4.3:	Aantal jare as maatskaplike werker gepraktiseer.....	63
Figuur 4.4:	Die status van hersaamgestelde gesinne	64
Figuur 4.5:	Belangrikheid van individuele faktore tydens die aanpassing van die gesin	85
Figuur 4.6:	Belangrikheid van demografiese faktore tydens die aanpassing van die gesin	87
Figuur 4.7:	Belangrikheid van interpersoonlike psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin.....	88

LYS VAN BYLAES

Bylae A:	Inwilliging om deel te neem aan navorsing	110
Bylae B:	Consent to participate in research	114
Bylae C:	Semi-gestruktureerde onderhoud	117
Bylae D:	Semi-structured interview	124

HOOFSTUK 1

INLEIDING

1. INLEIDING

Basson (2007:3) voer aan dat die sosiale omstandighede in Suid-Afrika wat sedert 1960 begin verander het, gelei het tot die voorkoms van menige egskeidings, enkelouerskap asook hersaamgestelde gesinne wat gevorm word wanneer pare hertrou. Eisenberg, Damon en Lerner (2006:432) noem dat gesinstrukture verander as gevolg van die aanneming van 'n kind, die afsterwe van 'n ouer of 'n egskeiding. Basson (2007:3) se studie reflekteer Goldenberg en Goldenberg (2002:165) se siening, naamlik dat “stief”-gesinne, oftewel hersaamgestelde gesinne, die norm geword het, veral in die Verenigde State van Amerika asook die Verenigde Nasies. Gonzales (2009:149) beklemtoon die groeiende voorkoms van hersaamgestelde gesinne wat nie meer die uitsondering is nie omdat kerngesinne al hoe meer verbrokkel.

Die voorkoms van egskeidings en die ontwikkeling van hersaamgestelde gesinne blyk dus om toe te neem. In Australië byvoorbeeld is een uit elke vyf gesinne 'n hersaamgestelde gesin, wat tot gevolg het dat baie kinders daardeur beïnvloed word. Tussen 1980 en 1989 was daar in Suid-Afrika alreeds 'n getal van 176 283 gesinne wat hersaamgestel was. Statistiek dui aan dat sewentig tot vyf en sewentig persent van egskeidings in Suid-Afrika, net soos in Amerika, tot hertroue sal lei (Basson, 2007:3). Hierdie tendens dui aan dat hersaamgestelde gesinne globaal voorkom vanweë die verbrokkeling van kerngesinne. Dit was daarom belangrik om te bepaal hoe die hoë egskeidingsyfer, tweede en selfs derde saamgestelde gesinne tot die groeiende aantal hersaamgestelde gesinne bydra. Omdat die verbrokkeling van kerngesinne die welstand van individue se gesinslewe beïnvloed, is dit baie belangrik om te fokus op die gesonde funksionering van gesinne en die welstand van gesinslede binne die hersaamgestelde gesin. Psigososiale faktore speel daarom 'n rol in die gesonde ontwikkeling van 'n gesinslid binne 'n gesinsisteem om te verseker dat aanpassing in die gesin vergemaklik word. Die verskeie psigososiale faktore wat 'n rol speel in hoe 'n hersaamgestelde gesin as 'n sisteem aanpas gaan verder in hoofstuk drie bespreek word.

Hierdie studie handel oor die psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne met kinders. Coetzer (2007:3) noem dat hersaamgestelde gesinne die risiko loop om nie-aanpasbare patrone te toon byvoorbeeld wanneer daar gereelde misverstande en argumente in die gesin voorkom; wanneer ouers nie van kinders se uniekheid bewus is nie; wanneer liefde nie verbaal of fisies getoon word nie sowel as wanneer strafmaatreëls toegepas word eerder as om kinders

te dissiplineer. Wanneer liefde nie verbaal of fisies getoon word nie sowel as wanneer strafmaatreëls aan die orde van die dag is eerder as om kinders te dissiplineer is verdere voorbeelde van psigososiale faktore wat aanpassing kan beïnvloed.

Coetzer (2007:11) toon verder aan dat die voorkoms van onverwerkte trauma by gesinslede binne die gesin ernstige gevolge inhou en tot die ontwikkeling van disfunksionele patrone binne die gesin mag lei. Wanneer hierdie faktore nie aangespreek word nie, sal hierdie ongesonde patrone herhaal word en tot disfunksionele gedrag binne die gesin bydra. Wanneer hierdie faktore nie aangespreek word nie, sal ongesonde patrone herhaal word en sal dit verder lei tot nie-aanpasbare gedrag binne die gesin.

1.1 MOTIVERING VIR DIE STUDIE

1.1.1 Die vorming van 'n hersaamgestelde gesin

Hersaamgestelde gesinne, wat volgens die *Oxford Dictionary* (2014) as *blended families* bekend staan, bestaan uit twee volwassenes wat saamwoon tesame met kinders uit hul vorige huwelike. Die Suid-Afrikaanse Instituut van Rasseverhoudinge dui aan dat hersaamgestelde gesinne in Suid-Afrika baie uitdagings ervaar en daarom die risiko loop om te verbrokkel (Holborn & Eddy, 2011:1). Een van die uitdagings is dat hierdie gesinne alreeds voorheen uit twee afsonderlike kerngesinne bestaan het, met afsonderlike sosiale en ekonomiese strukture asook afsonderlike gedragpatrone. Wanneer hersaamgestelde gesinslede nie by 'n nuwe gesinsisteem met nuwe sosiale, ekonomiese en strukturele komponente (miskien in stryd met dié van die kerngesin) kan aanpas nie, kan die gesonde ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin belemmer word (Kapp, 2002:3, 39).

Basson (2007:88, 89) identifiseer drie verskillende tipes hersaamgestelde gesinne, naamlik 'n hersaamgestelde gesin waar die aangetroude vrou die "stief"-ouer is; waar die aangetroude man 'n "stief"-ouer is; en waar albei ouers "stief"-ouers is. Hierdie skrywer voer verder aan dat hersaamgestelde gesinne as kompleks van aard beskou word as gevolg van die kombinasie van die biologiese en aangetroude of nie-verwante gesinslede. Gonzales (2009:149) dui aan dat hersaamgestelde gesinne 'n botsing is van twee universums met die hoop dat 'n nuwe een gevorm sal word.

Holborn en Eddy (2011:1) verduidelik dat die geskiedenis van Suid-Afrika 'n bydrae lewer tot die vorming van hersaamgestelde gesinne as gevolg van apartheid en migrerende werksomstandighede. Die Groenskrif vir Gesinne (2011:14) beweer dat gesinne in die neëntiende eeu gelyk het onder geforseerde migrerende werksomstandighede toe gesinslede afsonderlik van mekaar moes woon. Migrasie is steeds 'n groot kommer omdat gesinne verbrokkel as gevolg van werksgeleenthede in die buiteland waar 'n gesin 'n hoër inkomste kan genereer of waar gesinslede geforseer word om te migreer. Daar is baie

gesinne wat sonder 'n vaderfiguur in hul huishouding is omdat vaders, tradisioneel bekend as die hoofbroodwinner, na beter werkseleenthede op soek is (Holborn & Eddy, 2011:5). Armoede is aan die orde van die dag en as gevolg daarvan, verander gesinne se leefomstandighede ten einde hul finansiële posisie te verbeter.

MIV/Vigs lewer ook 'n bydrae tot die voorkoms van hersaamgestelde gesinne as gevolg van die verlies van een of albei ouers van die oorspronklike gesin (Holborn & Eddy, 2011:1; Groenskrif vir Gesinne, 2011:10, 14). Vroue of mans binne gesinne wat hul liefdesmaat verloor het, is geneig om weer te trou of saam te woon om die gesinsisteem behoue te laat bly, alhoewel die afsterwe van 'n moeder of vader nie die enigste rede vir hertrou is nie.

Alhoewel alle hersaamgestelde gesinne nie noodwendig nie-aanpasbare patrone toon nie, is daar wel risiko's verbonde aan die ontwikkeling van ongesonde patrone as gevolg van die uitdagings wat hierdie gesinne moet hanteer soos byvoorbeeld die verwerking van egskeidings of die verbokkeling van die kerngesin voor die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin.

1.1.1.1 Egskeidings en hertrou

Omdat egskeidings en hertrou 'n groeiende impak op die voorkoms van hersaamgestelde gesinne het, is daar 'n korrelasie tussen egskeiding en hertrou (Kapp, 2002:1). Statistiek Suid-Afrika (2011:5) dui aan dat 22 936 egskeidings in 2010 en 20 980 in 2011 geregistreer is. Die getal geregistreerde huwelike beloop 170 826 in 2010, terwyl die getal geregistreerde burgerlike huwelike in 2011 op 167 264 staan, en gebruiklike huwelike (uitgesluit by die burgerlike huwelike) as 5084 aangedui word (Statistiek Suid-Afrika, 2011:2, 4). Die egskeidingsyfer teenoor die geregistreerde burgerlike huwelike het vanaf 2010 tot 2011 met 1606 gedaal. Ander tipes huwelike en die verbokkeling van hierdie huwelike is nie in hierdie statistiek ingesluit nie, soos byvoorbeeld huwelike wat nie geregistreer is nie soos 'n ongetroude paar met kinders wat saamwoon asook tradisionele huwelike uit die Afrika-kultuur.

Basson (2007:89) beweer dat geskeide persone 'n verkorte enkellopende leefstyl na die egskeiding handhaaf. Die getal jare voordat mans hertrou, is ongeveer 2,3 jaar, terwyl 'n vrou se interval 2,5 jaar is. Verder trou 30% van geskeide pare binne die volgende twaalf maande nadat die egskeiding plaasgevind het. Hierdie statistiek is kommerwekkend omdat hersaamgestelde gesinne 'n komplekse gesinsisteem handhaaf. Kinders word beïnvloed deur die vorige kerngesinsisteem asook deur die nuut-hersaamgestelde gesin. Grense, patrone en gesinsrolle speel 'n groot rol in die aanpassing van gesinslede by die hersaamgestelde gesin, juis omdat hierdie faktore dikwels uitgedaag word binne die nuut-saamgestelde gesinsisteem (Ebersohn, 2011:27).

Statistiek Suid-Afrika (2014:7, 40) dui aan dat 55,4% van die totale getal egskeidings in 2014 daar kinders gebore is. In 2014 is daar verder ook 22 218 kinders (onder die ouderdom van 18) wat deur

egskeidings beïnvloed is, terwyl in 2011 die getal kinders 18 571 was (Statistiek Suid-Afrika, 2011: 7). In hierdie statistiek is die getal kinders wat beïnvloed word deur gesinne wat saam woon (nie deur die wet of biologies verbind nie) wat verbrokkel en 'n hersaamgestelde gesin gevorm het, nie ingesluit nie. Uit bogenoemde statistiek kan afgelei word dat migrasie, MIV/VIGS die afsterwe van ouers en egskedings 'n bydrae lewer tot die groeiende getal hersaamgestelde gesinne in Suid-Afrika (Holborn & Eddy, 2011:1, 2).

Die psigososiale faktore binne hersaamgestelde gesinne is ondersoek, beskryf en verduidelik ten einde die voorkoms daarvan beter te verstaan. Omdat die voorkomssyfer van hersaamgestelde gesinne tans groei, was dit belangrik om die omstandighede rakende die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesinne beter te verstaan ten einde gesinne voor te berei op die uitdagings wat oënsynlik mag voorkom.

1.1.2 Nie-aanpasbaarheid in hersaamgestelde gesinne

Nie-aanpasbare hersaamgestelde gesinne, volgens die Witskrif vir Welsyn vir Gesinne in Suid-Afrika (2012:3), onder die afdeling gesinne in Suid-Afrika, verwys na die aanwesigheid van konflik, wangedrag, verwaarlosing of mishandeling wat deurlopend of gereeld voorkom. Lambert (1997:1), wat by die *Texas Woman's University Counseling Center* betrokke is, verduidelik dat nie-aanpasbare gesinne kroniese probleme wat gesonde gesinslewe ondermyn, ervaar. Daar word ook uitgelig dat die betrokke kind(ers) se behoeftes nie deurlopend bevredig word nie (Lambert 1997:1). Kapp (2002:1) bevestig ook dat hersaamgestelde gesinne verskeie probleme kan ondervind as gevolg van die gekompliseerde leefsituasie met 'n "stief"-ouer en hul kind(ers). Vervolgens beklemtoon Kapp (2002:3) dat hersaamgestelde gesinne nie net die risiko loop om die eerste keer te misluk nie, maar wel ook die tweede keer kan misluk as disfunksionele patrone herhaal word.

Coetzer (2007:2, 3) brei uit oor die kenmerke van gesinne wat uitdagings ervaar en verwys na die volgende probleemareas, naamlik kommunikasiepatrone, verhoudings, liefdesbetoning, dissiplinêre metodes, identiteitsontwikkeling en gesinsreëls. In hierdie studie word gefokus op maatskaplike werkers se siening oor psigososiale faktore wat die hersaamgestelde gesinsisteem se aanpassing beïnvloed. Indien gesinne uitdagings in hierdie areas ondervind, kan dit die aanpassing en ontwikkeling van al die gesinslede asook die gesinsisteem in die geheel belemmer en verdere risiko's vir die verbrokkeling of die wanfunksie van hersaamgestelde gesinne inhou.

Richmond en Stocker (2007:416) noem byvoorbeeld dat kinders verskillend reageer op die konfliktsituasies tussen die moeder- en vaderfiguur van 'n gesin. Kinders se aanpassing tydens konfliktsituasies sal nie net 'n impak op die kind(ers) se selfwaarde hê nie, maar kan ook daartoe bydra dat tekens van selfblaaam getoon word as die konflik nie op 'n gesonde wyse hanteer word nie. Gevoelens van vrees, angstigheid en depressie kan ook by kinders voorkom as gevolg van konflik tussen

ouers of “stief”-ouers. Die betrokke kind(ers) se ouderdom speel ook ‘n belangrike rol in die manier waarop konflik ervaar of probleme binne die gesin hanteer word (Richmond & Stocker, 2007:417). Die “stief”-ouers moet dus die ouderdom en lewensfase van hul kind(ers) in ag neem ten einde gesonde ontwikkelingspatrone te vestig.

Acs (2007:1326) verduidelik dat kinders ontwig word wanneer ‘n gesin verhuis en ‘n nuwe hersaamgestelde gesin vorm as gevolg van hul nuwe leefsituasie met ‘n “stief”-ouer. Die ontwigting word veroorsaak deur die nuwe omgewing waar die kind(ers) moet skoolgaan asook die nuwe “stief”-ouer wat in die kind(ers) se lewe gekom het. ‘n Stabiele fondament binne ‘n hersaamgestelde gesin is belangrik vir ‘n kind se effektiewe funksionering afgesien van die tipe lewensomstandighede wat voorkom. Nie-aanpasbare patrone en onstabiliteit mag dalk deel wees van hierdie betrokke kinders se lewenstyl omdat daar nie ‘n gesonde aanpassing by die nuwe hersaamgestelde gesin plaasvind nie.

Vanuit die bogenoemde bespreking is dit duidelik dat psigososiale faktore die aanpassing van hersaamgestelde gesinne kan beïnvloed. In hierdie studie sal maatskaplike werkers se siening oor die rol wat psigososiale faktore speel in die aanpassing van ‘n hersaamgestelde gesin ondersoek word. Daar is wel al studies gedoen oor die impak van die vorige verbrokkelde huwelik op die nuut-hersaamgestelde gesin; die impak van die egskedding op kinders onder die ouderdom van agtien; die bevordering van kinderwelsyn deur gesinne te preserveer; en oor die veerkragtigheid van adolessente binne hersaamgestelde gesinne. Al hierdie studies fokus op die wyse waarop hersaamgestelde gesinne funksioneer en hoe die betrokke kinders deur die gesinsisteem beïnvloed word. Ander studies soos die korrelasie tussen huwelike en saamwoonverhoudings en veranderde persepsies van kohesie binne gesinne is ook belangrik om in ag te neem, maar daar is nog nie klem geplaas op die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne.

1.2 PROBLEEMSTELLING

Die probleemstelling van hierdie studie verwys na psigososiale faktore wat ‘n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne met kinders. As effektiewe en gesonde aanpassing nie binne hersaamgestelde gesinne kan plaasvind nie, kan die gesin uitdagings ondervind om as ‘n sisteem te funksioneer. Sodanige uitdagings verwys na onder andere die manier waarop konflik hanteer word, die voorkoms van spanning tussen lede, swak kommunikasie tussen gesinslede, rolverwarring, verswakte ouerskapsvaardighede, of huweliksprobleme. Wanneer hierdie probleme nie aangespreek word nie, kan dit lei tot die verbrokkeling van die gesinsverhoudings en verdere ongesonde gedragpatrone wat onbewustelik herhaal word.

1.2.1 Gesinsrolle en interaksie tussen gesinslede

Dit is belangrik om gesinsrolle in ag te neem wanneer hersaamgestelde gesinne bestudeer word. Kapp (2002:3) beklemtoon dat die gesinsrolle wat in die afsonderlike kerngesinne bestaan het, verander wanneer 'n hersaamgestelde gesin ontwikkel het. Omdat die gesinslede vanuit die kerngesinne dus moet aanpas by nuwe norme, reëls, rituele en gedragspatrone wat in die hersaamgestelde gesin tot stand gebring word, kan dit aanleiding gee tot spanning en konflik tussen gesinslede. Die rede vir hierdie konfliktsituasie kan toegeskryf word daaraan dat die “stief”-ouer nie die lewensfase waarin die “stief”-kind voorkom, begryp nie en ook nie die behoeftes binne hierdie lewensfase herken nie. McLeod (2008:1) dui aan dat Erik Erikson (1959) se teorie hier as hulpmiddel dien ten einde die psigososiale lewensfases van kinders se ontwikkeling te verstaan.

Bogenoemde teorie kom tot die gevolgtrekking dat individuele behoeftes binne 'n spesifieke ontwikkelingsstadium nie bevredig word deur die rolle wat deur elkeen van die gesinslede aangeneem word nie. Volgens Acs (2007:1328) kan kwaliteitverhoudings tussen die ouers en kind(ers) gevorm word deur aandag te skenk aan elke gesinslid se behoeftes en die rolle wat hierdie behoeftes dienoooreenkomstig aanvul. Die aanvang van die hersaamgestelde gesin is dus vanselfsprekend meer kompleks as dié van 'n kerngesin, omdat daar by die hersaamgestelde gesin ook ander “stief”-gesinslede met verskillende rolle is.

Die tipe interaksie tussen ouers en hul kinders het 'n groot impak op die welstand van die kinders (Acs, 2007:1327). Kinders se ervaring van die interaksie binne die kerngesin verskil van die ervaring in die hersaamgestelde gesin. 'n Stimulerende omgewing verhoog 'n kind se vermoë om gestelde uitkomstes te bereik en lei tot gesonde funksionering.

Volgens Acs (2007:1327) se studie neem die effektiwiteit van die ouerskapstyl af wanneer hoë spanningsverhoudings tussen die moeder- en vaderfiguur voorkom, terwyl laer spanningsverhoudings meer effektiewe ouerskapmetodes insluit. Eisenberg *et al.* (2006:434) dui aan dat daar drie verskillende tipes betrokkenheid van die ouer by die kind is, naamlik interaksie, beskikbaarheid en verantwoordelikheid. Hierdie tipes betrokkenheid moet gebalanseer word ten einde die ideale betrokkenheid en rolvervulling binne kinders se lewe te verseker.

Konflik tussen die moeder- en vaderfiguur (stiefouers) van 'n hersaamgestelde gesin mag ook lei tot die ontwikkeling van nie-aanpasbare patrone by kinders binne daardie spesifieke gesin (Schoppe-Sullivan, Schermerhorn & Cummings, 2007:1119). Verder dui Schoppe-Sullivan *et al.* (2007:1119) aan dat konflik tussen die paar emosionele sekuriteit by kinders verlaag as gevolg van die onstabiliteit binne die paar se verhouding. Konflik tussen die paar beïnvloed die verhouding tussen ouer en kind, asook hierdie gehegheidsstelsel wat verdere disfunksie tot gevolg kan hê. Volgens Schoppe-Sullivan

(2007:1120) het outonomiese ouerskapstyle 'n negatiewe uitwerking op kinders binne die gesin, omdat probleme nie op 'n gesonde wyse hanteer word nie.

Ebersohn (2012:5) dui aan dat daar aandag aan 'n behoefte aan ouerbegeleiding tydens berading geskenk moet word om hersaamgestelde gesinne te bemagtig om die probleme wat mag voorkom, beter te kan hanteer en voorbereid te wees op daardie faktore wat 'n groot rol binne die gesin speel. Uit die bogenoemde is dit duidelik dat daar 'n groter behoefte aan navorsing oor die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne omdat daar nie navorsing is wat hoofsaaklik fokus op invloed van psigososiale faktore op die aanpassing van hersaamgestelde gesinslede nie.

Daar is verskillende hulpbronne geraadpleeg om hierdie spesifieke veld van navorsing te dek, byvoorbeeld Sun Scholar, Google Scholar, Google en verskillende databasisse op die Universiteit Stellenbosch se biblioteekwebwerf. Toe die soekwoord *psigososiale faktore* gebruik is ten einde bronne te vind, was daar byna geen soektogte in die veld van gesinne of hersaamgestelde gesinne nie. Daar is 'n groot behoefte aan navorsing in verband met psigososiale faktore in hersaamgestelde gesinne of gesinne in die algemeen, juis omdat die voorkoms van hersaamgestelde gesinne begin toeneem het en daar verder aandag aan die funksionering van so 'n gesin geskenk moet word. Navorsing het verskuif van probleemgesentreerde na oplossinggedrewe bevindinge wat hersaamgestelde gesinne die nodige ondersteuning vir gesonde ontwikkeling kan bied (Ebersohn, 2012:6). Ten spyte daarvan is daar leemtes met betrekking tot insig in en die hantering van die unieke omstandighede van 'n hersaamgestelde gesin en daarom is dit belangrik om verdere studies en navorsing te doen.

1.3 DOELSTELLINGS EN DOELWITTE VAN NAVORSING

Die doel van die navorsing is om psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne met kinders, beter te verstaan. Die doelwitte van die navorsing sluit in:

- Om die ontwikkeling en aanpassing van 'n hersaamgestelde gesinne te beskryf.
- Om die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, te identifiseer.
- Om maatskaplike werkers se siening aangaande psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, te verken en te beskryf.

1.4 TEORETIESE UITGANGSPUNT

1.4.1 Gesinsisteme en die sisteemteorie

Volgens Minuchin (1985:289) bestaan 'n gesin uit dinamiese organisatoriese strukture wat oor interafhanklike lede beskik. Die gesin word beskou as 'n afsonderlike eenheid waarin die lede saam funksioneer ten spyte van elkeen se unieke en onafhanklike denke en optredes (Goldenberg & Goldenberg, 2002:23), dit wil sê, dat gesinne wel lede se afsonderlike menswees, persoonlikheid en optrede in ag moet neem ten einde effektief as 'n eenheid te funksioneer. Dupuis (2010:240) voer aan dat een lid die ander lede van die gesin beïnvloed as gevolg van die interaksie en afhanklikheid van mekaar.

Volgens Dupuis (2010:240) en Minuchin (1985:291) bestaan die gesinsisteem uit vier verskillende subsisteme, naamlik die man en vrou wat 'n subsisteem vorm (die egpaarsubsisteem), die ouersubsisteem, die ouer-kindsubsisteem asook die kindersubsisteem. Subsisteme word deur grense geskei en wanneer daardie grense oorskry word, lei dit tot verdere spanning en konflik binne die gesin (Minuchin, 1985:291); dus beïnvloed hierdie subsisteme mekaar daaglik wanneer interaksie plaasvind. Eisenberg *et al.* (2006:432) dui aan dat die wedersydse impak van subsisteme op mekaar bepaal word deur die aard van die verhouding binne subsisteme. Elke subsisteem beskik dus oor 'n ander tipe verhouding waar afsonderlike eise en rolle aan lede toegeken word. Die ouer-kind-subsisteem beskik oor 'n ander tipe verhouding as dié van die kindersubsisteem en vereis 'n verhouding waar daar mag en respek voorkom, miskien in 'n ander konteks as binne die kindersubsisteem. Dit is duidelik dat subsisteme mekaar verskillend beïnvloed, afhangende van die eise wat aan lede gestel word, die tipe psigososiale faktore wat 'n rol speel en die reaksie van die lede daarop.

Die sisteme in 'n gesin se onmiddellike omgewing dra by tot die wyse waarop die gesin funksioneer, aldus Bronfenbrenner (1989) se teorie oor die omgewing. Eisenberg *et al.* (2006:432) beskryf sisteme as die vesting van die gesin binne sosiale sisteme in die omgewing, wat as die ekologiese perspektief bekend staan. Die kern van die meeste uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar, word intern ervaar en ontwikkel binne in die gesin as gevolg van die invloed van die psigososiale faktore op die gesin. Dit sluit in die tipe verhoudings wat die gesin het, die wyse waarop die lede teenoor mekaar reageer, die tipe rolle en grense sowel as die ouerskapsvaardighede. Die sisteemteorie beskryf die probleme of disfunksie wat hersaamgestelde gesinne kan ervaar, baie duidelik omdat die ontwikkeling, struktuur en funksionering van 'n hersaamgestelde gesin aansienlik van dié van 'n kerngesin verskil. Die ontwikkeling en aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin is deeglik in die tweede hoofstuk bespreek.

Holborn en Eddy (2011:2) maak melding van 'n studie wat gehandel het oor die nabyheid van die kind aan die biologiese ouers met verwysing na die kindersubsisteem. Daar word bevind dat, wanneer die kind meer gereelde kontak met die biologiese gesin het of wanneer die kind by die biologiese gesin woon, dit beter vir die versorging en welwees van die kind is, soos byvoorbeeld die skoolbywoning en 'n stabiele gesinsisteem. Dit blyk dat die biologiese (kern-) gesin die beste moontlike sorg kan verskaf, alhoewel daar nie bewyse is van kinders wat ongelukkig in hersaamgestelde gesinne is nie. Hierdie faktore sluit dus aan by die sosiale omstandighede wat die kindersubsisteem se welsyn kan beïnvloed.

Goldenberg en Goldenberg (2008:47) beweer dat die struktuur van hersaamgestelde gesinne baie kompleks van aard is, omdat nie-verwante lede deel van die gesin vorm. Die kwaliteitverhouding wat die kind(ers) met hul nie-inwonende biologiese ouer mag hê, mag ook belemmer word as gevolg van die hersaamgestelde gesinsopset. Die struktuur van 'n hersaamgestelde gesin is ook verskillend van 'n kerngesin, omdat "stief"-lede deel van hierdie gesin is.

1.4.2 Die ekologiese perspektief

Die ekologiese perspektief handel oor 'n individu wat deel vorm van 'n groter sisteem binne die omgewing. Daar is verskeie sisteme waarbinne 'n individu kan funksioneer soos byvoorbeeld die samelewing, werksaangeleenthede, die kerk en die gesin en die invloed wat elkeen van hierdie sisteme op die individu uitoefen, sal bepaal moet word. Die invloed wat elkeen van hierdie sisteme op die individu uitoefen, sal bepaal moet word, asook die wisselwerking tussen die individu en die omgewing wat mekaar verskillend beïnvloed. Nie net stel elke sisteem verskillende eise aan die individu nie, maar die individu het ook weer 'n impak op elke sisteem as gevolg van die rol wat die individu speel. Elke gesinslid vorm deel van verskillende sisteme binne die omgewing wat weer op sy beurt die gesin beïnvloed (Johnson & Yanca, 2010:7).

Gevolgtik gaan daar gefokus word op die psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Die voorkoms van psigososiale faktore word in hoofstuk drie verduidelik. Psigososiale faktore verwys na die interkorrelasie tussen individuele faktore en sosiale faktore. Daar word dus gefokus op individuele denke en sosiale omstandighede wat mekaar beïnvloed en uitloop op 'n komplekse studie van hersaamgestelde gesinne. Hierdie inligting kan maatskaplike werkers help om die voorkoms van stressore in hersaamgestelde gesinne beter te kan verstaan asook om intervensies ten opsigte van hersaamgestelde gesinsprobleme aan te pas of te ontwikkel.

1.5 BEGRIPOMSKRYWING

1.5.1 ‘n Gesin

Volgens die Witskrif vir Welsyn vir Gesinne in Suid-Afrika (2012:3) bestaan ‘n gesin uit persone wat saamwoon en wat nie noodwendig biologies of deur die wet aan mekaar verbind is nie, maar ook deur aannemings of pleegsorg. ‘n Gesin mag ook sonder enige kontraktuele ooreenkoms bestaan (ongetroud), dit wil sê, twee volwassenes wat saam met hul kinders woon. ‘n Man en vrou, getroud of ongetroud, word beskou as die basiese eenheid van ‘n gesin wat later ‘n uitgebreide gesin met kinders kan word. Daar is vandag verskillende tipes gesinne, byvoorbeeld uitgebreide gesinne waar die ouma en oupa asook neefs en niggies deel van die gesin vorm, gesinne waar kinders die hoof van ‘n gesin is as gevolg van die afsterwe van ouers en ook hersaamgestelde gesinne wat “stief”-gesinslede insluit en wat volgende bespreek gaan word.

1.5.2 ‘n Hersaamgestelde gesin

Volgens Goldenberg en Goldenberg (2008:472) bestaan ‘n hersaamgestelde gesin uit ‘n getroude paar waarvan een of albei al voorheen getroud was en ook kinders vanuit die vorige huwelik het. Goldenberg en Goldenberg (2008:47) is van mening dat hersaamgestelde gesinne baie verandering moet hanteer. Daar is ‘n transformasie wat plaasvind vanaf die kerngesin se huishouding na dié van die hersaamgestelde gesin in terme van kos, reëls, gebruike, lojaliteit, lewenstyle en soms ook die taal. Basson (2007:76) noem dat die egskedding van gades mag lei tot die hersamestelling van ‘n nuwe gesin wat ook ‘n stiefgesin genoem kan word. Volgens die *Oxford Dictionary* (2014) bestaan hersaamgestelde gesinne uit ‘n volwasse paar, hul kinders uit die vorige huwelike asook die kinders wat die paar saam het. Vir die doel van die navorsing kan ‘n hersaamgestelde gesin as een van die volgende gedefinieer word:

- ‘n gesin wat vanuit twee vorige huwelike van die egpaar en hul kinders bestaan, soos Wangberg (2009) dit verduidelik;
- ‘n gesin wat hersaamgestel is as gevolg van die verbokkeling van ‘n vorige gesin;
- ‘n gesin wat hersaamgestel is as gevolg van die afsterwe van ‘n ouer (‘n lewensmaat).

1.5.3 Psigososiale faktore

Die Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal (2009:899) dui aan dat *psige* die studie van die siel as stelsel van die bewussyn is. Die definisie van die *Oxford Dictionary* (2014) ten opsigte van psigososiale faktore verwys na die interaksie tussen sosiale faktore en individuele denke. Vanuit hierdie definisie kan daar afgelei word dat ‘n persoon se welstand afhang van die gesonde funksionering van die psige

(innerlike gedagtes of sielkunde), sy sosiale omgewing en die invloed op mekaar (*Action for the Rights of Children*, 2009:7). Die wisselwerking tussen die psige en die sosiale faktore beïnvloed ook die gesonde funksionering van die individu. Gedurende die studie is daar bepaal hoe hierdie psigososiale faktore die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin beïnvloed.

1.5.4 Nie-aanpasbaarheid

Coetzer (2007:1) beweer dat die nie-aanpasbaarheid van gesinne toegeskryf kan word aan enige toestand wat gesonde gesinsfunksionering belemmer. Gesonde gesinne is geneig om na normale funksionering terug te keer, nadat 'n krisis verby is soos byvoorbeeld wanneer die kinders van die hersaamgestelde gesin tot by die rol van 'n nuwe "stief"-ouer in die gesin moet aanpas. Met die verloop van tyd pas die kinders aan by die rol van die nuwe "stief"-ouer in die gesin. By nie-aanpasbare gesinne daarenteen is probleme egter geneig om 'n kroniese karakter te verkry en word die behoeftes van kinders nie op 'n konsekwente basis aangespreek nie byvoorbeeld wanneer die kinders in 'n hersaamgestelde gesin nie met verloop van tyd kan aanpas by die rol van die "stief"-ouer in die gesin nie.

Die term *nie-aanpasbaarheid* kan daarom in hierdie studie verwys na die abnormale funksionering van die gesinsisteem of die aanwesigheid van ongesonde patrone. Hierdie nie-aanpasbare patrone kan die hele gesinsisteem affekteer en daarom die gesin se gesonde funksionering belemmer.

1.6 NAVORSINGSMETODOLOGIE

1.6.1 Literatuurstudie

Volgens De Vos, Strydom, Fouché en Delport (2011:109) bied 'n literatuurstudie die teoretiese raamwerk waarvolgens die navorsing uitgevoer sal word. 'n Literatuurstudie is dus die fokuspunt van die studie en bied ook die struktuur vir die navorsingsontwerp en -vrae om sodoende 'n deeglike en beskrywende studie saam te stel. In die literatuurstudie word 'n samevatting gegee van navorsing wat gedoen is rakende die ontwikkeling van hersaamgestelde gesinne, die uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar, die wyse waarop gesinslede by die gesin aanpas, asook ten opsigte van die dienslewering van maatskaplike werkers aan hierdie gesinne. Vervolgens sal verduidelik word waarom die navorsing uitgevoer is (De Vos *et al.*, 2011:109). Hoofstuk twee en drie vorm saam die literatuurstudie wat kwessies rakende die ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin en die psigososiale faktore wat disfunksionele patrone in hersaamgestelde gesinne kan veroorsaak, uitlig.

1.6.2 Navorsingsbenadering

Daar is twee tipes navorsingsbenaderings wat gebruik is om die studie te voltooi. De Vos *et al.* (2011:63) verwys na 'n kwantitatiewe en kwalitatiewe benadering wat onderskeidelik op verskillende metodes

van die uitvoering van 'n studiefokus. Beide die twee benaderings is gebruik om 'n holistiese perspektief van die fenomeen te verkry.

Die doel van 'n kwantitatiewe navorsingsbenadering is onder meer om die koers waarteen die probleem voorkom, te beskryf of om die verhouding tussen veranderlikes te bepaal (De Vos *et al.*, 2011:64). 'n Navorsingsbenadering vereis spesifieke vrae ten einde die bevindinge te kan verklein en tot bepaalde gevolgtrekkings te kom. Die probleem is tydens die empiriese studie gemeet deur numeriese waardes en statistieke te gebruik ten einde bevindinge te maak.

'n Kwalitatiewe studie is ongestruktureerd en meer buigbaar (De Vos *et al.*, 2011:65); daarom is data ingesamel om die verskynsel beter te verstaan eerder as om voorspellings te maak. De Vos *et al.* (2011:65) verduidelik dat 'n kwalitatiewe studie die beskrywing van die fenomeen of probleem beklemtoon ten einde omvattende sosiale omstandighede in ag te neem. Daarom is data kwantitatief en kwalitatief ingesamel en geanaliseer om die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, voor te stel. 'n Semi-struktureerde onderhoud is gebruik om kwantitatiewe en kwalitatiewe inligting in te samel.

Die onderhoude wat gevoer is bevat kwalitatiewe asook kwantitatiewe vrae ten einde 'n beeld te verkry van die fenomeen wat voorkom. Onderhoude is met maatskaplike werkers wat dienste aan hersaamgestelde gesinne bied, gevoer vir die doel om sodoende die uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar, die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne sowel as die manier waarop dit die gesin as sisteem affekteer, te ondersoek. Menings oor hoe die gesin sekere struikelbokke kan hanteer, is ingesamel om te bepaal hoe hersaamgestelde gesinne beskerm en gekoester kan word. Maatskaplike werkers van verskeie organisasies is genader wat spesifiek aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer om kenners se professionele siening en insig te bekom.

1.6.3 Navorsingsontwerp

'n Beskrywende en verkennende navorsingsontwerp is benut om sodoende die data rakende die onderwerp volledig in te samel en voor te stel. Hierdie beskrywende navorsingsontwerp verwys na spesifieke besonderhede van die omstandighede, soos byvoorbeeld verhoudings en omstandighede binne die hersaamgestelde gesin (De Vos *et al.*, 2011:96). Omdat die eienskappe van die populasie in meer besonderhede ondersoek word, lei dit tot 'n deeglike beskrywing en groter insig van die fenomeen wat voorkom. 'n Verkennende navorsingsontwerp is daarom gebruik om die spesifieke fenomeen te ondersoek ten einde meer insig daaroor te verkry (De Vos *et al.*, 2011:95). 'n Verkennende navorsingsontwerp fokus daarom op die ontstaan van die fenomeen en om die fenomeen omvattend te beskryf.

1.6.4 Populasie en steekproef

Die populasie bestaan uit die getal individue wat gekies is om aan die studie deel te hê (De Vos *et al.*, 2011:223). Omdat die populasie die eienskappe wat die navorser benodig om die studie te voltooi, moet bevat, moet die populasie spesifiek gekies word om aan die vereistes van die studie te voldoen. Daar is gebruik gemaak van 'n populasiegroep wat uit maatskaplike werkers bestaan wat betrokke is by verskillende organisasies in Wes-Kaap omgewing wat dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer.

'n Steekproef staan bekend as die individue wat vanuit die populasie verkies is ten einde 'n spesifieke teiken te bekom wat aan die spesifieke belangstelling van die navorser voldoen (De Vos *et al.*, 2011:223). Sodanige steekproef word saamgestel vanuit individue wat binne die populasiegroep voorkom en waarskynlik oor kennis en ervaring rakende die betrokke veld van studie beskik. 'n Waarskynlikheidsteekproef, asook 'n sneeubalsteekproef, is benut om spesifieke individue by die studie te betrek om ekspertkennis oor die onderwerp te bekom. Maatskaplike werkers wat gekies is om aan die studie deel te neem, is gevra om ander maatskaplike werkers wat ook dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer, te identifiseer ten einde genoegsame respondente vir die studie te verkry. Respondente is nie-ewekansig gekies om 'n doelbewuste steekproef van professionele persone wat aan die kriterium voldoen, te identifiseer ten einde toepaslike inligting in te samel. Onderhoude is met twintig maatskaplike werkers gevoer om genoegsame data oor die onderwerp in te samel. Die insluitingskriteria vir die respondente om aan die studie deel te neem, was maatskaplike werkers wat tans dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer om sodoende toepaslike inligting in te samel. Die insluitingskriterium vir die respondente om deel te neem aan die studie, was maatskaplike werkers wat tans dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer om sodoende toepaslike en inligting in te samel.

'n Insluitingskriterium is benut om respondente te identifiseer wat toepaslike inligting vir die studie kon verskaf. Die insluitingskriterium vir die studie is dat respondente ten minste een jaar lank dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer en slegs respondente wat tans aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer, ingesluit was in die studie.

1.6.5 Metode van data-insameling

Vir die doel van 'n kwalitatiewe en kwantitatiewe studie is 'n persoonlike onderhoud, volgens De Vos *et al.* (2011:342), 'n effektiewe manier om gepaste en genoegsame data in te samel. 'n Semi-gestruktureerde onderhoudskedule het verseker dat inligting tussen die deelnemer en die navorser uitgeruil kon word om die nodige kwalitatiewe data in te samel (De Vos *et al.*, 2011:93). Hierdie data-insamelingsmetode het 'n deeglike bestudering van die respondente se kennis en ervaring aangaande probleme en behoeftes wat hersaamgestelde gesinslede ervaar, vereis (De Vos *et al.*, 2011:351).

‘n Bandopnemer is gebruik om die direkte woorde tydens die onderhoud op te neem, waarna hierdie transkripsies van vrae en antwoorde getranskribeer is. Hierdie rou data is vervolgens geanaliseer met die doel om temas en subtemas te identifiseer sodat die bevindinge logies georden kan word. Temas en subtemas is gebruik om bevindinge logies te orden.

Data insameling is moontlik gemaak deur onderhoude wat met maatskaplike werkers gevoer is oor die psigososiale faktore wat ‘n rol speel by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, moontlik gemaak. Daar is ook data ingesamel oor die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne asook oor die gesinsisteem en dienslewering aan hierdie gesinne. Die invloed wat die kerngesin op die ontwikkeling en aanpassing van die hersaamgestelde gesin is ook ondersoek.

Toestemming is wel vanaf die geïdentifiseerde organisasie asook die maatskaplike werkers waarmee die navorser onderhoude gevoer het, verkry ten einde hierdie proses te voltooi. ‘n Ingeligte toestemmingsvorm (aangeheg as Bylae A) is deur die respondente voltooi om as bewys te dien van die toestemming wat gegee is vir die proses van onderhoudvoering en vir die vrystelling van die resultate.

1.6.6 Geldigheid en betroubaarheid

Geldigheid verwys na die mate waartoe die ware betekenis van die konsep ondersoek word (Vos *et al.*, 2011:172). Betroubaarheid is die akkurate meting van die konsep wat dieselfde resultate lewer as dit meer as een keer gemeet word. Betroubaarheid en geldigheid is in ag geneem toe die teikengroep van die studie gekies is. De Vos *et al.* (2011:419) illustreer dat die respondente toepaslike en akkurate bevindinge moet lewer deur die gebruik van ‘n geldige en betroubare wyse van data-insameling.

1.6.7 Metode van data-analise

Die eienskappe van mense of voorwerpe wat deur navorsers waargeneem, beskryf en verduidelik word, word volgens De Vos *et al.* (2011:93) as die eenheid van analise beskou. Dit verwys na die individue, groepe, families of organisasies met spesifieke sosiale omstandighede of eienskappe waarin die navorser belang stel, ten einde die gepaste bevindinge vir die studie te verkry.

De Vos *et al.* (2011:249) verduidelik dat kwantitatiewe data-analise die navorser die geleentheid bied om data in numeriese vorm te verkry ten einde dit te interpreteer. Die kwantitatiewe data is ontleed en in tabelle voorgestel om sodoende die toepaslike inligting weer te gee. By die interpretasie van data is dit belangrik om die betekenis van die data te verkry en te bepaal hoe voordelig hierdie data vir die navorser sal wees. Die doel van ‘n kwalitatiewe analise is om bevindinge te produseer (De Vos *et al.*, 2011:397). Kwalitatiewe data is voorgestel deur middel van temas, subtemas en kategorieë om die data te orden en dan in narratiewe ten toon te stel om sodoende die data te illustreer. Die data is vanaf groot hoeveelhede tot klein hoeveelhede vernou om spesifieke ontledings te maak.

1.7 ETIESE ASPEKTE

De Vos *et al.* (2011:114) assosieer etiese gedrag met die aanpassing by 'n gedragskode of om sekere beginsels te raadpleeg. Die etiese aspekte en welstand van die respondente tydens die studie was die navorser se verantwoordelikheid. Etiek is 'n stel morele beginsels wat wyd aanvaar word en aan 'n spesifieke individu of groep voorgestel word. Hierdie reëls en gedrag moet deur die respondente, werknemers, navorsers, assistente asook studente toegepas en uitgevoer word (De Vos *et al.*, 2011:114).

1.7.1 Vermyding van skade of besering

De Vos *et al.* (2011:115) beklemtoon dat respondente geen risiko moet loop om fisies of emosioneel benadeel te word nie. Dit is die navorser se verantwoordelikheid om te verseker dat die respondente beskerm is teen enige vorm van besering, emosionele skade of ongemaklikheid tydens die studie om sodoende hul welstand te verseker. Die impak van die studie is minimaal en daar was slegs van die respondente verwag om hul professionele kennis en ervaring te deel. Die navorser het ook minimale negatiewe terugvoering of kritiek ontvang, alhoewel dit toegelaat is ten einde aanbevelings vir toekomstige navorsingsdoeleindes te maak (De Vos *et al.*, 2011:116). Die respondente het vooraf met die navorser gekommunikeer, nadat die toestemmingsvorm voltooi is, ten einde misverstande en onsekerhede uit te skakel.

1.7.2 Vrywillige deelname

Geen respondent is gedwing om deel van die studie te wees nie, omdat hulle uit vrye wil deelneem. Die vrywillige deelname is deel van die etiese kode ten einde aanhouding teen iemand se wil te voorkom en vrye keuse te bevorder. Volgens De Vos *et al.* (2011:116) behoort die respondente kennis te dra van dit wat die navorser wil bestudeer. Omdat te veel detail dalk tot gevolg kan hê dat die navorser nie die nodige kennis/inligting van die respondente ontvang nie, het die navorser dus breë verduidelikings aangaande die details van die studie aan die respondente verskaf. Die respondente kon ook op enige stadium gedurende onderhoudvoering of na die tyd van die studie onttrek weens persoonlike of werksverwante redes.

1.7.3 Ingeligte toestemming

Verder beweer De Vos *et al.* (2011:117) dat die respondent vry moet wees om keuses uit te oefen en toestemming te gee met betrekking tot sekere take. Dit sluit in die verduideliking aan die respondente ten opsigte van die doel van die navorsing, die verwagte duur van die respondent se deelname, die voor- en nadele sowel as die gevare van die studie. 'n Ingeligte toestemmingsvorm met hierdie inligting is benut om geen etiese grense te oorskry nie. 'n Ingeligte toestemmingsvorm (aangeheg as Bylae A) met hierdie inligting, was benut om geen etiese grense te oorskry nie asook om hul toestemming vir

deelname aan die studie te verkry. Hierdie dokument dien dus as bewyse van toestemming tot die studie, alhoewel die respondent op enige stadium kan weier om verder deel te vorm van die studie as gevolg van sekere veranderlikes of komplikasies.

1.7.4 Publikasie van bevindinge

Die volledige navorsingsverslag word aan die publiek beskikbaar gestel sodat die studie as geldige navorsing beskou kan word (De Vos *et al.*, 2011:126) aangesien die Universiteit van Stellenbosch hierdie tesis as deel van die navorser se Meestersgraad op die Biblioteek se webwerf sal publiseer. Die respondente het ook kennis gedra van die publikasie van die verslag asook die resultate wat daardeur voorgelê word. Hierdie inligting het deel gevorm van die inwilligingsvorm wat aan die respondente verskaf is voor die onderhoude plaas gevind het.

1.8 AANBIEDING

Die studie beskik oor verskillende hoofstukke ten einde die inleiding, literatuur studie, empiriese studie asook die bevindinge ordelik voor te stel. Hoofstuk twee en drie handel oor die literatuurstudie, naamlik die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne sowel as die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne bemoelijk. In hoofstuk vier word die empiriese studie voorgelê aangaande maatskaplike werkers se siening oor probleme of uitdagings wat hersaamgestelde gesinne vandag ervaar. Hoofstuk vyf bevat die gevolgtrekkings asook die aanbevelings bespreek vir verdere toekomstige navorsing in hierdie veld bespreek.

HOOFSTUK 2

DIE ONTWIKKELING EN AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE AAN DIE HAND VAN DIE SISTEEMTEORIE

2. INLEIDING

Die Witskrif vir Gesinne (2012:5) voer aan dat 'n gesin die fondament is waarop 'n samelewing gebou is aangesien die struktuur, organisering en funksionering van 'n samelewing deur 'n gesin beïnvloed word. Goldenberg en Goldenberg (2008:5) beklemtoon die ontwikkeling van gesinslede se persoonlikhede, rolle en probleemoplossingsvaardighede wat vanuit die samelewing aangeleer is en deur generasies oorgedra word. Omdat die fondament waarop 'n gesin gebaseer is, met die fondament van 'n samelewing korreleer, is die gesonde funksionering van 'n gesin van kardinale belang vir die gesonde funksionering van 'n samelewing. 'n Gesin speel ook 'n uiters belangrike rol in die sosialisering van gesinslede en bied aan hulle 'n hoeksteen van sorg en ondersteuning.

Elke gesin beskik oor 'n struktuur en funksie. Die struktuur en funksie van hedendaagse gesinne is aangepas om die komplekse aard van mense se lewens in 'n postmoderne samelewing te komplementeer; sodoende verander die vorms waarin gesinne voorkom (Braithwaite, Olsen, Golish, Soukup & Turman, 2001:222). Omdat gesinsvorme dus verander het, byvoorbeeld liefdespare wat nie noodwendig getroud is nie, maar saamwoon, staan die meerderheid van gesinne nie meer as kerngesinne bekend nie. Hersaamgestelde gesinne het 'n norm geword en word nie meer as skaars beskou nie (Goldenberg & Goldenberg, 2008:47). Aangesien hersaamgestelde gesinne algemeen voorkom, bestaan daar 'n groot behoefte om hierdie alternatiewe gesinsvorm en die funksionering daarvan, te verstaan (Dupuis, 2010:239, 240).

Hersaamgestelde gesinne word gekenmerk deur positiewe sowel as negatiewe eienskappe (Garon & Casey 2011:1, 2). 'n Positiewe kenmerk waarvoor 'n hersaamgestelde gesin bekend is, is die volwasse uitkyk op verhoudings waar ouers meer bewus is van die rol wat hulle in die gesin moet vervul. Die moontlike negatiewe kenmerke van hersaamgestelde gesinne verwys na die verhoudings wat vanuit verlies gebou word, die aanvaarding van uitgebreide gesinslede, die gekompliseerde finansiële sake, die probleme wat vorige kerngesinslede in die hersaamgestelde gesin kan veroorsaak, en die onrealistiese verwagtinge of vooropgestelde opinies wat deur gesinslede gevorm word (Dupuis, 2010:248, 249).

Daar is verskeie faktore wat 'n rol speel by die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Faktore soos die mikro-, meso- en makrosisteme van die kerngesin wat verander en van dié van 'n

hersaamgestelde gesin verskil, die verwerking van verliese vanuit die verhoudings met vorige kerngesinslede asook die verhoudingsbou met “stief”-gesinslede sal in hierdie hoofstuk bespreek word (Ebersohn, 2011:31). ‘n Hersaamgestelde gesin funksioneer nie soos ‘n kerngesin nie, omdat daar aanpassings ten opsigte van die teenwoordigheid van nuwe gesinslede gemaak moet word, byvoorbeeld “stief”-gesinslede wat die dinamiek van die hersaamgestelde gesin kompliseer (Braithwaite, Baxter & Harper, 1998:101; Fogarty, Ferrer & McCrea, 2006:2; Dupuis, 2010:247, 248). Dit is daarom belangrik dat gesinslede voorbereid is op die aanpassings wat in ‘n hersaamgestelde gesin gemaak moet word en wat van die dinamiek van die vorige kerngesin sal verskil.

Die Groenskrif vir Gesinne (2011:27) noem dat ‘n gesin oor vier sistematiese eienskappe beskik naamlik intieme interafhanklikheid, grens-instandhouding, die vermoë om aan te pas en ‘n identiteit met verloop van tyd te onderhou, asook die uitvoering van gesinstake, alhoewel Die Witskrif vir gesinne van 2012 verwys egter nie na hierdie eienskappe nie. Basson (2007:78) verduidelik dat gesinne komplekse, emosionele en organisatoriese sisteme is wat oor die eienskap om liefde te gee asook om lojaliteit en kontinuïteit teenoor mekaar te toon, beskik. Hersaamgestelde gesinne moet dus daarna streef om hierdie eienskappe te ontwikkel asook om gesonde ontwikkeling te handhaaf. Hierdie hoofstuk sal fokus op die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne met inagneming van die verskillende ontwikkelingsstadiums en die ontwikkeling van verhoudings in die hersaamgestelde gesin om sodoende die eerste doelwit van die studie te bereik.

2.1 HERSAAMGESTELDE GESINNE

Omdat hersaamgestelde gesinne oor “stief”-gesinslede beskik, kan die gesin ook as ‘n “stief”-gesin bekend staan. Hierdie hersaamgestelde gesin bestaan uit die liefdespaar (gades) wat albei by ‘n vorige huwelik of saamwoonverhouding betrokke was, asook die kind(ers) van afsonderlike kerngesinne (Gonzales, 2009:148; Braithwaite *et al.*, 1998:101). In Engels word na ‘n hersaamgestelde gesin as ‘n *reconstituted family* verwys. Sodanige hersaamgestelde gesin kan of ‘n “hertrou”-gesin (*remarried family*) wees waar twee gesinne wat geskei het, ‘n nuwe gesin vorm, of ‘n gemengde gesin (*blended family*) wees waar daar ook kinders is wat die produk van die nuwe liefdespaar se verhouding is. Omdat daar in laasgenoemde geval kinders van die vorige huwelik en die huidige liefdesverhouding is, is die dinamiek van die gemengde gesin meer kompleks as die dinamiek van die hertrougesin (Aktürk, 2006:8). Daar is verskeie redes vir die verbroekeling van ‘n kerngesin soos byvoorbeeld egskedding, die afsterwe van ‘n ouer of verlating (Basson, 2007:76; Ebersohn, 2011:15).

Hersaamgestelde gesinne beskik oor “stief”-gesinslede en daarom kan die gesin ook bekend staan as ‘n “stief”-gesin. By gebrek aan ‘n beter term en as gevolg van die stigma wat aan die term “stief” gekoppel is, sal “stief”-gesinne of -lede in aanhalingstekens gebruik word (Howe, 2012:427; Allan, Crow & Hawker, 2011:22; Family and Relationship Services Australia, 2012:1). Volgens die Oxford Dictionary

(2014) is die term “stief” van ou Engels en Duits afkomstig. ‘n “Stief”-ma of -pa word soms as die onregverdig of streng ouer gesien, alhoewel die ouer nie noodwendig hierdie rol vervul nie, maar net omdat daar negatiewe kenmerke aan die term “stief” geheg word, soos byvoorbeeld nie-bloedverwant of nie-eie nie (Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal, 2014). Vir sommige kan die term “stief”, veral binne die konteks van ‘n “stief”-moeder, na ‘n liefdelose of hardvotige persoon soos die Handwoordeboek van die Afrikaanse taal (2014) aandui, verwys. Dit is nie in hierdie studie die geval nie, aangesien “stief” in hierdie dokument na nie-bloedverwante gesinslede verwys.

Beide die “stief”- en die gemengde gesin bestaan uit diverse gesinslede as gevolg van hul verskillende agtergronde, soos oortuigings, houdings, persoonlike eienskappe en verhoudings wat afstand tussen gesinslede veroorsaak (Howe, 2012:204; Allan, Crow & Hawker, 2011:6, 7). Gonzales (2009:149) beskryf ‘n hersaamgestelde gesin as ‘n botsing van twee heelalle met die hoop dat ‘n nuwe heelal sal vorm. Hierdie siening bevestig die feit dat ‘n hersaamgestelde gesin se ontwikkeling en funksionering van dié van ‘n kerngesin verskil. Aangesien die hersaamgestelde gesin vanuit twee kerngesinne ontwikkel, is dit duidelik dat die twee kerngesinne nie meer kan voortbestaan nie en verbreek het. Emosionele skade aan ‘n kerngesin, spesifiek met betrekking tot die verhoudings tussen gesinslede, kan die ontwikkeling van ‘n hersaamgestelde gesin bemoeilik en mag aanleiding gee tot verskeie uitdagings vir hierdie gesinslede.

Omdat hersaamgestelde gesinslede by veranderinge wat in die gesin voorkom, moet aanpas, is die aard en struktuur van ‘n hersaamgestelde gesin meer kompleks as die aard van ‘n kerngesin (Ebersohn, 2011:32). Soos reeds genoem verwys die struktuur van ‘n hersaamgestelde gesin na die teenwoordigheid van “stief”-gesinslede en dit dra dit by tot ‘n verskil in die aard van die verhoudings in die kerngesin, byvoorbeeld ‘n verhouding met “stief”-sibbe sal eers ontwikkel moet word deur mekaar te leer ken terwyl biologies verwante sibbe mekaar vanaf ‘n jong ouderdom al ken (Ebersohn, 2011:27, 57). Aangesien gesinslede weerstand teen verandering toon, ongeag die struktuur van die gesin, moet hierdie weerstand aangespreek word om die verskuiwing van die kerngesin na die hersaamgestelde gesin te vergemaklik. Dit is belangrik vir maatskaplike werkers om begrip te verkry ten opsigte van die ontwikkeling van hersaamgestelde gesinne asook die struktuur en die aard daarvan om die aanpassing van gesinslede beter te kan verstaan.

Goldenberg en Goldenberg (2008:4) beklemtoon dat ‘n hersaamgestelde gesin uitdagings kan ervaar rakende die transformasie vanaf die kerngesin na die hersaamgestelde gesin omdat gedragspatrone wat in die kerngesin voorkom, moontlik in die hersaamgestelde gesin herhaal mag word. As gevolg daarvan probeer die hersaamgestelde gesinslede elkeen hul eie persepsie van ‘n gesin binne die hersaamgestelde gesin toepas; daarom ervaar gesinslede konflik. Hersaamgestelde gesinslede moet eerder nuwe en gesonde gedragspatrone wat positiewe aanpassing in die hersaamgestelde gesin teweeg bring, skep.

Gesonde gedragsspatrone verwys byvoorbeeld na die ontwikkeling van realistiese verwagtinge by gesinslede ten einde samewerking tussen lede aan te moedig.

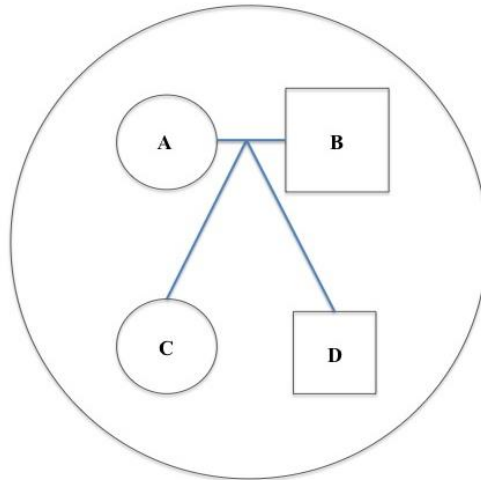
2.1.1 Verskillende tipes hersaamgestelde gesinne

Volgens Aktürk (2006:16) is daar agt tipes hersaamgestelde gesinne. Vir die doel van die studie gaan daar net op vyf verskillende tipes hersaamgestelde gesinne gefokus word omdat hierdie tipes gesinne deel vorm van die insluitingskriteria van die studie vorm. Hierdie vyf verskillende tipes hersaamgestelde gesinne sluit hersaamgestelde gesinne in:

- sonder 'n inwonende “stief”-moeder, waar die kind byvoorbeeld saam met sy/haar biologiese ma en “stief”-pa in die hersaamgestelde gesin woon en ook beskik oor 'n “stief”-ma het wat in 'n verhouding is met die biologiese pa en afsonderlik van die hersaamgestelde gesin woon.
- met 'n inwonende “stief”-moeder, waar die kind byvoorbeeld saam met sy/haar biologiese pa en “stief”-ma in die hersaamgestelde gesin woon.
- sonder 'n inwonende “stief”-vader, waar die kind byvoorbeeld saam met sy/haar biologiese pa en “stief”-ma in die hersaamgestelde gesin woon en ook beskik oor 'n “stief”-pa het wat in 'n verhouding is met die biologiese ma en afsonderlik van die hersaamgestelde gesin woon.
- met 'n inwonende “stief”-vader, waar die kind byvoorbeeld saam met sy/haar biologiese ma en “stief”-pa in die hersaamgestelde gesin woon.
- wat bekend staan as 'n gemengde “stief”-ouer gesin, waar albei ouers kinders uit 'n vorige huwelik het en net een biologiese ouer se kind(ers) in die huishouding woon.

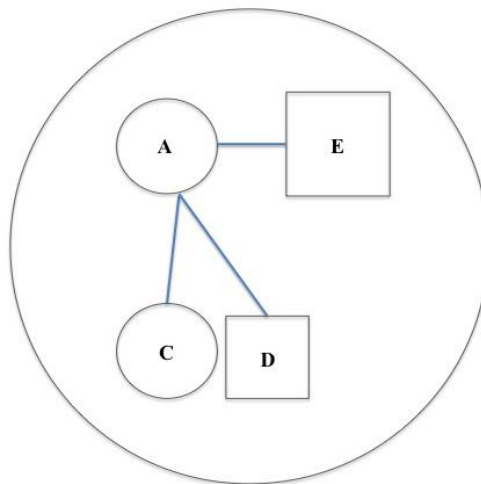
Die volgende illustrasies word benut om die samestelling van 'n kerngesin en tipes hersaamgestelde gesinne te verduidelik. Die illustrasie in Figuur 2.1 dien as 'n voorbeeld van 'n kerngesin met twee inwonende kinders wat gebruik gaan word vir die illustrasies van die vorming van tipes hersaamgestelde gesinne wat daarop volg. Figuur 2.2 tot 2.4 dien as voorbeelde van drie tipes hersaamgestelde gesinne wat ooreenstem met Ebersohn (2011:28) se verduideliking van die vorming van hersaamgestelde gesinne.

In Figuur 2.1 word 'n kerngesin aangedui wat bestaan uit 'n egpaar of liefdespaar (A en B) wat saam in 'n huishouding woon. Vir die doel van die illustrasies word kinders C en D in die kerngesin aangetref.

Figuur 2.1: Kerngesin met twee inwonende kinders

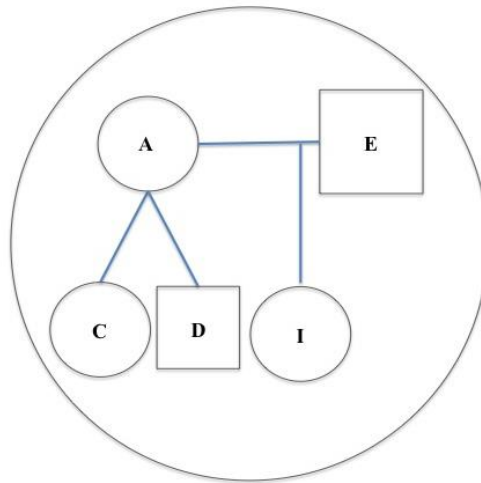
Die kerngesin, soos in Figuur 2.1 voorgestel, word opgebreek om 'n afsonderlike hersaamgestelde gesin te vorm. Een van die tipes hersaamgestelde gesinne wat gevorm kan word, soos voorgestel in Figuur 2.2, bestaan uit een ouer van die kerngesin (A) en 'n nuwe liefdesmaat (E) wat vir albei kinders C en D van die kerngesin sorg.

Figuur 2.2: Een tipe hersaamgestelde gesin met twee inwonende kinders

Soos Figuur 2.2 dit aandui moet kinders C en D, wat permanent by die biologiese ouer A en die “stief”-ouer E woon, 'n nuwe verhouding met “stief”-ouer E vorm, aangesien die “stief”-ouer en kind nie verwant is nie.

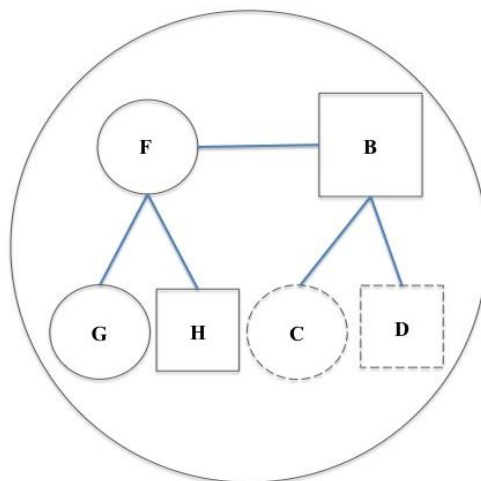
In Figuur 2.3 word 'n tweede tipe hersaamgestelde gesin voorgestel. Hierdie gesin bestaan uit ouers A en E en twee inwonende kinders (C en D) asook 'n kind van hul eie wat as I aangedui word.

Figuur 2.3: Tweede tipe hersaamgestelde gesin met drie inwonende kinders

Kind I wat biologies verwant is aan ouer A en E word gesien as ‘n “stief”-broer of -suster van kinders C en D. Vir die doel van die voorbeeld gaan kind I ‘n “stief”-suster vir kinders C en D wees wat ooreenstem met Ebersohn (2011:31) se verduideliking van ‘n tweede tipe hersaamgestelde gesin.

Figuur 2.4 illustreer ‘n derde tipe hersaamgestelde gesin wat gevorm word wanneer die ander biologiese ouer van die kerngesin (B) ‘n hersaamgestelde gesin met ‘n ander liefdesmaat (F) vorm soos Ebersohn (2011:29) dit beskryf. Hierdie derde hersaamgestelde gesin het twee inwonende kinders asook twee besoekende kinders vanuit ‘n ander hersaamgestelde gesin.

Figuur 2.4: Derde tipe hersaamgestelde gesin met twee inwonende kinders en twee besoekende kinders

Liefdesmaat F is die biologiese ouer van kinders G en H wat uit ‘n vorige kerngesin afkomstig is. Kinders G en H woon by ouer B en F in die derde tipe hersaamgestelde gesin. In hierdie hersaamgestelde gesin besoek die kinders C en D ook die biologiese ouer. Die besoekende kinders C en D van die

kerngesin beïnvloed daarom die struktuur van hierdie derde hersaamgestelde gesin omdat besoekende kinders C en D sekere tye van die week of naweke deel van die hersaamgestelde gesin vorm.

Vanuit bogenoemde illustrasies blyk dit dat 'n kerngesin drie afsonderlike hersaamgestelde gesinne gevorm het wat afsonderlike strukture en patrone moet handhaaf om elkeen van die gesinslede te akkommodeer. Die nuwe hersaamgestelde gesinne kan byvoorbeeld saam besluite neem aangaande die besoeke van die nie-inwonende biologiese kind(ers). Die besluite wat rakende die besoeke van die nie-inwonende kind(ers) moet geneem word, moet verseker dat geen emosionele skade of ontwrigting in enige van die inwonende kinders se lewens veroorsaak word nie. Elke gesinslid moet met die nuwe “stief”-gesinslede oor die weg kan kom en 'n gevestigde verhouding moet tussen die “stief”-ouers en kinders asook nie-inwonende kinders en inwonende kinders gebou word. Wanneer gevestigde verhoudings tussen gesinslede en “stief”-gesinslede ontwikkel het, kan die gesin as 'n eenheid funksioneer. Vanuit die voorafgaande bespreking, is dit duidelik dat hersaamgestelde gesinslede uitdagings aangaande die verskuiwing tussen die kerngesin en die hersaamgestelde gesin met nuwe “stief”-gesinslede moet hanteer.

2.1.2 Uitdagings met betrekking tot die verskuiwing van een gesinsisteem na 'n ander

Die verskuiwing van een gesinsisteem na 'n ander gesinsisteem hou sekere uitdagings vir die hersaamgestelde gesin in. 'n Hersaamgestelde gesinsisteem word as 'n sekondêre of 'n alternatiewe gesinsisteem beskou en nie as 'n vervanging van die vorige kerngesin nie (Ebersohn, 2011:34). 'n Hersaamgestelde gesin funksioneer dus afsonderlik van die kerngesin, aangesien die kerngesin reeds verbrokkel het.

Een van die uitdagings wat hersaamgestelde gesinslede kan ervaar, is die herhaling van patrone in die nuwe gesinsisteem wat in die kerngesin gegeld het en wat nou tot konfliktsituasies kan lei (Ebersohn, 2011:34) of 'n wanbalans in die gesin kan veroorsaak (Braithwaite *et al.*, 2001:226). Wanneer 'n hegte verhouding byvoorbeeld tussen die kind en die biologiese ma bestaan, sal die kind meer uitdagings tydens die aanpassing by 'n hersaamgestelde gesin met 'n “stief”-ma ondervind. Volgens die bogenoemde skrywer geld dieselfde situasie ook ten opsigte van die biologiese pa.

Wanneer hersaamgestelde gesinslede vooropgestelde idees en sienings oor hul deelname aan die gesin het, terwyl hulle ten doel het om nie dieselfde foute as in die vorige gesin of huwelik te maak nie, kan dit tot verdere uitdagings bydra (Ebersohn, 2011:36; Braithwaite *et al.*, 2001:226). Omdat die neiging bestaan om rolle en patrone van die kerngesin in die hersaamgestelde gesin te herhaal, word die verwagting geskep dat hierdie gesin in dieselfde konteks as die kerngesin beskou word. Hierdie verwagting kan tot teleurstelling, verwarring en wanaanpassing by lede lei (Feldman & Gehring,

1988:1035). Dit is byvoorbeeld onrealisties van die “stief”-ma om te verwag dat die “stief”-kind haar dadelik sal aanvaar en van haar sal hou, juis omdat dit nie altyd die geval is nie.

‘n Ander uitdaging is die aanpassing by die rolle en grense van die hersaamgestelde gesin wat van die kerngesin verskil as gevolg van die teenwoordigheid van “stief”-gesinslede (Dupius, 2010:242). Kinders en ouers het gevestigde rolle en grense in die kerngesin gevorm en moet by nuwe rolle en grense aanpas om die nuwe hersaamgestelde gesinsisteem en identiteit te ontwikkel (Fogarty, 2001:2). Hierdie rolle en grense mag bykomend tot dié van die kerngesin wees, omdat ‘n kind op daardie stadium twee stelle ouerssubsysteme kan hê, naamlik biologiese en “stief”-ouers (Ebersohn, 2011:3). So ‘n situasie kan tot rolverwarring aanleiding gee, omdat daar twee verskillende kontekste is. Die rolle en grense tesame met ander psigososiale faktore wat die aanpassing van ‘n hersaamgestelde gesin beïnvloed, sal in die volgende hoofstuk bespreek word.

Met inagneming van die rolle, grense en die bou van nuwe verhoudinge in ‘n hersaamgestelde gesin, moet ‘n nuwe siening van die struktuur en aanpassing van gesinslede in die gesin ontwikkel word. ‘n Maatskaplike werker kan in hierdie verband van hulp wees om ‘n hersaamgestelde gesin in hulle aanpassing te ondersteun.

2.1.3 Hersaamgestelde gesinne met aanpasbare patrone teenoor nie-aanpasbare patrone

Vir ‘n hersaamgestelde gesin om suksesvol te funksioneer, moet die gesinslede by mekaar kan aanpas (Goldenberg & Goldenberg, 2008:3). Nie-aanpasbare patrone kan in enige gesin ontwikkel, maar volgens Ebersohn (2011:20) is hersaamgestelde gesinne kwesbaar om nie-aanpasbare patrone te ontwikkel as gevolg van die reeds gevestigde reëls, rolle en grense wat in die kerngesin bestaan het (Ebersohn, 2011:27). ‘n Hersaamgestelde gesin wat nie-aanpasbare patrone toon, word as ‘n onbekwame gesinsisteem beskou. Goldenberg en Goldenberg (2008:247) definieer ‘n onbekwame gesin as ‘n gesin wat misluk het om vir gesinslede te sorg en om die groei van lede te verseker.

Om ‘n sisteem vanuit diverse gesinslede te vorm, is ‘n uitdaging omdat gesinslede by mekaar en by die hersaamgestelde gesinsisteem moet aanpas. Coetzer (2007:2, 3) bespreek die verskillende areas wat in enige tipe gesin kwesbaar is vir die ontwikkeling van nie-aanpasbare patrone en wat ook tot disfunksionaliteit kan lei. Een van hierdie areas is die bestaande kommunikasie tussen gesinslede wat daartoe kan bydra dat hulle mekaar nie verstaan nie of mekaar misverstaan. Nog ‘n area van nie-aanpasbaarheid is die ontwikkeling van verhoudings binne die gesin. Verhoudings tussen die gesinslede kan nie ontwikkel as daar nie aanpasbaarheid by en aanvaarding van die “stief”-kind(ers) of “stief”-ouers is nie. Die wyse waarop liefde byvoorbeeld teenoor mekaar betoon word, is ‘n area wat kwesbaar kan wees wanneer “stief”-ouers nie die kinders se liefdesbetoning of liefdestaal verstaan nie, asook andersom.

Dit is dus noodsaaklik dat ‘n maatskaplike werker leiding en ondersteuning aan hersaamgestelde gesinne met nie-aanpasbare patrone moet bied om hierdie patrone in die hersaamgestelde gesin uit te skakel en gesinslede te bemagtig om by mekaar aan te pas en te aanvaar. Dupuis (2010:241) dui ook aan dat ‘n hersaamgestelde gesin hulpbronne in die gemeenskap moet benut om aanpassing in die gesin te vergemaklik soos byvoorbeeld gesinsorgorganisasies ten einde ondersteuning te ontvang. Maatskaplike werkers moet die sisteemteorie kan benut om hulle begrip van die hersaamgestelde gesin te verhoog.

Daarteenoor kan die toepassing van dissiplinêre metodes ook bydra tot die ontwikkeling van nie-aanpasbare patrone, wanneer kinders byvoorbeeld nie by die dissiplinêre metodes van die ouers of “stief”-ouers kan aanpas nie. Identiteitsontwikkeling is nog ‘n area wat kwesbaar is vir die ontwikkeling van nie-aanpasbare patrone omdat gesinslede se identiteit ‘n verandering in die hersaamgestelde gesin ondergaan. ‘n Verandering in identiteit kan verwarring by ander gesinslede veroorsaak of selfs tot konflik lei as kinders nie hul identiteit in die gesin kan ontwikkel nie. Die toepassing van gesinsreëls kan ook nie-aanpasbare patrone tot gevolg he, omdat dit nuut ontwikkel moet word om aanpasbaarheid by die gesin moontlik te maak. Gesinsreëls moet daarom nie ‘n nabootsing van die kerngesin se gesinsreëls wees nie.

2.2 DIE SISTEEMTEORIE EN HERSAAMGESTELDE GESINNE

Die funksionering van gesinne, asook van die hersaamgestelde gesin, word deur die sisteemteorie verduidelik en beskryf. Die sisteemteorie kan benut word om die herhaalde patrone in ‘n gesin en die impak van hierdie patrone op die gesinslede se gedrag, te identifiseer (Goldenberg & Goldenberg, 2002:23). ‘n Gesin funksioneer op grond van verskillende subsysteme wat interafhanklik is om die groter eenheid, die gesinsisteem, te ondersteun (Goldenberg & Goldenberg, 2008:79). Elke subsisteem verrig verskillende funksies wat nodig is vir die gesin om as ‘n gesonde sisteem bekend te staan; daarom is dit nodig dat subsysteme mekaar aanvul en met mekaar saamwerk om ‘n gesonde gesinsisteem te vestig. Maatskaplike werkers wat dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer, moet bewus wees van moontlike probleme en uitdagings wat die gesinsisteem kan ervaar om ‘n gesonde, ontwikkelde gesinsisteem te verseker (Birkenmaier, Berg-Weger & Dewees, 2014:259).

2.2.1 Subsysteme in hersaamgestelde gesinne

Daar is vier tipes subsysteme soos reeds in hoofstuk een genoem, naamlik die subsisteem wat uit die egpaar of man en vrou bestaan, die ouersubsisteem, ouer-kind-subsisteem en die kindersubsisteem. Hierdie subsysteme beïnvloed mekaar deur middel van die onderlinge interaksie tussen en die interafhanklikheid van die subsysteme. Die subsysteme in gesinne help om sekere tipes verhoudings van mekaar te onderskei (Goldenberg & Goldenberg, 2008:87). As sodanig verrig subsysteme sekere

funksies in 'n hersaamgestelde gesin. Die ouersubsisteem is byvoorbeeld verantwoordelik vir die leiding, ondersteuning en dissiplinering van kinders in die kindersubsisteem.

2.2.1.1 Ouersubsisteem

Die ouersubsisteem bestaan uit die liefdespaar wat as ouers vir die kind(ers) in 'n hersaamgestelde gesin optree. Die ouersubsisteem is verantwoordelik om die kind(ers) groot te maak; om vir die kind(ers) om te gee; asook om versorging, leiding en dissipline aan die kind(ers) te verskaf (Goldenberg & Goldenberg, 2008:87). Die kinders leer hoe om outoriteit in die gesin te hanteer, terwyl die ouers die kinders leer en ondersteun om, wanneer hul 'n gepaste ouderdom bereik, self besluite te neem.

Die ouers ontwikkel 'n ouerskapstyl om hul rol as ouer te vervul. Die ouerskapstyl wat deur die ouersubsisteem in die hersaamgestelde gesin gehandhaaf word, is baie belangrik vir die kind(ers) se aanpassing in die gesin. Die tipe ouerskapstyl word bepaal deur die wyse waarop die liefdespaar besluite neem en die tipe gesag waaroor die ouers beskik. Wanneer besluite nie saamgeneem word nie en die tipe ouerskapstyl van albei ouers teenstrydig met mekaar is, kan dit tot verdere ontwikkelings- en aanpassingsprobleme lei, soos byvoorbeeld kind(ers) wat nie een of albei ouers respekteer nie, of verward raak as gevolg van die twee verskillende ouerskapstyle wat toegepas word. Die tipe ouerskapstyl en die effek wat dit op die kind(ers) uitoefen, beïnvloed ook die kwaliteit van die huwelik of die ouersubsisteem. Wanneer die ouerskapstyl dus nie slaag en 'n positiewe effek op die kind(ers) het nie, kan die kind(ers) sowel as die ouers verdere ontevredenheid ervaar. Omdat die kinder- sowel as die ouersubsisteem mekaar in die gesinsverband beïnvloed, kan 'n wanbalans of ontevredenheid wat binne een subsisteem ervaar word, na 'n ander subsisteem oorspoel (Bullard *et al.*, 2010:485).

Kotzé (2009:43) en Howden (2007:6) voer aan dat 'n gesaghebbende ouerskapstyl positiewe resultate lewer as gevolg van die gesonde, warm reaksie op die kind(ers) se behoeftes. Konflik in die huwelik van die kern-, sowel as van die hersaamgestelde gesin word met 'n oneffektiewe ouerskapstyl geassosieer en verhoog die aanpassingsprobleme by die kind(ers). Ouers in hersaamgestelde gesinne moet verseker dat hulle 'n ouerskapstyl ontwikkel wat albei ouers se behoeftes aanspreek en tot voordeel van die kind(ers) se aanpassing is.

2.2.1.2 Ouer-kind-subsisteem

Die ouer-kind-subsisteem verwys na die verhouding wat tussen die kind(ers) en die ouers ontwikkel. Die ontwikkeling van 'n gevestigde ouer-kind-verhouding na 'n egskeiding of die verbrekking van die kerngesin is baie belangrik vir die aanpassing en stabiliteit van die gesinslede. Die verhouding met 'n biologiese ouer mag verander as gevolg van die teenwoordigheid van die "stief"-ouer en die belangrikheid om 'n nuwe verhouding met die "stief"-ouer te vorm.

Die kind se siening van die biologiese ouer se nuwe lewensmaat (die “stief”-ouer) in die hersaamgestelde gesin, mag deur die kind se ouderdom beïnvloed word (Kotzé, 2009:2). Kinders tussen die ouderdom van nege tot twaalf jaar kan byvoorbeeld een van die twee ouers vir die verbroekeling van die gesin blameer omdat hy/sy ‘n rede soek vir die verlies wat hy/sy mag ervaar. Die kind kan of “kant kies” en een ouer laat voordeel trek, of dalk die ouers teen mekaar afspeel. Sodra ouers bewus raak van die weerstand wat kinders toon, kan dit spanning in die ouersubsisteem veroorsaak omdat die kind(ers) nie die lewensmaat wil aanvaar nie. Weerstand kan daartoe bydra dat lede nie samehangende, goeie verhoudings met mekaar kan aanknoop nie en kan tot verhoogde spanning in die gesin lei (Kotzé, 2009:40).

2.2.1.3 Kindersubsisteem

Die kindersubsisteem verwys na die teenwoordigheid van die inwonende kinders in die huishouding van die hersaamgestelde gesin. Binne hierdie kindersubsisteem moet die kinders gevestigde verhoudings met ander “stief”-sibbe kan bou. Die “stief”-sibbeverhouding is kompleks van aard omdat kompeterende gedrag konflik in die verhouding kan veroorsaak, veral wanneer daar onderskeid tussen die biologiese en “stief”-ouers getref word (Kotzé, 2009:42; Ebersohn, 2011:20).

Kinders se aanpassing in die hersaamgestelde gesin kan beïnvloed word deur die omstandighede rakende die verbroekeling van die kerngesin en die kinders se vaardigheid om verlies te hanteer (Kotzé, 2009:3). Kinders in hul laatkindertjare (adolescente) is nie net ‘n produk van hul omstandighede nie (Ebersohn, 2011:5), maar hulle is ook aktiewe deelnemers aan hul eie ontwikkeling en vorm self ‘n persepsie van hul omstandighede en omgewing. Dit is daarom belangrik om te beseef dat kinders se ervaring van hul vorige kerngesin, asook van hul bykomende hersaamgestelde gesin, belangrike komponente is in die bou van verhoudings en interaksie met ander gesinslede. Die verdere gesonde funksionering hang ook af van die kind se aanpassing binne die uitgebreide mikrosisteem, waar daar twee mikrogesinsisteme is, naamlik die kerngesin met die een biologiese ouer en die hersaamgestelde gesin met ‘n nuwe “stief”-ouer.

‘n Maatskaplike werker kan aan ‘n hersaamgestelde gesin leiding en hulp verskaf wat die verhoudings in die verskillende sisteme kan vestig, sodat gesonde funksionering moontlik kan wees. Die teenwoordigheid van konflik is onvermydelik in hierdie verhoudings en ‘n maatskaplike werker se kundigheid kan die hersaamgestelde gesin help om die voorkoms van konflik te verlaag en hanteringsmeganismes te vestig.

2.2.2 Eienskappe van die sisteemteorie

Die sisteemteorie beklemtoon verskeie eienskappe wat in gesinne voorkom en wat bepaal hoe die gesin bedryf word (Goldenberg & Goldenberg, 2008:78, 79). Die eienskappe soos byvoorbeeld gesinsrolle,

grense, reëls, gehegtheid en kohesie verseker dat 'n gesin optimaal kan funksioneer. Hierdie eienskappe word vervolgens bespreek om die optimale funksionering van 'n hersaamgestelde gesin uit te lig.

2.2.2.1 *Rolle van gesinslede*

Die gesinslede neem verskillende rolle in die hersaamgestelde gesin aan en elke rol is belangrik vir die funksionering van die gesin. Goldenberg en Goldenberg (2008:2) voer aan dat daar in die vroegste vorms van gesinne verskillende rolle vir mans en vroue aangetref word. Hierdie rolle komplementeer mekaar en versterk die samewerking binne die verhouding, omdat al twee partye belangrike take uitvoer. Die moderne eeu het die evolusie van werksgeleenthede en die ontwikkeling van vroueregte moontlik gemaak en daarom het die huwelike in die moderne samelewing 'n buigsame entiteit geword waarin mans en vroue keuses oor hul werkstatus kan uitoefen en daarom buigsame rolle in die gesin uitleef. Gevolglik verander die rolverwagtinge van mans en vroue in die gesin. Die vrou kan byvoorbeeld werk en die man kan na die kinders omsien. Vroue kan dalk ook gesien word as die hoofbroodwinner, terwyl die mans in beheer van die voorbereiding van etes kan wees. Nuwe rolle sal in die hersaamgestelde gesin geskep moet word om nuwe “stief”-gesinslede te akkommodeer.

Omdat lede self nog nie vantevore die rol van 'n “stief”-ma, -pa, -broer of -suster vervul het nie, of “stief”-gesinslede gehad het nie, sal rolverwarring heel waarskynlik plaasvind (Kotzé, 2009:19, 26; Goldenberg en Goldenberg, 2008:42). Nuwe gedragsspatrone moet ten opsigte van hierdie nuwe rolle gevorm word. Wanneer daar onsekerheid bestaan oor die rol van 'n lid ten opsigte van wat gesê of gedoen mag word en wat aanvaar en nie aanvaar word nie, sal rolverwarring toeneem (Dupuis, 2010:247). Albei ouers vervul 'n ouerrol binne 'n gesinsisteam, maar die moeder se rol is verskillend van dié van die vader s'n. Wanneer 'n gesinslid weier om 'n rol te vervul (of in opstand kom oor die verwagtinge van die rol), veroorsaak dit verdere struikelblokke en konflik (Braithwaite *et al.*, 2001:226).

Volgens Braithwaite *et al.* (1998:102), en Speer en Trees (2007:378, 379) ontwikkel daar unieke rolle asook unieke interaksiestyle wat vir elke lid van die hersaamgestelde gesin en hul omstandighede toepaslik is. Hierdie rolle verskil van die rolle binne die kerngesin, omdat die gesin biologiese sowel as “stief”-ouers het (Dupuis, 2010:242). Buiten hierdie rolle wat die ouers en “stief”-ouers vertolk, vervul die nie-inwonende biologiese ouer ook 'n rol binne die kind(ers) se lewe. Hierdie rol moet deur die biologiese ouer bepaal word en moet nie die rol van die inwonende biologiese of “stief”-ouer dupliseer nie, omdat dit verwarring by die kind(ers) sal veroorsaak. Die “stief”-ouer moet nie noodwendig die dissipline in die gesin handhaaf nie, omdat kinders nog nie die gesag van hierdie ouer respekteer nie. Dit is meer geskik vir 'n “stief”-ouer om die rol van mentor in te neem. Die “stief”-ouer sal ook die kinders se gedrag en reaksie moet waarneem om te bepaal hoe hy/sy teenoor die kind moet optree (Fogarty, Ferrer & Sara, 2001:2). Wanneer die ouers van die hersaamgestelde gesin versuim om

konsensus oor die rol van die “stief”-ouer te bereik, kan dit lei tot konflik en uitdagings ten opsigte van die aanpassing in die hersaamgestelde gesin (Gosselin & David, 2007:45).

2.2.2.2 *Grense en reëls*

Die afbakening van grense gaan gepaard met die uitdeel van take aan sub sisteme en individue (Goldenberg & Goldenberg, 2008:89; Dupuis, 2010:249). Grense varieer in buigsaamheid en rigiditeit (Braithwaite *et al.*, 2001:225; Dupuis, 2010:241). Die onderhandeling ten opsigte van grense tussen hersaamgestelde gesinslede moet konstruktief plaasvind ten einde konflik te vermy. Sub sisteme in die gesin word deur grense van mekaar geskei om tussen generasies, die belangstelling van lede en die rolle of funksies in die gesin te onderskei. Die grense wat tussen sub sisteme aangetref word, beperk die gesinslede se persoonlike spasie en bepaal in watter mate persoonlike inligting gedeel word (Goldenberg & Goldenberg, 2002:36, 37). Grense is ook die onsigbare lyne wat die gesinslede van nie-gesinslede buite die gesin skei en die integriteit van die gesin beskerm (Goldenberg & Goldenberg, 2008:89).

Grense kan of verstrengel of ontkoppel wees (Goldenberg & Goldenberg, 2008:244). By verstrengelde grense is daar ‘n oormaat van betrokkenheid van die ouers in die kind(ers) se lewe, terwyl ‘n gebrek aan betrokkenheid in die kind(ers) se lewens ontkoppelde grense tot gevolg het. Grense kan maklik verbreek word wanneer hersaamgestelde gesinslede mekaar nie respekteer en in ag neem nie. Wanneer grense oorskry word, kan dit vir die gesinslid voel asof sy/haar persoonlike spasie nie erken word nie en ander indring waar dit nie verwag is nie. Wanneer voorafbepaalde grense nie deur die “stief”-ouer of biologiese ouer en kind eerbiedig word nie, kan dit tot verdere misverstande, konflik en selfs onenigheid tussen lede lei. Die verbreking van grense kan daartoe bydra dat ‘n gesin en individuele gesinslede nie hul beplande of bestemde lewensake wat vir die welstand van elke lid belangrik is, kan uitvoer nie (Goldenberg & Goldenberg, 2008:211). Omdat grense ook ‘n gevoel van eenheid en konneksie skep, is dit belangrik om grense in stand te hou en te respekteer (Allan, Crow & Hawker, 2011:68). Grense kan ook as ‘n simboliese verstandhouding tussen gesinslede beskou word en daarom hulle uniekheid beklemtoon (Allan *et al.*, 2011:69).

Die gesinsreëls waaroor elke gesin beskik, kan verseker dat ‘n gesin georganiseer funksioneer en dat patrone wat op die struktuur van die gesin gebaseer is, geskep word (Goldenberg & Goldenberg, 2008:80). Fogarty *et al.* (2006:3) is van mening is dat die “stief”-gesinslede in die hersaamgestelde gesin die reëls van die kerngesin moet verstaan sodat daar nie verwarring is wanneer dieselfde reëls ook in die hersaamgestelde gesin geld. Eisenberg (2006:375) en Kotzé (2009:66) beklemtoon dat reëls konsekwent toegepas moet word om te verseker dat dit nagekom word. Kotzé (2009:83) dui aan dat kinders betrek moet word by die ontwikkeling van gesinsreëls om te verseker dat reëls nagekom word

en ook om kinders deel daarvan te laat voel. Daarom is die onderhandeling van reëls in die hersaamgestelde gesin belangrik.

Die onderhandeling oor grense en reëls is belangrik sodat elke gesinslid se behoeftes in ag geneem word. Enige gesin het grense en reëls nodig om gesonde patrone van onderhandeling en interaksie moontlik te maak. Grense en reëls stel ouers in staat om te weet wanneer hulle moet intree sodat dissiplinêre stappe gevolg kan word. 'n Maatskaplike werker se hulp kan benut word om gesonde grense en reëls in 'n hersaamgestelde gesin tot stand te bring om optimale funksionering van die gesin te verseker.

2.2.2.3 *Gehegtheid van gesinslede*

Gehegtheid tussen gesinslede word bepaal deur 'n individu se emosionele respons teenoor ander individue (Goldenberg & Goldenberg, 2008:233). 'n Goeie gehegtheid tussen gesinslede beteken dat lede baie na aan mekaar voel. Acs (2007:1331) dui aan dat kinders tussen die ouderdom van twee en ses jaar in 'n stabiele gesin met getroude biologiese ouers, hoër vlakke van geborge gehegtheid toon as kinders binne 'n gesin waar die ouers ongetroud is. Speer en Trees (2007:379) en Fogarty *et al.* (2006:3) is van mening dat ouers tyd aan hulle kinders moet afstaan om die ouer- en kindverhouding te versterk om nabyheid tussen hulle te kweek.

Die tipe gehegtheidstyl wat tydens die kinderjare gevorm word, is die styl wat tot en met volwassenheid deurlopend voorkom wanneer intieme verhoudings met ander mense aangeknoop word (Loubser, 2007:6). Wanneer 'n swak gehegtheidstyl tydens die kinderjare gevorm word, sal dieselfde styl die basis van die ontwikkeling van intieme verhoudings vorm en 'n persoon se ervaring van geborgenheid in verhoudings, beïnvloed. Persoonlike sekuriteit en geborgenheid tydens die kinderjare, kan tot die ontwikkeling van geborge gehegtheid bydra (Goldenberg & Goldenberg, 2008:211, 212). Sonder emosionele geborgenheid, is dit moeiliker om intieme verhoudings met ander mense te bou en is die kans om depressie en woede te ervaar, groter.

2.2.2.4 *Kohesie tussen hersaamgestelde gesinslede*

Kohesie tussen hersaamgestelde gesinslede verwys na die samehang van 'n gesin, dit wil sê, hoe eenheid tussen gesinslede ervaar word. Omdat 'n gesin as 'n eenheid bekend staan, moet gesinslede eenheid of eendersheid in die gesin ervaar. Wanneer een gesinslid die kerngesin verlaat, verander dit die kohesie wat die gesin opgebou het. Egskeiding of die verbrokkeling van die kerngesin het 'n impak op die gesinsisteem in geheel, asook op die sub sisteem in die gesin. Die aard van die verhouding tussen die twee biologiese ouers bepaal hoe die kind(ers) aanpas en weer kohesie in die hersaamgestelde gesinsopset ontwikkel.

As gevolg van die onderbreking in kohesie wat in die kerngesin plaasgevind het, is dit moeilik om weer dieselfde of 'n goeie en gesonde kohesie tussen hersaamgestelde gesinslede te vorm. Die ouderdom van die kind(ers) bepaal ook die mate van kohesie tussen gesinslede soos 'n kind wat byvoorbeeld 5 jaar oud is sal meer afhanklik wees van die ouers as 'n kind van 16 jaar oud en daarom sal die kohesie tussen die ouers en kind varieer afhangende van die kind se ouderdom. Eisenberg (2006:475) beklemtoon dat die hersaamgestelde gesin aan gesinsaktiwiteite moet deelneem om die kohesie en samehang in die gesin te bevorder.

2.3 ONTWIKKELING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE

Die ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin is verskillend van die van 'n kerngesin omdat 'n hersaamgestelde gesin uit twee afsonderlike kerngesinne met verskillende agtergronde bestaan (Furrow en Palmer, 2007:45). Die "stief"-kinders wat nie van geboorte af as deel van die hersaamgestelde gesin beskou was nie, moet nou die nuwe gesinslede, oftewel "stief"-gesinslede, leer ken en gevestigde verhoudings kan bou. Die hersaamgestelde gesinslede moet nuwe patrone wat die nuwe gesinsisteem komplementeer en die aanpassing van die gesinslede bevorder, ontwikkel. Die skrywers Goldenberg en Goldenberg (2008:4), en Speer en Trees (2007:377, 378) verduidelik dat die ontwikkeling van nuwe rolle, grense, reëls, norme (strukture) en onderhandeling tydens die ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin belangrik is.

Volgens Goldenberg en Goldenberg (2008:33) is die vertroue tussen die liefdesmaats en die besluit om 'n lewe saam te bou, die eerste stap wat geneem word vir die ontwikkeling van 'n kerngesin. Sodra 'n kind in die gesin gebore word, moet die liefdespaar ouerskapsrolle ontwikkel. Namate die kind ontwikkel, kry die ouer die geleentheid om 'n ouerskapsrol te vestig deur ook fisies, intellektueel en emosioneel in die gesin te groei en geleidelik by die kind se persoonlikheid aan te pas. Aanvaarding van en gehegtheid aan mekaar begin in dié kerngesin te vorm. Wanneer die hersaamgestelde gesin gevorm word, het die kind(ers) al reeds binne die kerngesin ontwikkel en 'n gehegtheidsverhouding met die biologiese ouers van die kerngesin gevorm. Die ouers in die hersaamgestelde gesin moet nou 'n gehegtheidsverhouding met die kind(ers) ontwikkel en by die kind(ers) se persoonlikheid aanpas. Die ontwikkeling en aanpassing in 'n hersaamgestelde gesin is daarom kompleks.

Braithwaite *et al.* (2001:223) en Schrodts (2006:429) voer aan dat 'n hersaamgestelde gesin deur kronologiese stadiums van ontwikkeling gaan in die proses om deel te vorm van en in te skakel by die nuwe gesinsomstandighede om gesonde funksionering moontlik te maak. Howden (2007:9) ondersteun hierdie ontwikkelingstadiums en beskryf wat in elke stadium plaasvind. Die ontwikkelingstadiums is op die individuele gesinslede, sowel as die gesin as 'n sisteem, van toepassing. Hierdie ontwikkelingstadiums bied 'n realistiese verduideliking van die gesin se aanpassing as sisteem.

Vervolgens word die verskeie ontwikkelingsstadiums waardeur 'n hersaamgestelde gesin gaan, asook die gepaste eienskappe waarvoor gesinslede moet beskik, bespreek.

2.3.1 Eienskappe van ontwikkeling en Ontwikkelingsstadiums

Die ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin word gekenmerk deur verskillende stadiums en gepaardgaande take. In elke ontwikkelingsstadium kan 'n krisis ervaar word as die ontwikkelingsake in elke stadium nie uitgevoer kan word nie. Volgens 'n studie van Aktürk (2006:19) wat in Turkye gedoen is, is daar drie ontwikkelingsake wat vir 'n hersaamgestelde gesin belangrik is. Die eerste ontwikkelingsake is om verlies te verwerk en om oopheid teenoor nuwe gesinslede te toon. Om verhoudings met ander gesinslede in die teenwoordigheid van verlies te bou, is 'n uitdaging omdat gesinslede nog besig is om gevoelens van verlies en rou te verwerk. Tweedens is die konseptualisering en beplanning van die nuwe hersaamgestelde gesin belangrik, sodat enige vrese hanteer kan word en genoegsame tyd vir aanpassing gegee word. Derdens moet die biologiese ouer van die hersaamgestelde gesin afstand teenoor die vorige maat toon om die gehegtheid wat ontstaan het, te verbreek ten einde die kohesie in die hersaamgestelde gesin te verhoog.

2.3.1.1 Die fantasie stadium

Hierdie ontwikkelingsstadium word in die aanvangsfase van die ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin aangetref en word gekenmerk deur 'n gevoel van ongemak tussen gesinslede (Goldenberg & Goldenberg, 2002:193; Papernow, 2009:1). Volgens Howden (2007:9) word hierdie gevoel van ongemak wat tussen die nuwe gesinslede ontwikkel, toegeskryf aan aspekte wat die ontwikkelingsproses beïnvloed. Hierdie aspekte sluit in die wyse waarop elke individu teenoor ander gesinslede, oftewel teenoor die nuwe gesinstruktuur, reageer, die wyse waarop die ouers die transformasie en veranderinge hanteer, en die wyse waarop veranderinge in die funksionering van die gesin gemaak word.

Die aanpassings of veranderinge wat gemaak moet word, kan byvoorbeeld wees ten opsigte van die ouerskapsrolle of huishoudelike take wat aan individuele gesinslede toegeken word. Huishoudelike take kan byvoorbeeld verwys na die bestuur van finansies van die huishouding en selfs na die van vullisverwydering. Omdat gesinslede ook byvoorbeeld ongemak kan ervaar wanneer 'n huishouding met "stief"-gesinslede gedeel moet word, sal die transformasieproses 'n sensitiewe ontwikkelingsstadium by die aanvang van die hersaamgestelde gesin wees.

2.3.1.2 Die onderdompeling stadium

Die onderdompelingstadium word ook tydens die aanvang van die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin aangetref (Papernow, 2009:1). Volgens Howden (2007:9) gaan gevoelens van

onsekerheid en verwarring met die onderdompelingstadium gepaard. Benewens die gevoel van verwarring en onsekerheid, ervaar gesinslede ook vrees vir verandering, omdat hulle moontlik tevrede was met die lewenstyl, struktuur en funksionering van die kerngesin. Die gesinslede kan binne 'n gemaksonse geleef het en nie gereed wees vir verandering in hulle lewens nie. Vrees kan ook ontstaan wanneer die ander gesinslede nuwe verwagtinge aan hulle stel. Hierdie gevoelens kan moontlik nie met ander gesinslede gedeel word nie, maar word intern ervaar. Die verwagtinge wat tydens die fantasiestadium geskep word, word in hierdie ontwikkelingstadium deur ander gesinslede teengestaan en veroorsaak gevoelens van teleurstelling (Goldenberg & Goldenberg, 2002:193; Braithwaite *et al.*, 2001:223). Die “stief”-ma verwag byvoorbeeld dat die “stief”-kind haar as moeder sal aanvaar, of dat hulle 'n onmiddellike emosionele band met mekaar sal hê wat nie noodwendig die geval is nie. Die gesinslede ervaar dus onsekerheid omdat daar nie aan hulle verwagtinge voldoen word nie en hulle daarom nuwe verwagtinge moet skep.

2.3.1.3 Die bewuswordingstadium

Hierdie stadium wat ook in die aanvangsfase van die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin voorkom, verwys na die hantering van gevoelens van onsekerheid en verwarring by gesinslede (Papernow, 2009:1; Braithwaite *et al.*, 2001:223). Howden (2007:9), en Goldenberg en Goldenberg (2002:193) beskryf die bewuswordingstadium as die stadium waar erkenning verleen word aan die behoefte aan verandering wat in die daaropvolgende ontwikkelingstadium tot aksie kan lei.

Omdat elke ontwikkelingstadium op die vorige ontwikkelingstadium volg, word die gevoelens wat in die vorige ontwikkelingstadium ervaar is, in die daaropvolgende ontwikkelingstadium hanteer. Tydens die ontwikkeling van die gesin in die bewuswordingstadium raak gesinslede bewus van die gevoelens wat hulle ervaar en bepaal hulle hoekom die gevoelens ervaar word. In hierdie stadium streef gesinslede daarna om die geïdentifiseerde gevoelens te hanteer en te verwerk. Die gevoelens van verwarring, onsekerheid, woede en teleurstelling wat ervaar word, moet met die ander gesinslede gedeel word om vooruitgang in die ontwikkelingstadium te verseker.

Hersaamgestelde gesinslede, veral kinders, kan uiterse gevoelens in hierdie ontwikkelingstadium ervaar, soos verwerping en uitsluiting. Hierdie gevoelens kom veral voor wanneer besluite sonder die kind(ers) of ouers se wete geneem word, soos byvoorbeeld wanneer die ouers nie vir die kinders vooraf ingelig het dat hulle gaan verhuis nie. Dit is daarom belangrik dat die maatskaplike werker ook sensitief sal wees ten opsigte van hierdie gevoelens en gesinslede sal help om hul gevoelens oor mekaar te identifiseer en te verwerk (Furrow & Palmer, 2007:48). 'n Maatskaplike werker kan die gesinslede bystaan en help om hulle gevoelens van onsekerheid, verwarring en teleurstellings te identifiseer en te verwerk of 'n geleentheid te skep waar gesinslede hulle gevoelens met mekaar kan deel.

2.3.1.4 Die mobiliseringstadium

Hierdie stadium kom in die middel van die verskillende ontwikkelingsstadiums van die hersaamgestelde gesin voor (Papernow, 2009:1). In die mobiliseringstadium neem gesinslede die besluit om hul gevoelens met ander gesinslede te deel, al is dit negatiewe gevoelens wat konflik mag veroorsaak. Om sodanige konflik te hanteer, moet aandag aan onderhandeling geskenk word, en selfs ook heronderhandeling, soos byvoorbeeld wanneer gesinslede meer as een keer moet onderhandel ten opsigte van die rolle in die gesin (Braithwaite *et al.*, 2001:223; Goldenberg & Goldenberg, 2008:48, Goldenberg & Goldenberg, 2002:193).

Onderhandeling help lede om mekaar se behoeftes in ag te neem om samewerking in die huishouding moontlik te maak. Daar kan van drie tipes onderhandeling in hersaamgestelde gesinne gebruik gemaak word, naamlik implisiete onderhandeling (wat intern plaasvind), eksplisiete onderhandeling (wat ekstern plaasvind) en 'n gekombineerde onderhandelingsmetode (daar word nie 'n besluit geneem rakende onderhandeling nie). Wanneer die onderhandeling implisiet is, word die onderhandeling nie aktief in oop gesprekke toegelaat nie, dit wil sê, gesinslede onderhandel in isolasie, byvoorbeeld die oudste kind besluit wat die beste optrede teenoor die jonger sibbe sal wees - om intimiderend op te tree of om die ander sibbe te ondersteun en leiding te verskaf. Eksplisiete onderhandeling (aktiewe onderhandeling) word tydens oop (verbale) kommunikasie toegelaat, wanneer 'n gesinslid byvoorbeeld 'n ander gesinslid of -lede konfronteer en sodoende opregte gevoelens deel. By die gekombineerde onderhandelingsmetode word daar 'n besluit geneem om nie te onderhandel nie en is daar geen openlike gesprekke of bedoelings rakende onderhandeling nie. Gesinslede sal byvoorbeeld onderhandel oor die verskillende gesinsrolle en elkeen kies hoe daar teenoor mekaar opgetree word (Allan *et al.*, 2011:31).

Dit is belangrik vir hersaamgestelde gesinslede om bewus te wees van mekaar se bedoelings ten einde onderhandeling moontlik te maak. 'n Hersaamgestelde gesin kan baat vind by 'n eksplisiete onderhandelingsmetode wat aktiewe en oop kommunikasie toelaat om duidelikheid rakende gesinsrolle of take in die huishouding te verkry (Allan *et al.*, 2011:177). Omdat onderhandeling deurlopend plaasvind, kan dit slegs effektief wees as gesinslede hulself nie daarvan uitsluit of distansieer nie.

2.3.1.5 Die aksiestadium (of ooreenstemmingstadium)

Volgens Howden (2007:9) is 'n kenmerk van hierdie stadium die stabilisering van die gesin waar gesinslede die geleentheid gegun word om ontvanklik vir verandering te wees. Die aksie- of ooreenstemmingstadium is 'n meer gevorderde ontwikkelingsfase van die hersaamgestelde gesin (Papernow, 2009:1). Die sub sisteem, veral die huweliks sub sisteem, moet as 'n eenheid funksioneer om saam besluite te neem ten einde samehorigheid in die gesin te kweek. Wanneer 'n gesin samehorig is, sal dit ook makliker wees om konflik effektief op te los. Nuwe patrone van optrede en aksie teenoor

ander gesinslede moet gedurende konflik toegepas word (Goldenberg & Goldenberg, 2002:193; Braithwaite *et al.*, 2001:223). 'n Maatskaplike werker se rol is om die hersaamgestelde gesin te help om oplossings te vind wat konflik sal verminder en tot voordeel van die gesin se ontwikkeling sal wees (Furrow & Palmer, 2007:46). Ook kan die maatskaplike werker die gesin bemagtig om saam besluite te neem met die doel om eenheid in die hersaamgestelde gesin te verseker.

2.3.1.6 Die kontakstadium

Gedurende die kontakstadium wat in die laaste fase van ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin voorkom, word positiewe verhoudings tussen gesinslede gebou. Sterk en gevestigde gesinne sal meer tyd saam met mekaar bestee wat ook ontspanningsaktiwiteite insluit. Om intimiteit tussen die “stief”-ouer en kind te laat ontwikkel wat die verhouding kan versterk, is dit belangrik dat gesinslede baie tyd met mekaar deurbring en belangstellings met mekaar deel. Samewerking tussen gesinslede verseker 'n sterker band tussen lede en eenheid in die verhoudings binne die hersaamgestelde gesin. Sodanige samewerking is moontlik wanneer wedersydse respek betoon word en die behoeftes en persoonlikheid van ander gesinslede in ag geneem word. Op hierdie wyse kan verseker word dat gesinslede beter oor die weg kom en kan konflik vermy word (Allan *et al.*, 2011:70; Mills, 1984:364).

2.3.1.7 Die oplossingstadium

Die oplossingstadium is die heel laaste stadium en fokus op die gevorderde ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin (Papernow, 2009:2). 'n Soliede en gesonde gesinsisteem word in die laaste ontwikkelingstadium gevorm (Goldenberg & Goldenberg, 2002:193). In hierdie stadium ontwikkel daar geskikte en produktiewe rituele wat eie aan die gesin is; wat die uniekheid van die sisteem beklemtoon; en wat elke gesinslid deel van die gesin laat voel (Braithwaite *et al.*, 2001:223). Howden (2007:9) klassifiseer verder hierdie oplossinggeoriënteerde ontwikkelingstadium as een waar toewyding teenoor mekaar getoon word en by veranderinge aangepas word. Rituele wat in hierdie stadium ontwikkel word, kan gewoontes word en 'n gevoel van samehorigheid skep. Dit is belangrik dat rituele met 'n doel gekies word om elke lid se behoeftes aan te spreek sodat lede tevrede voel wanneer hierdie rituele uitgevoer word. 'n Maatskaplike werker kan 'n hersaamgestelde gesin tydens hierdie ontwikkelingstadium help en ondersteun om die ideale geleenthede te vind waar hulle positief teenoor die nuwe gesinsisteem kan reageer en waar 'n positiewe siening van die gesin kan ontwikkel (Furrow & Palmer, 2007:46).

Braithwaite *et al.* (1998:103), die Groenskrif vir Gesinne (2011:9, 48) en Dupuis (2010:245) beweer dat rituele 'n belangrike komponent in gesinsinteraksie en in die bou van sterk verhoudings is, alhoewel hierdie inligting nie in die Witskrif (2012) voorkom nie. Rituele help om 'n sin van identiteit te skep sodat gesinslede 'n gevoel van behoort-aan kan ervaar. Daar is drie verskillende tipes rituele waarvan

gesinne gebruik kan maak. Om fees te vier, is een tipe ritueel wat byvoorbeeld die viering van kulturele vakansiedae en spesiale gebeurtenisse soos Kersfees insluit. Die viering van tradisies is nog 'n tipe ritueel wat gesinne byvoorbeeld kan gebruik, soos die herdenking van verjaarsdae waar geskenke uitgedeel of 'n verjaarsdagkoek gebak word. Aansluitend hierby kan patrone van interaksie tydens die daaglikse roetines, soos die aansit by 'n tafel vir etes, of die lees van stories voor slaaptid, ingestel word. Hierdie rituele bied vir gesinslede die geleentheid om na aan mekaar te voel; mekaar beter te leer ken; en tyd met mekaar deur te bring, met ander woorde, om 'n gevoel van samehorigheid te verhoog.

Rituele behoort ook buigbaar van aard te wees sodat die behoeftes van elke lid van die hersaamgestelde gesin in ag geneem kan word (Braithwaite *et al.*, 1998:103), juis omdat rituele 'n negatiewe of positiewe uitwerking op gesinslede mag he. Dit is daarom belangrik dat gesinslede nie gedwing moet word om aan verskillende tipes rituele deel te neem nie. Tog kan rituele baie funksioneel wees in tye van konflik of wanneer gesinslede nie met mekaar kan saamstem nie omdat gesinslede die geleentheid kan gebruik om oor die verlede te reflekteer; die toekoms te bepaal; en om volmaaktheid na te streef (Braithwaite *et al.*, 2001:104).

Die stabilisering van 'n hersaamgestelde gesin kan tot vyf jaar neem as die ontwikkeling daarvan konstruktief plaasgevind het (Kotzé, 2009:37). Dit is daarom baie belangrik dat genoeg tyd aan gesinslede gegun word om as persoon te kan ontwikkel en binne die gesin aan te pas ten einde stabiliteit in die gesinseenheid te verseker. Wanneer al die hersaamgestelde gesinslede toegewyd is en toelaat dat nuwe rituele as deel van die transformasieproses geskep word, kan die voorkoms van konflik moontlik verlaag word en kan daar na 'n oplossinggeoriënteerde sienswyse gestreef word.

Wanneer die gesin nie suksesvol ontwikkel nie, sal die laaste drie stadiums nie plaasvind nie, omdat die lede nie verby die konflikstadium kan beweeg nie (Braithwaite *et al.*, 2001:223). Die suksesvolle hantering van konflik speel dus 'n baie belangrike rol in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin. Wanneer gesinslede nie kan ooreenkom of saamwerk nie, kan verdere verbrokkeling of afstand tussen lede verwag word.

2.4 SAMEVATTING

Hersaamgestelde gesinslede moet bedag wees op die ontwikkelingsstadiums waardeur die gesin gaan asook bewus raak van elke gesinslid se aanpassing in die gesin ten einde 'n gesonde funksionerende gesin tot stand te bring. 'n Hersaamgestelde gesin loop die risiko om onstabiele of nie-gesikte patrone van funksionering te ontwikkel as die gesin nie bedag daarop is om nuwe patrone, anders as dié wat in die kerngesin gegeld het, in die gesin te vestig nie. Gesinslede moet ook voorbereid wees daarop om uitdagings en konflik as gevolg van die sensitiewe ontwikkeling en aanpassing van al die hersaamgestelde gesinslede, te hanteer. Elke hersaamgestelde gesinslid reageer verskillend en pas

verskillend aan by die gesin as gevolg van die psigososiale faktore wat in die gesin teenwoordig is. Die volgende hoofstuk gaan fokus op die psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Die rol van die maatskaplike werker om leiding en ondersteuning aan hersaamgestelde gesinne te bied ten einde die uitdagings en risiko's ten opsigte van die aanpassing van hierdie gesin te verminder, is van kardinale belang.

HOOFSTUK 3

PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT DIE FUNKSIONERING EN WELSTAND VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE UITDAAG

3. INLEIDING

Die gesonde funksionering van 'n hersaamgestelde gesin is baie belangrik, omdat dit bepaal hoe verhoudings binne die gesin gebou word, hoe gedrags- en kommunikasiepatrone geskep word, asook hoe gesinslede hierdie patrone in 'n breër sosiale konteks buite die gesin kan toepas. Goldenberg en Goldenberg (2008:227, 431) beweer dat 'n gesonde gesin vrymoedigheid tydens interaksie toon. Sodanige gesonde gesin is aanpasbaar en buigbaar. 'n Gesonde gesin moet ook 'n plek wees waar behoeftes vervul word. Wanneer gesinslede se behoeftes bevredig word, kan 'n gevoel van tevredenheid en welstand deur die gesinslede en deur die gesin as 'n sisteem ervaar word.

Nie-aanpasbare en nie-buigbare gesinslede vestig 'n ongesonde gesin waar gesinslede se behoeftes nie vervul kan word nie. In laasgenoemde geval ervaar gesinslede nie tevredenheid of 'n gevoel van welstand nie en daarom kan maatskaplikewerkdienste benodig word om 'n hersaamgestelde gesin in staat te stel om gesonde patrone te ontwikkel.

Daar is verskillende psigososiale faktore wat in die gesonde funksionering van 'n hersaamgestelde gesin 'n rol speel. Gonzales (2009:149) huldig die siening dat mense die impak wat die samestelling van 'n nuwe gesin kan hê, onderskat. Die ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin kan uitdagend wees omdat die gesin 'n risiko loop om ongesonde patrone te vestig en daarom nie optimaal kan ontwikkel nie (Coetzer, 2007:1). Nie alle hersaamgestelde gesinne toon nie-aanpasbare patrone nie en daarom is Goldenberg en Goldenberg (2008:12) 'n voorstander van die gesin wat oor die vermoë beskik om veerkragtig te wees en uitdagings gesond te hanteer.

In hierdie hoofstuk word die tweede doelwit naamlik die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing en funksionering van hersaamgestelde gesinne, bespreek. Psigososiale faktore word volgens die definisie van Gosselin (2007:32, 33) geklassifiseer as **individuele faktore** (kommunikasie tussen gesinslede, konflik en probleemoplossing, persoonlikheid, sielkundige stres en persepsie van psigososiale aanpassing), **demografiese faktore** (geslag, ouderdom, kinders se toesigomstandighede en hoe lank die hersaamgestelde gesin al bestaan), asook **interpersoonlike (of sisteem-) faktore** (ander gesinslede se persepsie van die kwaliteit van die kommunikasie en hulle persepsie van die psigososiale aanpassing by die hersaamgestelde gesin). 'n Maatskaplike werker identifiseer en assesser die invloed wat psigososiale faktore op die hersaamgestelde gesin het en bepaal hoe die faktore die aanpassing van

die gesin belemmer. Gevolglik is dit vir 'n maatskaplike werker belangrik om kennis te dra van psigososiale faktore wat uitdagings aan die hersaamgestelde gesin stel.

3.1 ONTWIKKELING VAN VERHOUDINGS IN HERSAAMGESTELDE GESINNE

Gonzales (2009:149) beskryf die bou van nuwe verhoudings in 'n hersaamgestelde gesin as 'n ingewikkelde proses. Die stappe wat geneem word om verhoudingsbou moontlik te maak, word ook gekenmerk deur onderhandeling tussen ouers of “stief”-ouers en kinders. Cuyler (2003:2) beskryf verhoudingsbou in hersaamgestelde gesinne as die herdefiniëring van die verhouding met biologiese ouers, sowel as die onderhandelinge in die verhouding met “stief”-ouer of -sibbe.

Fogarty *et al.* (2001:2), Dupuis (2010:244) en Fogarty *et al.* (2006:2) verduidelik dat daar minder lojaliteit tussen hersaamgestelde gesinslede as tussen kerngesinslede mag wees en dat lojaliteitskwessies tussen “stief”-gesinslede kan ontwikkel. Hersaamgestelde gesinslede moet voorbereid wees op en gereed wees vir die bou van nuwe verhoudings, soos byvoorbeeld die bou van 'n verhouding met 'n “stief”-kind of “stief”-ouer. As daar tydens verhoudingsbou geen stabiliteit ervaar word nie, kan professionele hulp baie belangrik wees. 'n Maatskaplike werker kan die kwessies wat tydens verhoudingsbou ervaar word, aanspreek met die doel om die proses te vergemaklik en uitdagings te bowe te kom.

Die komplekse emosionele band tussen hersaamgestelde gesinslede kan nie misgekyk word nie (Goldenberg & Goldenberg, 2008:4, 47). Verhoudingsbou wat een van die belangrike komponente in die ontwikkeling van die gesin is, begin al reeds voor die aanvang van die hersaamgestelde gesin.

Loubser (2007:1) beklemtoon die belangrikheid van hegte verhoudings met ander mense, omdat dit essensieel vir menslike gesondheid (en funksionering) en welstand is. Die ontwikkeling van 'n intieme verhouding is ook 'n belangrike ontwikkelingsstaak om persoonlikheidsontwikkeling moontlik te maak en 'n gesonde verstandelike gesondheid te handhaaf. Probleme wat by intieme verhoudings voorkom, is een van die mees algemene redes waarom berading in aanvraag en noodsaaklik is, omdat dit verdere gesinsfunksionering beïnvloed. Die verbokkeling van 'n intieme verhouding tussen 'n liefdespaar is ook een van die redes vir die ontwikkeling van hersaamgestelde gesinne, omdat hierdie mans en vroue weer die kans kan kry om in 'n intieme verhouding te tree.

Die kwaliteit van die verhouding met 'n “stief”-moeder en -vader word bevorder deur die mate van toewyding wat die verhouding kenmerk (Allan *et al.*, 2011:86). Die ouers moet dus toegewyd in die uitvoering van hul daaglikse aktiwiteite wees indien hulle hul rol in die gesin wil koester. Allan *et al.* (2011:20, 30, 104) beweer dat, wanneer 'n gesin hulself as tydelik beskou, lede nie toegewyd aan mekaar en die gesin sal wees nie. Wanneer toewyding deur die “stief”-moeder en -vader getoon word,

neig ander gesinslede ook om toegewyd te wees. Toewyding aan mekaar en aan die gesin moet by die ouers van die hersaamgestelde gesin gekweek word, omdat hulle 'n voorbeeld vir die kind(ers) moet wees.

3.1.1 Gevoelens wat ervaar word tydens verhoudingsbou

Howden (2007:8) en Family and Relationship Service Australia (2012:1) bespreek die reeks uiterse en onverwagse gevoelens wat hersaamgestelde gesinslede kan ervaar. As gevolg van die invloed van die vorige verbrokkelde gesin, kan die gesinslede gevoelens van woede, verbitterdheid of hartseer ervaar. Daar is verskeie redes waarom 'n kerngesin verbrokkel, soos byvoorbeeld egskeiding, of wanneer die verhouding tussen die ongetroude liefdespaar beëindig word (nie meer saamwoon nie) of wanneer 'n ouer sterf. Afhangende van die omstandighede rakende die verbrokkeling van die kerngesin, is die invloed daarvan op hersaamgestelde gesinslede verskillend. Dit is baie belangrik om kinders se ervaring rakende die verbrokkeling van die kerngesin aan te hoor om ondersteuning te kan verskaf.

Die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin kan deur onverwerkte gevoelens benadeel word (Ebersohn, 2011:4). Onverwerkte gevoelens speel 'n rol in die kind se aanpassing by die nuwe gesinsomstandighede en bepaal ook hoe die verhouding tussen die kind(ers) en die “stief”-ouer van die hersaamgestelde gesin ontwikkel.

Wanneer die ouers gevoelens van woede teenoor die kind(ers) ervaar wat vanuit die gevoelens teenoor die vorige liefdesmaat van die kerngesin spruit, kan dit verdere risiko's vir aanpassing inhou of rusie tussen die hersaamgestelde gesinslede veroorsaak. In die meeste gevalle word hierdie gevoelens onderdruk of weggesteek as gevolg van skuldgevoelens of selfverwyt. Dit is belangrik om bewus te wees daarvan dat die verhouding tussen die biologiese ouer en kind negatief beïnvloed mag word, as gevolg van die interafhanklikheid van die lede. Baie kinders en ouers ervaar hartseer as gevolg van die verlies van verhoudings in die kerngesin. Vir verdere gesonde verhoudingsbou moet gevoelens van byvoorbeeld hartseer verwerk word voordat die hersaamgestelde gesin gevestig kan word (Ebersohn, 2011:34).

Kinders en ouers van die hersaamgestelde gesin kan gevoelens van jaloesie of afkeur tydens en na verhoudingsbou ervaar, omdat elkeen vanuit verskillende gesinsomstandighede en agtergronde afkomstig is. 'n Kind kan byvoorbeeld vanuit 'n meer bevoorregte posisie in die kerngesin as die ander “stief”-kinders af kom of 'n sterker en hegte verhouding met een of albei ouers hê. Die biologiese kind mag ook byvoorbeeld 'n meer hegte band met die biologiese ouer as met die “stief”-ouer hê. Jaloesie kan dus ontstaan vanweë die aard van die verhouding met een ouer of die tipe bates wat besit word (Braithwaite *et al.*, 2001:226). Die moontlikheid vir die ontwikkeling van jaloesie, aanstoot, afsydigheid

of blaam in die hersaamgestelde gesin is groot en kan daarom die verhouding tussen gesinslede kompliseer.

Dit is nie moontlik om dieselfde gehegtheid teenoor of band met 'n tweede liefdesmaat of "stief"-kinders te ervaar nie, omdat die ontstaan van die kerngesin nie met die hersaamgestelde gesin vergelyk kan word nie (Kotzé, 2009:5). Gevoelens wat ervaar word, mag bykomend tot die kerngesin wees, alhoewel hierdie gevoelens teenoor die eerste huweliksmaat na die verbrekking of egskeding kon verander het.

3.1.2 Verwerking van verlies

Braithwaite *et al.* (2001:226) en Kotzé (2009:4, 41) verwys na die verbrekking van die kerngesin en die verbrekking van die gesinsverhoudings as 'n verlies. Dit is baie belangrik vir hersaamgestelde gesinslede om die verlies van verhoudings te verwerk omdat die ontwikkeling en aanpassing van die hersaamgestelde gesin daardeur beïnvloed kan word. Wanneer die verwerking van verlies nie volledig voor die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesinsverhoudings plaasvind nie, kan dit die gesonde ontwikkeling van verhoudings belemmer. Die ouderdom van 'n kind bepaal byvoorbeeld ook die mate waarin 'n kind verwerking kan hanteer en by nuwe gesinsomstandighede kan aanpas (Family and Relationship Service Australia, 2012:2).

Kinders moet verskillende soorte verlies verwerk, soos byvoorbeeld die verbrekking van die verhouding van die liefdespaar wat saamwoon; die verbrekking van die gesin as sisteem; en die verlies van die verhouding met die biologiese ouer wat nie meer saam met die kind gaan woon nie of die afsterwe van die ouer. Indien die verlies van die egskeding of verbrekking van die gesin en die gepaardgaande faktore nie hanteer word en tyd nie uiteengesit word vir die verwerking daarvan nie, kan dit tot aanpassingsprobleme binne die hersaamgestelde gesin lei. Verlies wat nog nie verwerk is nie, beïnvloed nie net die aanvaarding van die nuwe lewensmaat nie, maar ook die gesinseenheid. Fogarty *et al.* (2006:1, 2) is van mening dat elke verhouding harde werk verg en mits verlies, swaarkry of bitterheid nie verwerk is nie, kan hierdie gevoelens die bou van verhoudings kan bemoeilik.

Volgens Howden (2007:8) en Family and Relationship Service Australia (2012:2) is daar 'n definitiewe verband tussen die ouderdom van 'n kind en die verwerking van verlies sowel as die verdere aanpassing by die nuwe gesinsomstandighede. Kinders onder die ouderdom van vyf en ouer as agtien jaar ervaar die verwerking van verlies en aanpassing makliker as kinders tussen die ouderdom van ses en sewentien jaar. Dit is daarom belangrik dat kinders se ouderdom tydens die verwerking van verlies, die aanpassing en die ontwikkeling van die gesin gemonitor moet word ten einde vas te stel of hierdie kinders gesond kan aanpas en oor die hanteringsmeganismes beskik om verlies te verwerk.

Indien daar van kinders verwag word om ander lede van die gesin te aanvaar terwyl hulle nog tekens van onverwerkte rou, of gevoelens van woede toon, kan dit tot ernstige konflik of onaangenaamheid in die gesin lei. Hierdie faktore kan die hele gesinsisteen en subsisteme beïnvloed. Gonzales (2009:149) verduidelik: “Children are forced to move in to a new house, or must accept in to what was once ‘their’ home a new and strange person (or persons) who is not their previous parent.” Die verwerking van verlies is daarom moeilik wanneer kinders wat gevoelens van tevredenheid in hul vorige woning by die kerngesin ervaar het, nou by ‘n nuwe woning, ‘n “stief”-ouer asook “stief”-sibbe moet aanpas.

Die drome en geleenthede van kinders, sowel as van die biologiese ouers, verander die oomblik wanneer die kerngesin opgehou het om te bestaan, asook weer wanneer die hersaamgestelde gesin gevorm word. Omdat die geleenthede en doelwitte wat beplan is, nie noodwendig in die hersaamgestelde gesinsopset van toepassing sal kan wees nie, kan dit groot teleurstelling veroorsaak, of dalk die teenoorgestelde uitwerking hê, omdat dit opwindend kan wees wanneer ander drome weer kan realiseer. Dit is baie belangrik om elke gesinslid se drome, geleenthede en toekomsplanne in ag te neem wanneer die hersaamgestelde gesin gevorm word ten einde goeie lewenskwaliteit, doelgerigtheid en self-aktualisering te verseker (Ebersohn, 2011:27).

3.1.3 “Stief”-ouerverhouding

‘n Bevredigende verhouding tussen die “stief”-ouer en -kind dra by tot die positiewe ontwikkeling van verhoudings in die gesin (Fogarty *et al.*, 2006:2). Die tydperk voor die vorming van die hersaamgestelde gesin blyk ‘n belangrike periode vir die “stief”-ouer van die hersaamgestelde gesin te wees om ‘n gesonde verhouding met die “stief”-kind(ers) op te bou (Ebersohn, 2011:33). Wanneer daar nie ‘n periode van verhoudingsbou is nie en die hersaamgestelde gesin kort na die vorige egskeiding of die afsterwe van ‘n ouer gevorm word, mag dit ‘n negatiewe uitwerking op die kind(ers) se ervaring van die nuwe gesinsisteen hê, omdat die kind(ers) eers hulle gevoelens van verlies moet verwerk.

Indien daar nie ‘n onmiddellike konneksie of band tussen die “stief”-ouer en die “stief”-kind gevorm word nie, ervaar die ouer skuldgevoelens asook frustrasie. Die ouer mag ook ongemotiveerd raak om verder aan die verhouding te bou, wanneer dit blyk dat daar nie vordering plaasvind nie (Braithwaite *et al.*, 2001:227). Nogtans moet die “stief”-ouers steeds, ten spyte van die struikelblokke, tyd saam met die kinders deurbring om vordering en gesonde verhoudingsbou moontlik te maak.

Die “stief”-ouer mag beskou word as ‘n plaasvervanger vir die biologiese ouer wat nie in die huishouding woon nie, alhoewel die kind(ers) hierdie persoon nie dadelik as hul eie ouer sal kan beskou nie (Howden, 2007:6; Fogarty *et al.*, 2006:2). Die kind(ers) kan die “stief”-ouer sien as ‘n addisionele ouer wat as ‘n versorger of ‘n gesagsfiguur sonder wetlike mag optree (Ebersohn, 2011:31), en geen persoonlike verhouding met die “stief”-ouer ontwikkel nie. Kotzé (2009:73) dui aan dat kinders dit

moeilik vind om na die “stief”-ouer te verwys as pa of ma en eerder verkies om die “stief”-ouer oom of tannie te noem; gevolglik kompliseer dit verder die “stief”-ouer-en-kind-verhouding en die band wat tussen hulle moet vorm. Howden (2007:10) beklemtoon dat die verhouding tussen die “stief”-ouer en kind kompleks is, omdat daar geen geskiedenis en ervarings is wat hulle deel nie; daarom bestaan daar nog geen band tussen hierdie twee gesinslede nie.

3.1.3.1 Die verhouding tussen die kind en die “stief”-ma

Die verhouding tussen die kind(ers) en die “stief”-ma is meer gekompliseerd as die verhouding tussen die kind(ers) en die “stief”-pa (Allan *et al.*, 2011:85). Die “stief”-ma mag dalk ‘n meer tradisionele rol in die gesin vervul en moet onder meer let op die kinders se netheid, etenstye en die kinders se behoeftes rakende voedsel; daarom kan die verhoudingsbou met die “stief”-ma as makliker of eenvoudiger beskou word as die verhoudingsbou met die “stief”-pa. Die moederfiguur in ‘n huishouding hoef nie noodwendig hierdie rol te vervul nie omdat die vaderfiguur ook hierdie rol kan vervul. Oor die algemeen neem gesinne egter die tradisionele moeder- en vaderfiguurrolle aan.

Die uitdagings wat “stief”-moeders volgens Allan *et al.* (2011:96, 97) ervaar, is ‘n tekort aan tyd en geld vir die daaglikse take; die weerstand by kinders; die argumente tussen kinders; al die behoeftes wat ander gesinslede bevredig wil hê (die ervaring van druk); asook kinders wat probleemgedrag toon. “Stief”-moeders moet voorbereid wees op hierdie uitdagings en moet met die hulp van ‘n maatskaplike werker bemagtig word om hierdie uitdagings te hanteer.

3.1.3.2 Die verhouding tussen die kind en die “stief”-pa

Bullard *et al.* (2010:485) voer aan dat dit moeiliker is vir ‘n “stief”-pa om ‘n ouer vir “stief”-kinders te wees wanneer ‘n meer tradisionele rol vervul word, omdat hulle minder by die dissiplinering en monitering van kinders betrokke is en ook minder grense stel. Volgens Kotzé (2009:41) is ouers met gesonde sosiale interaksie nader aan mekaar en meer aktief betrokke by die monitering en beheer van kinders, wat belangrik is vir ‘n gesonde basis vir ‘n ouer-kind-verhouding. Wanneer ‘n “stief”-pa nie baie betrokke by die monitering en dissipline van die kinders is nie, plaas dit stremming op die ontwikkeling van goeie interaksiepatrone en die ontwikkeling van ‘n gemeenskaplike basis van belangstelling.

Die “stief”-pa se belangstellings en persoonlikheid speel ‘n rol in die vorming van die verhouding met “stief”-kinders. Vir “stief”-kinders is dit belangrik dat die manier waarop die “stief”-vader sy rol in die gesin hanteer, ‘n mate van warmte en toewyding sal toon (Allan *et al.*, 2011:122). ‘n Maatskaplike werker kan in hierdie verband die “stief”-pa help om sy rol in die gesin te vestig en toewyding te kweek. “Stief”-pa’s kan ook probleemgedrag toon deur te veel beheer oor die gesin (dominant optree) te wil uitoefen en nie ander gesinslede se omstandighede in ag te neem nie. Om positiewe verhoudingsbou

moontlik te maak, moet “stief”-pa’s dus voorbereid wees op die rol wat vervul moet word en hoe hulle wil hê die “stief”-kinders hulle moet sien. Verhoudingsbou tussen hersaamgestelde gesinslede hou nou verband met die psigososiale faktore wat ‘n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne.

3.2 PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT DIE AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINSLEDE BEMOEILIK

Die *Action for the Rights of Children (ARC) Resource Pack* (2009:7) en die *Psigologie Woordeboek* (Plug, Louw, Gouws en Meyer, 2008:291, 296) voer aan dat psigososiale faktore die wisselwerking tussen die sielkundig-menslike ervaring en die sosiale ervaring is. Die sielkundig-menslike ervaring verwys na die psige (siel) van die mens, byvoorbeeld die gedagtes, emosies, gevoelens en gedrag, en berus op die bewustelike sowel as die onbewustelike prosesse. Die sosiale ervaring verwys na die interaksie van gesinslede met ander persone. Hierdie sielkundige faktore sowel as die sosiale faktore vorm deel van psigososiale faktore en moet dus in aanmerking geneem word wanneer die aanpassing van ‘n hersaamgestelde gesin bestudeer word.

Met inagneming van bogenoemde bespreking, word psigososiale faktore gedefinieer as die verskillende vlakke van die menslike psige (**psigo-**) in verhouding met die sosiale interaksies (**-sosiaal**) van ‘n hersaamgestelde gesin. Psigososiale faktore word in kategorieë verdeel en deur Gosselin en David (2007:34) en Gosselin (2010:110) beskryf as individuele faktore (nie-gedeelde komponente soos gesinslede se persoonlikheid en die kommunikasie tussen gesinslede), demografiese faktore (saamwoonfaktore byvoorbeeld die toesigomstandighede van die kinders) en interpersoonlike of sisteemfaktore (gedeelde faktore in die hersaamgestelde gesin, byvoorbeeld rolle en grense).

Die voorkoms van psigososiale faktore kan ‘n hersaamgestelde gesin en die individuele lede positief of negatief beïnvloed. Daar moet in gedagte gehou word dat die definisie na die *wisselwerking* tussen individuele, demografiese en interpersoonlike of sisteemfaktore verwys. Die kategorieë sal daarom oorvleuel en inligting oor meer as een van hierdie kategorieë van funksionering insluit as gevolg van die impak daarvan op die individu of die hersaamgestelde gesinsisteem.

3.2.1 Individuele psigososiale faktore

Individuele psigososiale faktore verwys na die individu se funksionering in die hersaamgestelde gesin. Hierdie individuele psigososiale faktore sluit in kommunikasie tussen gesinslede (die wyse waarop gesinslede kommunikeer), konflik en probleemoplossing (die wyse waarop die gesinslede rusie en argumente hanteer), persoonlikheid, sielkundige stres en persepsie van psigososiale aanpassing, wat vervolgens bespreek sal word (Gosselin, 2007:31, 32, 33, 49).

3.2.1.1 *Kommunikasie tussen gesinslede*

Kommunikasie is die middelpunt van verhoudings in die gesin en beïnvloed elke individuele gesinslid se psigososiale aanpassing in die hersaamgestelde gesin (Gosselin, 2010:109). Kommunikasie verwys na die openlike verwoording van gevoelens (Goldenberg & Goldenberg, 2002:88). Die gesin moet dus oop kommunikasie benut om gevoelens te verwoord, sodat gesinslede mekaar kan verstaan wanneer probleme aangespreek moet word (Braithwaite *et al.*, 2001:243). 'n Voorbeeld van oop kommunikasie is die bespreking van aspekte soos gesinsrolle, grensinstandhouding, identiteit, verwagtinge en gevoelens tussen gesinslede (Portrie & Hill, 2005:446). Indien die gesin nie openlik kan kommunikeer nie, kan destruktiewe gevoelens ontwikkel, wat later tot gedragsprobleme by gesinslede aanleiding kan gee (Kotzé, 2009:35).

Gosselin (2007:32) voer aan dat effektiewe kommunikasie tussen gesinslede 'n belangrike rol in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin speel, aangesien dit gesinslede in staat stel om inligting te bestuur, probleme op te los, duidelikheid oor die verskillende rolle van gesinslede te verkry, asook grense in stand te hou. Maatskaplike werkers wat by dienslewering aan hersaamgestelde gesinne betrokke is, moet dus probleme wat die gesin met kommunikasie ervaar, identifiseer, sodat kommunikasie wat nie tot probleemoplossing lei nie, uitgeskakel kan word (Goldenberg & Goldenberg, 2002:88). Goeie kommunikasie tussen gesinslede dra daartoe by dat die hersaamgestelde gesin ook 'n eie sosiale identiteit ontwikkel (Gosselin, 2007:32). Dit is duidelik dat die aard van die kommunikasie in die gesin die aanpassing van gesinslede sal beïnvloed.

3.2.1.2 *Die voorkoms van konflik en probleemoplossing*

Die voorkoms van konflik en probleemoplossing in 'n hersaamgestelde gesin beïnvloed die aanpassing van die gesin, soos uit die volgende bespreking blyk. Konflikhantering is die manier waarop konflik en probleme in 'n hersaamgestelde gesin opgelos word en dit bepaal die wyse waarop onverwagse krisisse hanteer sal word. Effektiewe konflikhantering verwys na die hantering van 'n geskil sonder die ontwikkeling van onenigheid tussen gesinslede. Cuyler (2003:2) is van mening dat daar by hersaamgestelde gesinne 'n groter risiko is om verhoogde konflik te beleef as gevolg van die uitdagings wat met betrekking tot effektiewe kommunikasie bestaan. Oop kommunikasie tussen gesinslede is dus belangrik vir die effektiewe hantering van konflik, omdat dit ook tot suksesvolle probleemoplossing sal lei.

Konflik kan vanweë verskillende redes meer gereeld in hersaamgestelde gesinne voorkom (Basson, 2007:2). Die manier waarop konflik in die kerngesin hanteer is, kan moontlik binne die hersaamgestelde gesin herhaal word en wel deur ouers wat moontlik gebroke verhoudings in die kerngesin moes verwerk en daarom moontlik konfrontasiestyle op grond van hulle vorige ervaring van die verhouding, weer in

die hersaamgestelde gesin toepas. Wanneer konflik nie effektief hanteer word nie, kan ongesonde maniere van probleemoplossing gevestig word. Deurlopende konflik wat byvoorbeeld tussen die biologiese ouers in die kerngesin voorgekom het, het 'n groot impak op die ontwikkeling van die kinders en manier waarop die kinders konflik hanteer.

Alhoewel die kinders reeds deel vorm van die hersaamgestelde gesin waar net een biologiese ouer inwoon, kan daar nog steeds konflik tussen die twee biologiese ouers plaasvind (Portie & Hill, 2005:447). Konflik wat ontstaan tussen die een biologiese ouer van die hersaamgestelde gesin en die ander biologiese ouer wat nie deel vorm van die gesin nie, kan die kind(ers) se funksionering en ontwikkeling binne die hersaamgestelde gesin beïnvloed (Ebersohn, 2011:20). Ebersohn (2011:38) en Gosselin (2007:33) voer aan dat daar 'n korrelasie is tussen die voorkoms van konflik tussen die biologiese ouers en die aanpassingsprobleme by kinders van die kerngesin. Ebersohn (2011:1, 2) beweer dat konflik tussen die biologiese ouers, voor en na 'n egskeiding, baie daartoe bydra dat die kinders sukkel om hulle emosies te verwoord en ook gedragsprobleme toon. Dit is veral adolessente wat die herstruktureerde lewensomstandighede as 'n bedreiging kan beskou, aangesien die gesin vergroot word as gevolg van die teenwoordigheid van die "stief"-gesinslede.

Die teenwoordigheid van stres en 'n krisis het net so 'n groot impak op die aanpassing van die hersaamgestelde gesin as konflik tussen gesinslede. As hersaamgestelde gesinslede nie 'n gesonde reaksie tydens stres- of krisissituasies toon nie, word dit as 'n tipe disfunksie beskou, omdat die gesinslede nie by onvoorsiene probleme kan aanpas nie en 'n nie-aanpasbare struktuur onderhou (Goldenberg & Goldenberg, 2008:247). As gevolg van die aanpassing wat 'n hersaamgestelde gesin moet maak, moet daar 'n balans tussen buigbaarheid en probleemoplossing gevind word. As daar 'n balans is, kan die gesinslede probleme effektief oplos, wat kan verseker dat die probleem nie weer sal voorkom nie.

Kinders wat onvanpaste of disfunksionele konfrontasiestyl in die kerngesin waargeneem het, moontlik tydens die proses van egskeiding, kan later self disfunksionele konflikhantering en probleemoplossing toon. Ouers in die hersaamgestelde gesin moet dus bewus wees van die manier waarop konflik hanteer en probleme opgelos word, omdat daar 'n groot kans is dat kinders dieselfde tipe patrone in die gesin kan toepas en hierdie kringloop verder kan versterk (Cuyler, 2003:2; Kotzé, 2009:34).

3.2.1.3 Persoonlikheid van gesinslede

Die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin hang ook af van die tipe persoonlikhede van die onderskeie gesinslede wat alreeds voor die aanvang van die hersaamgestelde gesin ontwikkel het. Daar is vyf dimensies van persoonlikheid waarvoor gesinslede kan beskik, naamlik neurotisme, ekstrasversie, oopheid ten opsigte van ervarings, eenstemmigheid en bewustelikheid (Gosselin, 2007:31,

32). Hersaamgestelde gesinslede wat neurotisme as 'n persoonlikheidstipe besit, toon angstigheid, is oorgevoelig en is temperamentel. Gesinslede wat 'n ekstraversiepersoonlikheid openbaar, geniet sosiale geleenthede, is praterig en verkeer sosiaal. Gesinslede met hierdie persoonlikheid bou ook positiewe verhoudings wat gevestig word wanneer ander gesinslede se siening in ag geneem en ondersteuning gebied word. Ekstraversie is dus 'n persoonlikheid waar gesinslede aktief aan gesprekke deelneem en ander gesinslede se gevoelens in ag neem. Die volgende drie persoonlikhede is selfverklarend, naamlik openheid ten opsigte van ervarings (openheid ten opsigte van voorstelle en pas maklik aan ten opsigte van gesinsomstandighede), eenstemmigheid (stem saam met ander gesinslede) en bewustelikheid (bewus van die omstandighede of situasie wat plaasvind).

Bogenoemde persoonlikheidstipes korreleer met en is afhanklik van die wyse waarop elke gesinslid 'n krisissituasie benader en beskou; daarom hanteer gesinslede krisissituasies verskillend en pas ook verskillend aan ten opsigte van die krisissituasies. 'n Voorbeeld hiervan is om of vermydend op te tree wanneer daar sprake van konflik en krisissituasies is, of om ander gesinslede se opinies en gevoelens oor die konfliktsituasie te begryp en in ag te neem. Wanneer konflik op 'n gesonde, oop manier benader word, kan dit die aanpassing van die lede bevorder, maar wanneer konflik vermy word, kan gesinslede sukkel om in die hersaamgestelde gesin aan te pas en verder te ontwikkel.

3.2.1.4 Sielkundige stres van gesinslede

Sielkundige stres verwys na stres wat sielkundig van aard is, byvoorbeeld angstigheid, depressie, irriteerbaarheid of kognitiewe probleme soos byvoorbeeld negatiewe gedagtes. Sielkundige stres verwys na die denke wat stres kan veroorsaak (Gosselin, 2010:113, 114). Die verandering van die kerngesin na die hersaamgestelde gesin, of dit as gevolg van die afsterwe van 'n ouer, die verbrekking van die kerngesin, egskeiding of hertrou is, is stresvol vir kinders en kan lei tot probleme ten opsigte van die aanpassing van die kinders in die gesin (Basson, 2007:95).

Die verhoudings tussen gesinslede in die hersaamgestelde gesin kan negatief deur sielkundige stres beïnvloed word (Gosselin, 2007:118). Die voorkoms van ang of spanning by die ouer en "stief"-ouer kan daartoe bydra dat kinders sukkel om aanpassings te maak. Sodanige stres beïnvloed gesinslede se vermoë om te funksioneer en binne die hersaamgestelde gesin aan te pas.

Enige vorm van stres, hetsy finansiële van aard, werksverwant of die gesondheid van gesinslede, kan 'n gesinsisteam negatief beïnvloed as gevolg van die stremming wat dit op die verhoudings in die gesin plaas. Wanneer akute stres deur een of albei van die ouers in 'n gesin ondervind word, is dit verstaanbaar dat ander subsysteme in die gesin ook daardeur geraak sal word (Takeuchi *et al.*, 1991:1032; Basson, 2007:92). Stres beïnvloed die ouer-kind-verhouding asook die kwaliteit van die interaksie met die lewensmaat en die kind(ers). Die gesinslede se vermoë om veerkragtig te wees en weerstand teen

stressors te ontwikkel, sal bepaal hoe hierdie stressors in die gesin hanteer word. Takeuchi *et al.* (1991:1032) en Basson (2007:92) voer aan dat deurlopende ekonomiese stres tot 'n egskeiding, werkloosheid asook kindermishandeling kan bydra. Bogenoemde stelling bevestig dat die voorkoms van deurlopende of akute stres wel die kwaliteit van die gesinsverhoudings negatief beïnvloed.

Die sielkundige gesondheid van 'n gesinslid bepaal die mate van aanpassing wat sodanige lid maak. In die geval van die ouer of "stief"-ouer word ouerskapsvaardighede, beskikbaarheid vir ander gesinslede, probleemoplossing, monitering en ondersteuning deur hul sielkundige gesondheid beïnvloed (Gosselin, 2007:32). Takeuchi *et al.* (1991:1033) is van mening dat 'n persoon se beskouing, dit wil sê, subjektiewe ervaring van stres, belangriker is as objektiewe stres (die voorkoms van die stres), omdat die invloed daarvan groter is. In die geval van objektiewe stres, word stres realisties beskou, met ander woorde, die mate van stres wat ervaar word, stem ooreen met die realiteit van die stressituasie. Die subjektiewe ervaring van stres ten opsigte van dieselfde situasie kan daartoe bydra dat die stres vergroot of verklein. Omdat elkeen van die hersaamgestelde gesinslede se subjektiewe ervaring van stres verskillend geïnterpreteer word, is dit belangrik om kinders sowel as ouers se ervaring van enige tipe stressors in die gesin te identifiseer, om te voorkom dat stresvolle situasies vergroot word.

Bogenoemde siening is waar vir enige tipe gesin, of dit 'n kerngesin of hersaamgestelde gesin is. Wanneer 'n hersaamgestelde gesin enige vorm van stres as gevolg van armoede, migrasie of gesondheidsprobleme ervaar, kan dit die aanpassing van gesinslede beïnvloed, afhangende van die gesinslede se reaksie daarop (Goldenberg & Goldenberg, 2008:4, 9). Die mate waarin die gesin toegang tot sosiale ondersteuning het en hulle vermoë om veerkrag te ontwikkel, sal die mate waarin stressors hanteer word, beïnvloed. Dit kan of 'n gesonde of ongesonde hantering van stressors behels.

'n Maatskaplike werker se rol is om die gesin se veerkragtigheid tydens stressituasies te bevorder om sodoende die impak van die stres of krisis op die gesin te verlaag (Goldenberg & Goldenberg, 2008:10). Wanneer 'n maatskaplike werker ondersteuning aan die gesin te bied asook hulpbronne van ondersteuning identifiseer, kan die skade van die stres geminimaliseer word. 'n Maatskaplike werker kan daarom die hersaamgestelde gesin help om stres effektief te hanteer en kan veerkragtigheid by gesinslede kweek ten einde optimale aanpassing in die gesin moontlik te maak.

3.2.1.5 Gesinslede se persepsie van psigososiale aanpassing

Psigososiale aanpassing sluit al die faktore wat in die individuele, demografiese en interpersoonlike of sisteemfaktore voorkom, in. Die verskillende individuele, demografiese en sisteemfaktore kan gesinslede verskillend beïnvloed, wat daartoe bydra dat gesinslede die "stief"-gesin verskillend ervaar. Omdat elke gesinslid se aanpassing die resultaat is van faktore wat deur alle lede gedeel word, is die gesinslede ook afhanklik van die ander lede se psigososiale aanpassing. Hersaamgestelde gesinslede

kan in 'n mate hul eie psigososiale aanpassing voorspel deur op die sterk of swak punte vanuit hul verlede te reageer. Aangesien die gesinslid se persepsie van psigososiale aanpassing uiteindelik die gesinslid se vooruitgang of agteruitgang in die hersaamgestelde gesin sal bepaal, kan gesinslede bevooroordeelde opinie van hul psigososiale aanpassing en vordering vorm (Gosselin, 2007:48, 120).

Die rol van 'n maatskaplike werker is om die verskillende lede se persepsie rakende hul eie aanpassing in ag te neem en te bepaal hoe die gesin daardeur beïnvloed word. Omdat die persepsie van die aanpassing wat gemaak word, ander gesinslede se aanpassing in die gesin kan affekteer, is dit belangrik dat 'n maatskaplike werker gesinslede se persepsies identifiseer en dit tydens 'n familiekonferensie aanspreek.

3.2.2 Demografiese faktore

Die demografiese faktore wat 'n rol in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin kan speel, verwys na gesinslede se geslag, ouderdom, die toesigomstandighede van die betrokke kind(ers), en die tydperk wat die hersaamgestelde gesin as 'n sisteem saamwoon (Gosselin, 2007:34). Aktürk (2006:1, 9) voer aan dat bogenoemde demografiese faktore asook die teenwoordigheid van kinders in die gesin 'n rol speel in die tevredenheid of samesyn wat tussen die man en vrou bestaan. Die geslag en ouderdom asook die getal en teenwoordigheid van “stief”-kinders speel 'n rol in die harmonie tussen die liefdespaar, omdat hierdie demografiese faktore die “stief”-ouerverhouding, die liefdespaar se verhouding en die aanpassing by die nuwe liefdesverhouding beïnvloed.

Die “stief”-ouer sal moet by die geslag van die “stief”-kind moet kan aanpas, omdat die “stief”-ouer moontlik self nie voorheen 'n dogter of 'n seun gehad het nie. Namate kinders ouer word, het dogters ander tipe behoeftes as seuns en daarom moet dogters anders as seuns hanteer word (Howe, 2012:431).

Die getal kinders en ouderdomme van die kinders sal in ag geneem moet word wanneer daar na die kinders se behoeftes omgesien word. Jonger kinders sal byvoorbeeld meer tyd saam met die ouers wil deurbring. Aangesien die kwaliteit en tevredenheid in die huweliks- of liefdesverhouding deur bogenoemde demografiese faktore bepaal word, kan die hersaamgestelde gesin ook daardeur beïnvloed word as gevolg van die interafhanklikheid tussen die gesinslede. Die demografiese faktore van 'n hersaamgestelde gesin kan daarom die aanpassing van gesinslede beïnvloed.

3.2.2.1 Geslag van gesinslede

Verskille met betrekking tot geslag beïnvloed die aanpassing van gesinslede by die hersaamgestelde gesin (Gosselin, 2007:38). Biologiese pa's is geneig om makliker by die hersaamgestelde gesin aan te pas en 'n hoër vlak van insig te toon as “stief”-moeders. “Stief”-moeders bekommer hulle meer oor die aanpassings wat in die hersaamgestelde gesin gemaak moet word as “stief”-pa's, aangesien die

verhoudings in die hersaamgestelde gesin van die verhoudings in die kerngesin verskil vanweë die “stief”-ouer-kind-verhouding. Die aard van die “stief”-ma se verhouding met die kinders verskil byvoorbeeld van die biologiese pa se verhouding met die kinders. Die verhouding tussen die “stief”-pa en die kinders verskil ook dus van die verhouding wat tussen die biologiese ma en die kinders bestaan. Omdat die kind al van geboorte af ‘n verhouding met die biologiese ouer ontwikkel het, kan die verhouding tussen die “stief”-ouer en die kind nie op dieselfde wyse ontwikkel nie. Die verhoging in konflik tussen die “stief”-ma en kind(ers) kan byvoorbeeld tot die verlaging in konflik tussen die biologiese pa en die kind(ers) lei. As gevolg van die hoë eise wat die hersaamgestelde gesin stel, kan daar ‘n verhoging in stres voorkom. Omdat mans en vroue stresvolle situasies verskillend ervaar, sal hulle verskillend in die hersaamgestelde gesin optree (Gosselin, 2010:119).

Volgens Aktürk (2006:1, 3) word vroue meer as mans deur die ouderdom en teenwoordigheid van kinders in die gesin beïnvloed omdat vroue meer sensitief is teenoor die kinders se omstandighede en groei. Mans is nie so ingestel op die welstand en teenwoordigheid van kinders nie. Die tevredenheid van die “stief”-ouer in die gesin hang af van die ouderdom asook die geslag van die “stief”-kind in die gesin. Die “stief”-ma kan moontlik ‘n verhouding met die “stief”-kind wat van die teenoorgestelde geslag as haar eie biologiese kinders is, moet bou. Dit geld ook vir die “stief”-pa in die gesin.

Mans blyk ook meer tevredenheid in hul tweede liefdesverhouding of huwelik te ervaar, terwyl vrouens meer tevrede in hul eerste liefdesverhouding is. Die ervaring ten opsigte van die eerste en tweede liefdesverhouding of huwelik van die liefdespaar in die hersaamgestelde gesin kan daarom verskil. Die mate van tevredenheid van die manlike en vroulike geslag binne die hersaamgestelde gesin hang dus af van hul ervaring van die vorige liefdesverhoudings of huwelik.

3.2.2.2 Ouderdom van gesinslede

Die ouderdom van die hersaamgestelde gesinslede moet in ag geneem word wanneer die behoeftes en aanpassing van gesinslede ter sprake is. Die ouderdom van gesinslede bepaal in watter lewensfase hulle is en in watter mate hul hanteringsmeganismes ontwikkel is. Die ouderdomsverskil tussen die liefdesmaats in die hersaamgestelde gesin kan ook die gesin se dinamiek bepaal as gevolg van die verskille in behoeftes en die verskil in die lewensfases waarin die twee liefdesmaats is (Gosselin, 2007:5, 6).

Die lewensfase van die kinders bepaal ook hulle aanpassing in die hersaamgestelde gesinsisteem (Gosselin, 2007:31). ‘n Kind wat byvoorbeeld in die periode voor adolessensie en tydens vroeë adolessensie is, pas moeiliker aan as kinders wat in die middel of einde van hul adolessensie is, afgesien daarvan of die hersaamgestelde gesinslede al lank saamwoon al dan nie. Die ouderdom en lewensfase van die gesinslede speel dus ‘n belangrike rol in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin.

3.2.2.3 Toesigomstandighede van kinders

Die toesigomstandighede van die kinders verwys na die betrokke ouers wat na die kinders in die hersaamgestelde gesin omsien en toesig oor hulle hou. Die toesigomstandighede van die kinders hou dus direk verband met die tipe struktuur van die gesin, met ander woorde, of die gesin oor 'n "stief"-ma of "stief"-pa beskik (Gosselin, 2007:49). Die twee tipes strukture bepaal die tipe toesigomstandighede. Wanneer 'n kind byvoorbeeld by sy biologiese ma woon, het die biologiese ma en die "stief"-pa hooftoesig oor die kind, terwyl die biologiese pa minder by die toesig van die kind betrokke is. Die kind kan, of voltyds onder die toesig van die biologiese ma wees, of deelyds by die biologiese ma en biologiese pa wees (Gosselin, 2007:39). Die toesigomstandighede (voltyds by die biologiese ma of pa of net deelyds) beïnvloed ook die betrokkenheid van die "stief"-ouer by die kind se toesig en is altyd by toesigreëlings uitgesluit. Die tipe toesigomstandighede in die hersaamgestelde gesin beïnvloed die kind se aanpassing, omdat die toesig van 'n biologiese ma en 'n biologiese pa van mekaar verskil. Gosselin (2010:115) dui ook aan dat konflik tussen die "stief"-ma en kind baie keer die gevolg daarvan is dat die "stief"-ma nie volle toesig oor die kind het nie.

3.2.2.4 Die tydperk wat die hersaamgestelde gesin saamwoon

Die aanpassing van die hersaamgestelde gesinslede word beïnvloed deur die tydperk wat die gesin al saamwoon (Gosselin, 2007:35). Hoe langer die hersaamgestelde gesinslede al saamwoon, hoe moeiliker kan 'n kind in die gesin aanpas (Gosselin, 2010:114). Die rede hiervoor is dat die uitdagings wat die kind(ers) in die gesin mag ervaar, toeneem, hoe langer die gesinslede saamwoon. Die duur van die liefdespaar se verhouding in die hersaamgestelde gesin bepaal dus hoe konstruktief kwessies hanteer en probleme in die gesin opgelos word. Hoe langer die liefdespaar in 'n interafhanklike verhouding tree, hoe makliker kan hulle moontlik probleme in die gesin hanteer.

Die duur van die eerste huwelik in die kerngesin bepaal ook die tevredenheid wat die liefdespaar in die hersaamgestelde gesin sal ervaar (Aktürk, 2006:6). Hoe langer die gade in die kerngesin getroud was of saamgewoon het, hoe moeiliker is dit om by die hersaamgestelde gesin aan te pas. Die gades het ook gewoonlik die meeste van hul volwasse ervaring in die getroude lewe of saamwoonverhouding in die kerngesin gehad.

Bogenoemde demografiese faktore beïnvloed die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin. Die mate waarin hierdie faktore 'n rol in die aanpassing van die gesin speel, sal deur 'n maatskaplike werker geïdentifiseer en geanaliseer moet word om optimale aanpassing en funksionering moontlik te maak, indien 'n hersaamgestelde gesin hulp benodig.

3.2.3 Interpersoonlike of sisteem-psigososiale faktore

Die interpersoonlike of sisteem-psigososiale faktore wat in die aanpassing van hersaamgestelde gesin teenwoordig is, word beskou as die eienskappe wat deur al die gesinslede gedeel word (Gosselin, 2007:34). Hierdie sisteem-psigososiale faktore verwys na die ander gesinslede se persepsie van die kwaliteit van kommunikasie in die gesin, asook hulle persepsie van die psigososiale aanpassing in die hersaamgestelde gesin. Omdat hierdie faktore mekaar indirek beïnvloed, word 'n korrelasie gevind tussen die hantering van konflik, die kwaliteit van die kommunikasie tussen gesinslede en die invloed daarvan op die aanpassing van gesinslede. Hoe swakker die kwaliteit van die kommunikasie is, hoe hoër is die voorkoms van konflik tussen gesinslede wat die aanpassing van gesinslede benadeel (Gosselin, 2007:32). Die verskillende faktore word vervolgens bespreek.

3.2.3.1 *Die gesinslede se persepsie van die kwaliteit van kommunikasie*

Aangesien die gesinslede hul eie persepsie van die kwaliteit van kommunikasie vorm, beïnvloed dit die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin (Gosselin, 2007:34). Die wyse waarop daar gekommunikeer word, toon aan of die gesinslede na aan mekaar is of afstand handhaaf (Baxter, Braithwaite, Bryant & Wagner, 2004:450; Portrie & Hill, 2005:446). Net so kan die “stief”-kind(ers) deur middel van kommunikasie aandui of hulle na aan die “stief”-ouer is of 'n afstand hou deur byvoorbeeld die “stief”-pa se naam te gebruik eerder as die term pa (Baxter *et al.*, 2004:456). Die gevoel van afstand wat deur middel van kommunikasie versterk word, veroorsaak ook emosionele afstand in die ouer-kind-verhouding. Die emosionele afstand wat tussen 'n “stief”-ouer en kind ervaar word, hang baie saam met die persepsie dat die “stief”-ouer in die biologiese ouer-kind-verhouding inmeng. Die “stief”-kind(ers) is dan van mening dat die “stief”-ouer die biologiese ouer-kind-verhouding skaad omdat die “stief”-ouer inmeng in die sake wat net op die kind en die biologiese ouer betrekking het.

Baie “stief”-kinders wil aan die een kant oop kommunikasie met die “stief”-ouer hê, maar toon terselfdertyd weerstand teen oop kommunikasie (Baxter, 2004:459; Kotzé, 2009:40). Omdat die “stief”-kinders nie hul behoefte vir oop kommunikasie met die “stief”-ouer verwoord nie, kan albei partye ongelukkig voel. Die “stief”-gesinslede is van mening dat die kommunikasie in die kerngesin van die kommunikasie in die hersaamgestelde gesin verskil. Kommunikasie in die hersaamgestelde gesin is meer direk en gesinslede doen moeite om versigtig met mekaar te kommunikeer wat tot voordeel vir die aanpassing van gesinslede is en 'n inklusiewe sosiale identiteit skep (Baxter, 2004:459, Gosselin, 2010:104). Dit is ook tot voordeel van die hersaamgestelde gesin om hul vorige gesinsgebeure en -ervaringe deur kommunikasie met mekaar te deel.

Die gesinslede kan glo dat ideale kommunikasie deur 'n openheid en aanvaarding sonder enige veroordeling gekenmerk word (Baxter *et al.*, 2004:460; Gonzales, 2009:155). Die idealisering van

openheid en aanvaarding word as maatstaf gebruik om “stief”-ouers te evalueer, alhoewel “stief”-ouers nie noodwendig op hierdie ideale kommunikasiegebruike ingestel is nie. Baxter *et al.* (2004:461) verduidelik dat “stief”-kinders ook versigtig is om inligting waarvan die biologiese ouer nie moet weet nie, aan die “stief”-ouer oor te dra en daarom sal hulle eerder minder inligting aan die “stief”-ouer gee.

3.2.3.2 *Gesinslede se persepsie van die psigososiale aanpassing van ander gesinslede*

Die gesinslede ontwikkel nie net ‘n persepsie van hul eie psigososiale aanpassing nie, maar ook van dié van ander gesinslede (Gosselin, 2007:120; Gosselin, 2010:48). Die persepsie van die psigososiale aanpassing van gesinslede ontstaan wanneer daar op die interaksie tussen gesinslede gefokus word, byvoorbeeld deur middel van kommunikasie of konflik. Omdat die aanpassing van een lid van die aanpassing van die ander lede afhang, is die aanpassing in ‘n gesin ‘n gedeelde konsep, met ander woorde, dit beïnvloed almal in die gesin (almal het deel daaraan). ‘n Sterk ouer-kind-vennootskap speel ‘n belangrike rol in die positiewe aanpassing van die “stief”-ouer en in die verhouding tussen ouers en kinders; daarom beïnvloed die ouer- en kindersubsisteem in die hersaamgestelde gesin mekaar direk. Die ouersubsisteem het ‘n impak op die kindersubsisteem asook andersom. As die psigososiale aanpassing in die ouersubsisteem negatief is, kan die kindersubsisteem ook negatief daardeur beïnvloed word.

Voorstanders van huweliksbevordering glo dat die aanduiding van kinders se aanpasbaarheid met die leefomstandighede van die twee biologiese ouers van die kerngesin korreleer. Die omstandighede tussen die twee biologiese ouers in die kerngesin beïnvloed die kinders se aanpasbaarheid in die hersaamgestelde gesin. ‘n Stabiele huwelik lei tot die ontwikkeling van ‘n stabiele gesinsisteem. Kenmerke van ‘n stabiele huwelik is gelukkigheid, tevredenheid en gesonde konflikhantering van die gades. Wanneer hierdie eienskappe teenwoordig is, kan kinders optimaal ontwikkel en in ‘n hersaamgestelde gesin aanpas. As ‘n stabiele gesin uit ‘n stabiele huwelik voortspruit, sal die persepsie van die psigososiale aanpassing wat gemaak word, positief wees (Acs, 2007:1338).

Bullard *et al.* (2010:485) is van mening dat dit kenmerkend van stabiele huwelike is om kwessies ten opsigte van die behoeftes van al die lede op alle vlakke aktief aan te spreek, byvoorbeeld in die huwelik self, in die werksplek en in die huishouding. ‘n Gesonde huweliks subsisteem berus op die bevrediging van al die verskillende vlakke wat die gesinslede en huishouding kan beïnvloed. Kotzé (2009:48) beweer dat argumente in die huweliks subsisteem (konflik tussen die ouers) die gevolg is van argumente in die kindersubsisteem. Wanneer daar geen positiewe aanpassing en samewerking in die kindersubsisteem voorkom nie, beïnvloed dit ook die aanpassing in en stabiliteit van die huweliks subsisteem. Die funksionering van die huisgesin bepaal dus die mate van bevrediging binne die huwelik, terwyl die huwelik daarteenoor weer die hele gesinsisteem beïnvloed. Die huwelik ervaar spanning as gevolg van die konflik wat plaasvind en daarom plaas dit druk op die ander subsisteem wat

ook konflik sal ervaar. Omdat die siening van die psigososiale aanpassing dan negatief is, kan optimale aanpassing daarom nie plaasvind nie.

3.3 MAATSKAPLIKE WERKDIENSLEWERING AAN HERSAAMGESTELDE GESINNE

Maatskaplike werkers lewer dienste aan hersaamgestelde gesinne om die uitdagings wat gesinslede ervaar, aan te spreek ten einde 'n gesonde gesinsisteem te bewerkstellig. Dit is daarom belangrik om die psigososiale faktore wat die aanpassing in 'n hersaamgestelde gesin kan benadeel, te identifiseer en te bepaal hoe hierdie faktore probleme in die gesinsisteem veroorsaak. As 'n gesonde hersaamgestelde gesinsisteem gevestig is, kan die gesin optimaal aanpas en funksioneer. Maatskaplikewerkdienste lewering kan die psigososiale aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin bevorder deur te verseker dat gesinslede optimaal ontwikkel en in die gesin aanpas. Daar is verskillende tipe dienste wat hersaamgestelde gesinne kan help om by nuwe huishoudelike omstandighede aan te pas en stabiliteit in die gesinsisteem te verseker. Voorhuwelikse berading, huweliksberading en gesinsberading voor en na die samestelling van die hersaamgestelde gesin en gesinsberading is voorbeelde van maatskaplikewerkdienste wat aan hersaamgestelde gesinne gelewer kan word en wat verder bespreek sal word. Mediasie en opvoedkundige programme en is ook onder meer van die dienste wat aan hersaamgestelde gesinne tydens gesinsberading gelewer word. Hierdie dienste word vervolgens beskryf.

Assessering moet deur 'n maatskaplike werker gedoen word om die hersaamgestelde gesin se omstandighede en uitdagings te kan verstaan. Assessering is van groot belang omdat 'n maatskaplike werker deurlopend nuwe inligting van die hersaamgestelde gesinslede insamel, soos byvoorbeeld oor die gesin se funksionering, buigbaarheid en struktuur (Goldenberg & Goldenberg, 2008:250; Goldenberg & Goldenberg, 2002:183; Birkenmaier *et al.*, 2014:259).

3.3.1 Berading vir hersaamgestelde gesinne

Daar is verskillende tipes berading waarby hersaamgestelde gesinne baat kan vind, naamlik voorhuwelikse berading, egpaarberading, gesinsberading voor en na die samestelling van die hersaamgestelde gesin. Egpaarberading word beskou as die oorsprong van verskeie terapeutiese dienste soos gesinsberading en psigoterapie. Egpaarberading fokus daarom op die bevordering van die egpaarverhouding. Gesinsberading voor en na die samestelling van die gesin en gesinsberading fokus albei op dienstelewering aan die hele gesin as sisteem.

3.3.1.1 Voorhuwelikse berading

Voorhuwelikse berading, nadat die gesin saamgestel is, is dienste wat fokus op die voorbereiding van die egpaar op die huwelik en op gepaardgaande kwessies wat moontlik kan ontstaan byvoorbeeld finansiële bestuur en die grootmaak van kinders (Howe, 2012:235; Goldenberg & Goldenberg, 2002:108). Voorhuwelikse berading is baie belangrik vir die egpaar om hulle voor te berei vir die huwelik en die gesin. Hersaamgestelde gesinne kan baatvind by voorhuwelikse berading, omdat hierdie sessies op die toekomstige gesin fokus en daarom die gades op moontlike uitdagings wat moontlik kan plaasvind, voorberei (Gonzales, 2009:150). Voorhuwelikse berading word gebruik om positiewe veranderinge in die verhouding teweeg te bring en om tevredenheid tussen die gades te verseker (Glick *et al.*, 2000:11).

3.3.1.2 Egpaarberading

Egpaarberading word deur Goldenberg en Goldenberg (2002:209) beskryf as ‘n korttermynstrategie om skade in ‘n huwelik te herstel en op die onmiddellike kwessies wat deur gades ondervind word, te fokus. Egpaarberading sal die konflik wat in die egpaarverhouding teenwoordig is, asook enige innerlike konflik, aanspreek om sodoende te verseker dat die gesin nie daaronder ly nie (Goldenberg & Goldenberg, 2008:107). Egpare of gades in hersaamgestelde gesinne benut huweliksberading met die hoop om hul huweliksverhouding te versterk of te verbeter. Wanneer die egpaarberading in ‘n vroeë stadium van die probleemsituasie plaasvind en die skade nog nie onoorkombaar is nie; die kommunikasie tussen die egpaar sinvol is; en die egpaar steeds die motivering het om hul verhouding te versterk, sal die egpaar se verhouding hierby baat (Goldenberg & Goldenberg, 2002:108). Indien die liefdespaar nie hul verskille wil aanvaar nie of as beide onrealistiese doelstellings aan hulself of aan mekaar stel nie, kan ‘n realistiese beeld van die egpaar se verhouding geskep word met die hulp van die maatskaplike werker wat egpaarberading doen.

3.3.1.3 Gesinsberading voor die samestelling van die hersaamgestelde gesin

Gesinsberading voor die samestelling van die hersaamgestelde gesin word deur Gonzales (2009:150) beskryf as “preblended family counseling” waar voornemende hersaamgestelde gesinne ondersteuning ontvang. Birkenmaier *et al.* (2014:259) en Gonzales (2009:150) verwys na vier stadiums van dienslewering vir die “preblended”-gesin wat ontdekking, onderrig en die vereniging van die ouers en van die gesin self, insluit. Deur hierdie stadiums saam met die gesin deur te werk, word verseker dat hersaamgestelde gesinslede mekaar kan leer ken (ontdekking); dat die gesinslede voorberei sal word op toekomstige uitdagings (onderrig), soos byvoorbeeld die ontwikkeling van kinders en die gesin; en laastens dat hulpmiddels aan ouers verskaf word om eenheid te versterk en die ontwikkeling van struikelblokke te verminder. Gambrill (2013:571) is van mening dat ouerleiding ook as dienslewering

tydens gesinsberading aangebied kan word om die ouers se vaardighede te versterk tydens dienslewering aan die egpaar.

Die doel van hierdie dienslewering is om hersaamgestelde gesinne voor te berei op 'n nuwe gesinslewe en die gepaardgaande gesinsomstandighede voordat die hersaamgestelde gesin vanuit twee kerngesinne saamsmelt. As voorbereiding vir elke individuele gesinslid se aanpassing in die gesin, word bekommernisse en uitdagings met die nuwe gesin bespreek asook kwessies wat in die hersaamgestelde gesin mag ontstaan.

3.3.1.4 Gesinsberading vir hersaamgestelde gesinne

Gesinsberading word as 'n langdurige dienslewering beskou en fokus op die dieper, innerlike betekenis van probleme wat tydens die huwelik ondervind word. Gesinsberading kan die nodige ondersteuning in 'n hersaamgestelde gesin verskaf deur kwessies wat optimale aanpassing in die gesin moontlik maak, aan te spreek. Wanneer 'n hersaamgestelde gesin gesinsberading ontvang, word die gesin die geleentheid gegun om die ou gewoontes te verander, deur 'n nuwe stel metodes en nuwe interaksiepatrone, te gebruik (Goldenberg & Goldenberg, 2002:16). Glick *et al.* (2000:10) is van mening dat gesinsberading op die funksionering van die gesinsisteem in geheel asook op die individuele gedragspatrone van die gesinslede wat die gesinsisteem beïnvloed, moet fokus.

Die hersaamgestelde gesin gaan deur verskillende ontwikkelingsstadiums soos reeds in die vorige hoofstuk bespreek is. Berading wat op die ontwikkelingsstadiums van 'n hersaamgestelde gesin gemik is, kan benut word wanneer die gesin uitdagings rakende die ontwikkeling van hulle verhoudings en die ontwikkeling van 'n identiteit ondervind of wanneer die gesin nie oor die vermoë beskik om aan te beweeg nie (tot stilstand te kom). 'n Maatskaplike werker moet die ontwikkelingsstadium waarin die hersaamgestelde gesin is, identifiseer om die uitdagings van sodanige ontwikkelingsstadium te kan hanteer (Goldenberg & Goldenberg, 2002:187). Omdat elke ontwikkelingsstadium aan sy eie onderhandeling en reorganisasie geken kan word, is die moontlikheid groot dat onopgeloste probleme van 'n vorige ontwikkelingsstadium nog aanwesig is. Elke ontwikkelingsstadium beskik ook oor verskillende verhoudingsprobleme wat die hersaamgestelde gesin met die hulp van die maatskaplike werker moet oplos. Die ontwikkeling van nuwe rolle, duidelike grense, konflik-oplossingsvaardighede en besluitnemingstrukture kan deur die maatskaplike werker tydens hierdie intervensie geïnisieer word (Goldenberg & Goldenberg, 2002:188).

Mediasie kan benut word tydens gesinsberading wanneer die gesin gesamentlik gesien word. Volgens Folberg, Milne en Salem (2004:7, 8) is mediasie 'n private en konfidentiële proses waar persoonlike sake vrylik bespreek kan word sonder die kommer dat die inhoud aan die publiek bekend gemaak gaan word. Die maatskaplike werker kan tydens mediasie sekere gesinslede sien of die gesin gesamentlik sien

ten einde struikelblokke wat in die gesin ervaar word, aan te spreek. Deelnemers aan die proses van mediasie ontwikkel hul eie ooreenkoms waarin hulle emosioneel belê het. FAMAC (geen datum) is van mening dat hersaamgestelde gesinslede by mediasie kan baat om struikelblokke uit die weg te ruim, konflik in die gesin op te los, probleme op te los; en kan op die herstel van die verhoudings tussen gesinslede fokus. 'n Maatskaplike werker dien as die derde party wat die mediasie fasiliteer en lei sodat hersaamgestelde gesinslede tot 'n ooreenkoms en gevolgtrekkings kan kom (Folberg *et al.*, 2004:9)

3.3.2 Opvoedkundige groepe

Opvoedkundige groepe kan hersaamgestelde gesinne help om algemene probleme en uitdagings te verstaan en 'n beter begrip te verkry vir hulle unieke omstandighede. Hierdie groepe is opvoedkundig georiënteerd, dit wil sê, nuwe kennis word verkry en inligting tussen gesinslede uitgeruil deur middel van voorleggings, groepbesprekings en oefeninge wat aangebied word (Goldenberg & Goldenberg, 2002:202). Opvoedkundige groepe kan hersaamgestelde gesinne help om algemene verhoudingspatrone en die verskil tussen hersaamgestelde gesinne en kerngesinne beter te verstaan (Goldenberg & Goldenberg, 2002:201). Hierdie programme kom voor in die vorm van vroeë intervensie vir hersaamgestelde gesinne wat reeds gevorm is (Goldenberg & Goldenberg, 2002:202). Didaktiese voorleggings, groepbesprekings en eksperimentele oefeninge word gebruik om die hersaamgestelde gesinservaring te “normaliseer” of te stabiliseer, die huweliksverhouding te versterk en die “stief”-asook die biologiese ouer-kind-verhouding te bevorder.

Goldenberg en Goldenberg (2002:183) verwys na sekere temas en gepaardgaande take wat 'n maatskaplike werker kan gebruik om die hersaamgestelde gesin se unieke struktuur en uitdagings te identifiseer. As gevolg van die verbokkeling van die kerngesin, ervaar hersaamgestelde gesinslede rou en verlies. Die maatskaplike werker sal die gesinslede moet help om hierdie verliese te hanteer en die lede moet toelaat om hulself van hul geskiedenis in die kerngesin te distansieer (Goldenberg & Goldenberg, 2002:186). Ook sal die maatskaplike werker onderhandeling tussen lede moontlik moet maak ten einde interpersoonlike konflik te vermy. Omdat kinders 'n lojaliteitskrisis ervaar ten opsigte van die ouer wat nie meer in die huisgesin woon nie, moet die maatskaplike werker die kinders help om hierdie krisis te verwerk en by die “stief”-ouer wat in die huishouding woon, aan te pas.

3.4 SAMEVATTING

Psigososiale faktore verwys na 'n variasie van die sielkundige en sosiale faktore wat die funksionering van hersaamgestelde gesinslede beïnvloed en wat in ag geneem moet word. Die wisselwerking tussen die verskillende psigososiale faktore, asook die invloed daarvan op die gesinslede, bepaal die aanpassing en gesonde funksionering van 'n hersaamgestelde gesin en die ontwikkeling van verhoudings in die gesin.

Wanneer die psigososiale faktore wat in hierdie hoofstuk bespreek is, tydens die ontwikkeling, aanpassing en funksionering van 'n hersaamgestelde gesin aandag geniet, sal gesinslede 'n groter kans tot gesonde funksionerende verhoudings met mekaar hê en sal die behoeftes van elke lid altyd in ag geneem word. Die voorbereiding ten opsigte van die inskakeling by 'n hersaamgestelde gesin is daarom baie belangrik, omdat dit verskil van die aard van 'n minder komplekse inskakeling by 'n kerngesin. Verskillende tipes dienslewering soos gesinsberading of huweliksberading kan deur hersaamgestelde gesinne benut word om die gesonde aanpassing en welstand van gesinslede te bevorder.

HOOFSTUK 4

MAATSKAPLIKE WERKERS SE SIENING AANGAANDE PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE AANPASSING VAN 'N HERSAAMGESTELDE GESIN

4. INLEIDING

Dupuis (2010:244, 250) beskou 'n hersaamgestelde gesin as 'n baie gekompliseerde meta-gesinsisteem wat bestaan uit uitgebreide gesinslede soos eks-skoonfamilielede, nuwe skoonfamilielede asook ou vriende. Dit kan daarom baie moeilik vir hersaamgestelde gesinslede wees om by die nuwe gesinsisteem wat verskillend van die kerngesinsisteem is, aan te pas. Ebersohn (2011:5) beweer dat navorsing oor die afgelope dekade meer fokus plaas op faktore wat die aanpassing in 'n hersaamgestelde gesin kan beïnvloed. Gosselin (2010:109) beweer dat navorsing oor die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin gedurende die aanvang asook gedurende die ontwikkeling van die gesin, die aandag van gesinsberaders begin geniet.

Die doel van hierdie empiriese hoofstuk is om maatskaplike werkers se siening oor die rol wat psigososiale faktore in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin speel, te verken. Soos reeds in hoofstuk een genoem, sal die data wat deur semi-gestruktureerde onderhoude verkry is, geanaliseer word om sodoende die resultate weer te gee. Figure en tabelle is benut om die kwantitatiewe data voor te stel. Temas, subtemas en kategorieë is gebruik om die kwalitatiewe data te analiseer om sodoende die deelnemers se siening rakende die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne te verstaan.

4.1 EMPIRIESE ONDERSOEK

Die empiriese ondersoek is voltooi soos dit in hoofstuk een verduidelik is, naamlik deur gebruik te maak van 'n semi-gestruktureerde onderhoud. Die navorsingsbenadering, navorsingsontwerp, steekproef asook metode van data-analise word vervolgens kortliks bespreek.

4.1.1 Navorsingsbenadering

In hierdie studie is daar gebruik gemaak van 'n kwantitatiewe sowel as 'n kwalitatiewe navorsingsbenadering. De Vos *et al.* (2011:64) verduidelik dat 'n kwantitatiewe navorsingsbenadering daarop fokus om die data te kan meet en gevolglik 'n verhouding tussen die veranderlikes te bepaal. 'n Kwalitatiewe navorsingsbenadering fokus daarop om data te kan beskryf om sodoende die sosiale

omstandighede en die probleem beter te verstaan. Die kwantitatiewe en kwalitatiewe navorsingsbenadering sorg vir 'n omvattende en holistiese siening van die rol wat psigososiale faktore in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel en verseker dat dit deeglik bestudeer kan word (De Vos *et al.*, 2011:66).

4.1.2 Navorsingsontwerp

'n Beskrywende en verkennende navorsingsontwerp is gebruik om data in te win en te analiseer (De Vos *et al.*, 2011:95, 96). Die beskrywende navorsingsontwerp is gebruik om spesifieke inligting rakende die deelnemers se ervaring te kan identifiseer, terwyl die verkennende navorsingsontwerp die rol van psigososiale in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne ondersoek om kennis oor hierdie fenomeen te verkry.

4.1.3 Steekproef

Die steekproef staan bekend as die teikengroep wat gekies is om aan die studie deel te neem ten einde toepaslike inligting en kennis rakende die fenomeen te verkry (De Vos *et al.*, 2011:223). 'n Waarskynlikheidsteekproef is benut om individue se gespesialiseerde kennis en ervaring rakende die fenomeen te verkry om sodoende data-insameling makliker en meer effektief te laat plaasvind. Twintig van maatskaplike werkers wat dienste by gesins- en welsynsorganisasies lewer, is genader om deel van die steekproef te vorm.

4.1.4 Metode van data-analise

De Vos *et al.* (2011:249) verduidelik dat 'n kwantitatiewe data-analise gebruik kan word om data in numeriese vorm voor te stel sodat dit beter verstaan en geïnterpreteer kan word. Die kwantitatiewe data is geanaliseer deur van tabelle gebruik te maak om data numeries voor te stel. Die kwalitatiewe data-analise is belangrik vir die beskrywing van die fenomeen en daarom is temas, subtemas en kategorieë benut om data te interpreteer. Die respondente se direkte woorde is narratief voorgestel ten einde die data te illustreer.

4.2 RESULTATE VAN EMPIRIESE ONDERSOEK

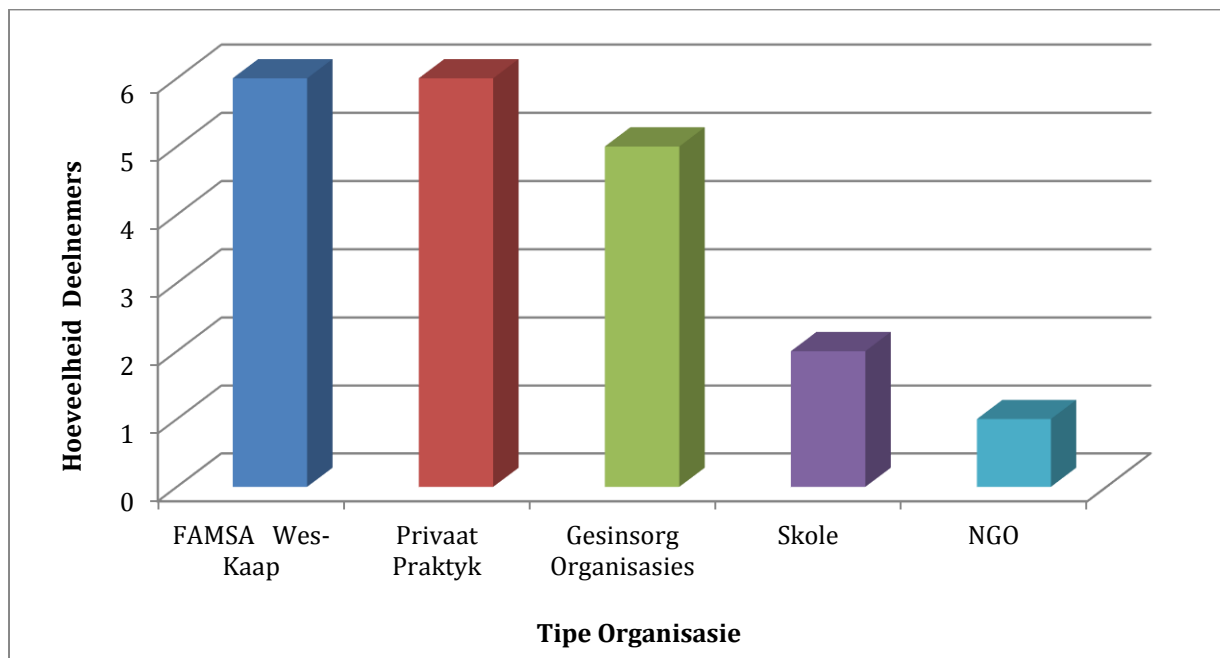
In hierdie afdeling word die resultate van die empiriese ondersoek bespreek. Tabelle, figure en narratiewe word benut om die analisering van data voor te stel.

4.2.1 Identifiserende besonderhede

Die respondente is versoek om hulle identifiserende besonderhede aan te dui. Die respondente moes aandui by watter organisasie hulle werksaam is, hoe lank die respondente as maatskaplike werker dienste lewer asook hoeveel jaar hulle al aan hersaamgestelde gesinne diens gelewer het.

4.2.1.1 *Organisasie waar respondente werksaam is*

Die respondente is gevra om aan te dui by watter organisasie hulle tans werksaam is. Die data word in Figuur 4.1. voorgestel.

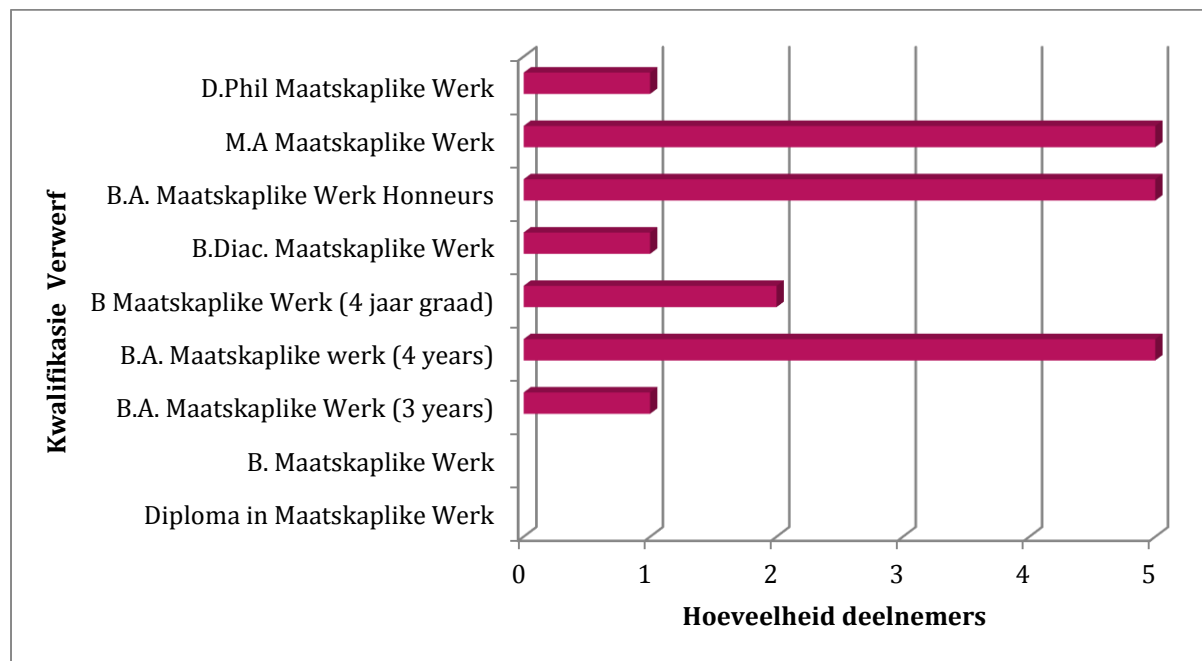
N=20

Figuur 4.1: Organisasie waar respondente werksaam is

Vanuit Figuur 4.1 is dit duidelik dat 'n gelyke getal respondente by FAMSA Wes-Kaap (6=30%) of in die privaat praktyk (6=30%) werksaam is. Die respondente wat by 'n gesinsorgorganisasie werksaam is, is die tweede meeste met 'n getal van vyf respondente (5=25%). Die minderheid van die respondente lewer dienste aan skole (2=10%) en slegs een respondent (1=5%) is werksaam by 'n regeringsorganisasie (NGO). Dit is duidelik vanuit figuur 4.1 dat respondente van verskillende tipes organisasies aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer. Hulle moet daarom begrip hê vir die behoeftes en struikelblokke van hersaamgestelde gesinne om toepaslike dienste te lewer.

4.2.1.2 Kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf

Die respondente is gevra om aan te dui watter kwalifikasie hulle in Maatskaplike Werk verwerf het. Figuur 4.2 vertoon hierdie data.

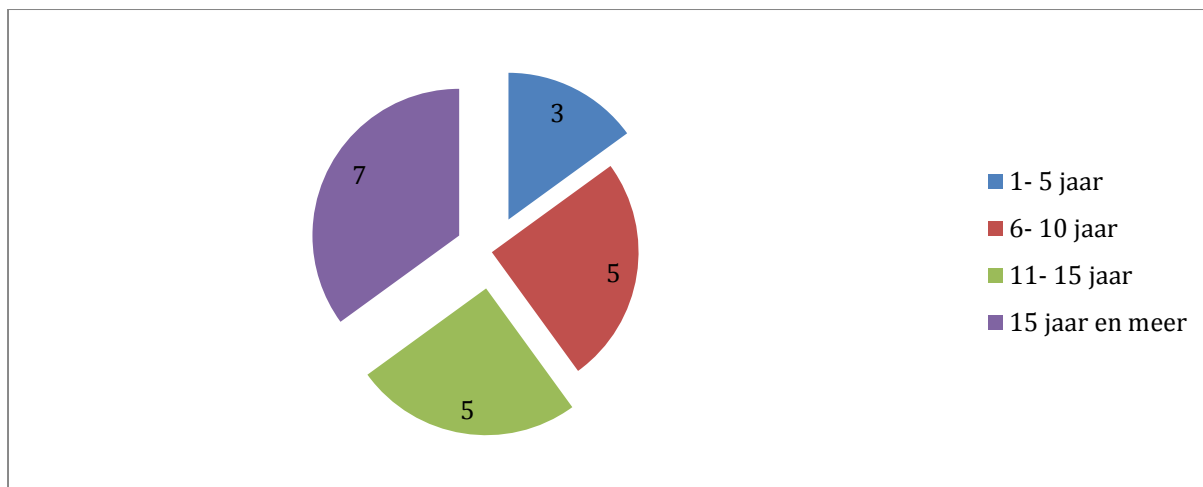
N=20

Figuur 4.2: Kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf

Vanuit Figuur 4.2 is dit duidelik dat ewe veel respondente (5=25%) 'n nagraadse kwalifikasie, naamlik 'n B.A. Maatskaplike Werk Honneurs en M.A. Maatskaplike Werk graad verwerf het. Vyf van die respondente (5=25%) het aangedui dat hulle 'n B.A. Maatskaplike Werk (4 jaar)-kwalifikasie verwerf het. 'n B. Maatskaplike Werk (4 jaar graad)-kwalifikasie is deur twee (10%) van die respondente verwerf en 'n gelyke getal respondente (1=5%) het onderskeidelik 'n B. Diac. Maatskaplike Werk asook B.A. Maatskaplike Werk (3 jaar)-kwalifikasie verwerf. Geen respondent het 'n Diploma of B. Maatskaplike Werk as 'n kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf nie. Vyf en vyftig persent (11=55%) van die respondente het dus 'n nagraadse kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf.

4.1.2.3 Aantal jare as maatskaplike werker gepraktiseer

Die respondente is gevra om die aantal jare wat hulle as 'n maatskaplike werker praktiseer, aan te dui. Die data word in Figuur 4.3 uiteengesit.

N=20

Figuur 4.3: Aantal jare as maatskaplike werker gepraktiseer

Die meerderheid van die respondente het aangedui dat hulle 15 jaar en langer (7=35%) as maatskaplike werker praktiseer. 'n Gelyke getal respondente (5=25%) het aangedui dat hulle tot dusver onderskeidelik 6-10 jaar en 11-15 jaar as 'n maatskaplike werker praktiseer. Die minderheid van die respondente het aangedui dat hulle 1-5 jaar (3=15%) as 'n maatskaplike werker praktiseer. Dit is dus duidelik dat die meerderheid (12=60%) van die respondente ervare maatskaplike werkers is wat meer as 11 jaar lank praktiseer.

4.1.2.4 Aantal jare van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Die deelnemers is gevra om aan te dui hoeveel jaar hulle as maatskaplike werker aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer. Die data is in Tabel 4.1 voorgestel.

Tabel 4.1: Aantal jare van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Aantal jare van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne	F (%)
1-5 jaar	6 (30%)
6-10 jaar	6 (30%)
11-15 jaar	4 (20%)
Meer as 15 jaar	4 (20%)

N=20

Tabel 4.1 dui aan dat die meerderheid van respondente (12=60%) 1-5 jaar en 6-10 jaar dienste aan hersaamgestelde gesinne gelewer het. Die minderheid van die respondente (8=40%) het 11-15 jaar- en

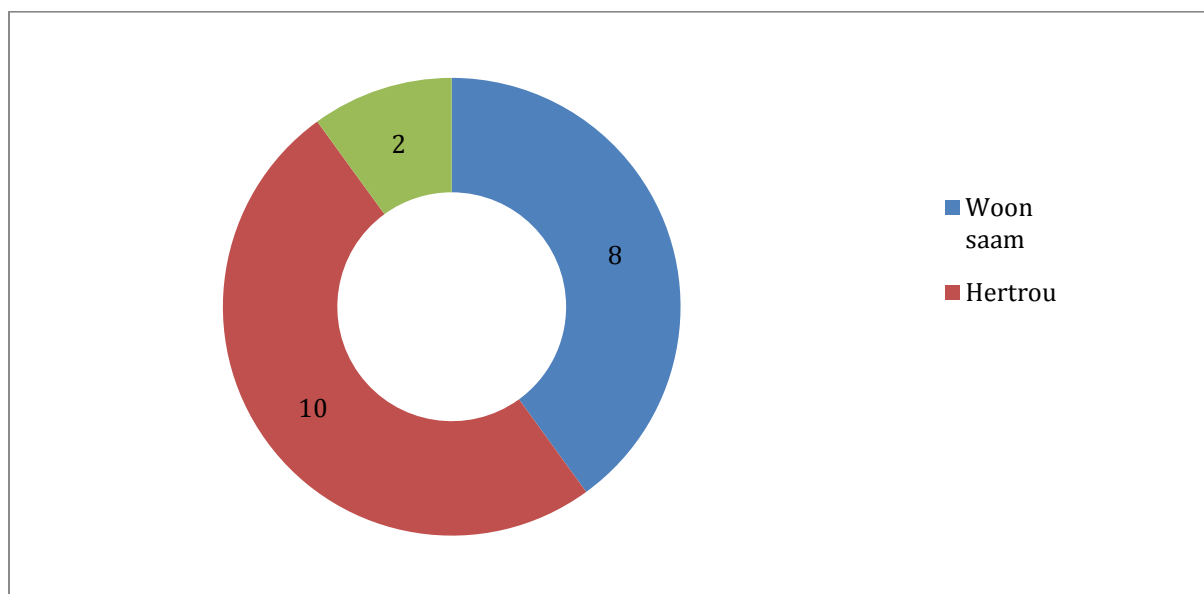
meer as 15 jaar-ervaring van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. Dit is duidelik dat die meeste respondente (14=70%) ses en meer jare van ervaring het, wat beteken dat dienste aan hersaamgestelde gesinne deur ervare maatskaplike werkers gelewer word.

4.2.2 Sienings oor die ontwikkeling en aanpassing van die hersaamgestelde gesin

Die respondente is versoek om hulle siening oor die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne te gee. Die data word vervolgens bespreek.

4.2.2.1 Status van hersaamgestelde gesinne

Die respondente is gevra om aan te dui watter status die meeste van die hersaamgestelde gesinne aan wie hulle dienste lewer, bekleë. Die data word in Figuur 4.4 illustreer.

N=20

Figuur 4.4: Die status van hersaamgestelde gesinne

Vanuit figuur 4.4 is dit duidelik dat tien van die respondente (10=50%) aangedui het dat die meeste van die hersaamgestelde gesinne aan wie dienste gelewer word, hertrou het, met ander woorde, dat een of albei van die ouers van die hersaamgestelde gesin vir die tweede keer of meer getrou het. Agt van die respondente (8=40%) het genoem dat hersaamgestelde gesinne meestal saamwoon, met ander woorde, nie wetlik getroud is nie. Twee van die respondente (2=10%) kon nie besluit watter status die meeste van toepassing is nie en daarom het hulle aangedui dat die gesinne saamwoon asook hertrou is. Gevolglik word bevind dat die meeste van die hersaamgestelde gesinne aan wie dienste gelewer word, weer getrou het.

4.2.2.2 Die tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar

Die deelnemers is versoek om die tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar, te identifiseer. Die inligting is geanaliseer en die subtemas en kategorieë wat na vore gekom het, is in Tabel 4.2 uiteengesit.

Tabel 4.2: Tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar

Tema 1: Tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar		
Subtema	Kategorie	Narratief
Dissiplinerings van kinders (12)	Besluitneming oor die rol van die dissiplinerende ouer (10)	<p>“... <u>you are disciplining my children and not your children -who gets to discipline, how and when.</u></p> <p>[“... jy <u>dissiplineer my kinders en nie jou kinders nie, wie dissiplineer wie, hoe en wanneer.</u>”]</p> <p>“En die <u>rol van die stiefouer of die biologiese ouer in die hantering van die kind in terme van dissiplinerings.</u>”</p>
	Aanvaarding van dissiplinerings deur die stiefouer (2)	<p>“... die <u>kind wat die stief ouer nie noodwendig [sien] as die een wat dissiplineer nie.</u>”</p> <p>“... <u>dissiplinerings, die aanvaarding van dissiplinerings deur die stief ouer</u>”</p>
Konflik tussen gesinslede (11)	Ouerskapstyle verskil van mekaar (7)	<p>“... <u>konflik rondom die ouerskapstyl -die ouerskapstyle tussen die ouers verskil</u>”</p> <p>“The <u>one partner parented their children in a certain way and the other parent parented their children in another way...</u>”</p> <p>[Die een maat se <u>ouerskap verskil van die ander maat se ouerskap ...</u>”]</p>
	Verskille in verwagtinge van gesinsrolle (4)	<p>“The conflict becomes very <u>high</u> because the <u>other partner would feel like you are supposed to take the lead</u> and then the other one would say you are not really paying attention, you are not <u>adapting to your new role as a new parent...</u>”</p> <p>[“Die <u>konflik vererger</u> wanneer die <u>ander maat voel dat jy veronderstel is om leiding te neem en dan sê die ander een dat jy nie aandag toon nie, jy pas nie aan tot jou nuwe rol as ‘n nuwe ouer nie...</u>”]</p> <p>“... watter <u>verwagtinge</u> daar is van mekaar en tot watter <u>mate</u> daar verwagtinge vervul [word] ...”</p>

Tema 1: Tipes uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar		
Subtema	Kategorie	Narratief
Aanpassing van gesinslede by hersaamgestelde gesin (8)	Gesinslede is onseker oor posisie in gesin (5)	<p>“... baie keer is dit <u>moeilik vir kinders</u> om die <u>stiefouer te aanvaar</u>”</p> <p>“... so die <u>aanpassing van die kinders</u> is die <u>grootste uitdaging</u> en vir daardie <u>man om die kinders te aanvaar</u>”</p> <p>“So often there are a lot of <u>insecurities of the children</u> or the <u>ex partner’s are perceived as a threat to them</u>”</p> <p><i>[So dikwels is daar baie <u>onsekerhede van die kinders</u> of van die <u>eks party word as ‘n bedreiging beskou’]</u></i></p>
	Onsekerheid oor aanspreekvorme van stiefgesinslede (3)	<p>“Selfs wat daai <u>ouer genoem word</u> , mag die <u>kind daardie ouer ma of pa noem of mammie of pappie</u>”</p> <p>“...do the children refer to the step mother or father as mum or dad...”</p> <p><i>[... <u>verwys die kinders na die stiefma of stiefpa as ma of pa ...</u>’]</i></p> <p>“Ek kry baie te doen met dat hulle <u>sukkel met aanspreekvorme</u>”</p>
Invloed van die kerngesin op die aanpassing in die hersaamgestelde gesin (7)	Verwerking van verlies en trauma in die kerngesin (4)	<p>“... iets [het] fout gegaan wat veroorsaak dat die verhouding <u>nie uitgewerk</u> het nie ... ‘n mens <u>dra dit oor na die volgende verhouding</u>”</p> <p>“Dit is die <u>traumas wat hulle saam met hulle bring van die vorige verhouding</u> waar daar byvoorbeeld gesinsgeweld of dwelm- en alkoholmisbruik ... <u>gedragsprobleme van kinders</u>”</p>
	Foute wat in die kerngesin gemaak is herhaal in die hersaamgestelde gesin (3)	<p>“Mens ... [probeer] ... om <u>nie weer dieselfde fout te maak nie</u>”</p> <p>“... <u>dieselfde probleem wys</u> so die <u>probleme herhaal homself</u> maar dan is dit nog meer kinders wat by mekaar gesit is ...”</p> <p>“... <u>vorige probleme</u> is nie uitgesorteer nie en dat <u>manifesteer weer</u>”</p>

a) Dissiplinerings van kinders

Volgens Tabel 4.2 is die eerste subtema wat na vore gekom het, die dissiplinerings van kinders. Twee kategorieë is geïdentifiseer wat vervolgens bespreek word.

Die eerste kategorie is die besluitneming oor die rol van die dissiplinerende ouer wat deur tien van die deelnemers (10=50%) geïdentifiseer is. Die deelnemers het verduidelik dat die ouers uitdagings rakende die rol van die dissiplinerende ouer ervaar, soos byvoorbeeld wie die rol gaan vervul, hoe en waar daar gedissiplineer gaan word. Hierdie siening word deur Kotzé (2009:73) bevestig, naamlik dat die rol van die “stief”-ouer baie versigtig aangepak moet word, omdat die “stief”-ouer-kind-verhouding eerder bevorder word as die “stief”-ouer warmte wys en ondersteuning aan die kind verleen.

Die tweede kategorie, naamlik dat dit ‘n uitdaging vir die kinders is om die dissiplinering van die “stief”-ouer te aanvaar, is deur twee van die deelnemers (2=10%) geïdentifiseer. Omdat die kinders nie positief teenoor die dissiplinering van die “stief”-ouer reageer nie, voel die deelnemers dat die biologiese ouer eerder die dissiplinering van die kinders moet hanteer. Hierdie siening stem ooreen met literatuur (Fogarty *et al.*, 2001:2) waar genoem word dat kinders nog nie respek vir die “stief”-ouer ontwikkel het nie en daarom nie die dissiplinering van die “stief”-ouer kan aanvaar nie.

b) Konflik tussen gesinslede

Die tweede subtema wat deur die deelnemers genoem is, is die konflik tussen gesinslede. Twee kategorieë is uitgelig.

Die eerste kategorie verwys na die ouerskapstyle wat van mekaar verskil (7=35%). Die deelnemers het aangedui dat die onderskeie ouers die ouerskapstyl wat in die kerngesin toegepas is, weer in die hersaamgestelde gesin toepas. Die tipe ouerskapstyl wat die twee ouers in die hersaamgestelde gesin beoefen, kan van mekaar verskil omdat die ouers reeds ‘n gevestigde ouerskapstyl in die kerngesin ontwikkel het. Die ouers gaan daarom probleme ondervind om oor die gebruik van een tipe ouerskapstyl saam te stem. In die literatuur word bevestig dat ouerskapstyle wat in kontras met mekaar is, verskeie uitdagings vir die gesin kan inhou, byvoorbeeld dat die kinders verward kan raak, nie aan albei die ouers die gesag gee wat hulle toekom nie en dat die kinders nie die ouers respekteer nie (Bullard *et al.*, 2010:485). Braithwaite *et al.* (2001:223) en Goldenberg en Goldenberg (2004:48) dui ook aan dat konflik tussen die gesinslede kenmerkend is van die mobiliseringstadium tydens die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin.

Die tweede kategorie wat deur vier van die deelnemers (4=20%) geïdentifiseer is, is die verskille in verwagtinge van gesinsrolle in die hersaamgestelde gesin. Die deelnemers het aangedui dat die hantering van gesinsrolle veeleisend is, omdat gesinslede verskillende verwagtinge het van elkeen se rol en omdat daar konflik is oor die rolle wat die verskillende gesinslede moet vervul. Die hersaamgestelde gesinslede vind dit dus moeilik om oor gesinsrolle te onderhandel. Hierdie siening bevestig Dupuis (2010:242) se mening, naamlik dat die rolle van die kerngesin verskillend is van die rolle in die hersaamgestelde gesin en dat dit belangrik vir die hersaamgestelde gesinslede is om nuwe

rolle te identifiseer en uit te leef. Wanneer gesinslede weerstand bied deur nie 'n spesifieke rol aan te neem nie (Braithwaite *et al.*, 2001:226), of versuim om konsensus te bereik oor die rol van die “stief”-ouer (Gosselin & David, 2007:45), kan dit tot konflik en probleme in verband met aanpassing in die gesin lei. Verwarring en teenstrydighede oor rolverwagtinge hou ook verband met die onderdompelingstadium by die ontwikkeling van die gesin (Howden, 2007:9)

c) Aanpassing van gesinslede by hersaamgestelde gesin

Aanpassing van gesinslede by die hersaamgestelde gesin is deur agt van die deelnemers (8=40%) as 'n uitdaging rakende die aanpassing van die hersaamgestelde gesin genoem. Daar is twee kategorieë in hierdie subtema geïdentifiseer wat vervolgens beskryf word.

Die eerste kategorie verwys na gesinslede wat onseker is oor hulle posisie in die gesin. Hierdie stelling is deur vyf van die deelnemers (5=25%) verwoord. Die gesinslede het probleme om in die hersaamgestelde gesin aan te pas, omdat hulle bedreig voel deur “stief”-gesinslede en onseker voel oor hul eie posisie in die gesin. Hierdie siening stem ooreen met die literatuur (Ebersohn, 2011:1, 2; Howden, 2007:9) waar genoem word dat kinders in die laat tienerstadium in 'n hersaamgestelde gesin bedreig voel as gevolg van veral ander “stief”-gesinslede. Hersaamgestelde gesinslede kan ook gevoelens van verwarring en onsekerheid ervaar, omdat hulle 'n vrees het vir verandering wat in die gesin mag plaasvind. Die onderdompelingstadium by die ontwikkeling van die hersaamgestelde gesin word ook gekenmerk deur onsekerheid wat gesinslede in die gesin ervaar.

Die tweede kategorie in hierdie subtema rakende die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin, is die ondersekerheid oor aanspreekvorme van die “stief”-gesinslede wat deur drie van die deelnemers (3=15%) geïdentifiseer is. Die hersaamgestelde gesin ervaar uitdagings met betrekking tot die aanspreekvorme, omdat die kinders nie weet hoe om die “stief”-ouer in die gesin aan te spreek nie, byvoorbeeld of die “stief”-ouer oom/tannie of ma/pa genoem moet word. As die kinders 'n nie-inwonende biologiese ouer het, is dit baie moeiliker vir die kinders om die “stief”-ouer ma of pa te noem. Kotzé (2009:73) bevestig dat kinders dit moeilik vind om die “stief”-ouer ma of pa te noem en eerder verkies om na hulle as oom of tannie te verwys.

d) Invloed van die kerngesin op die aanpassing in die hersaamgestelde gesin

Die volgende subtema wat deur die respondente beklemtoon is, is die invloed wat die kerngesin op die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin het (5=25%). Die deelnemers het twee kategorieë uitgelig.

Die eerste kategorie in die subtema wat deur vier van die deelnemers (4=20%) geïdentifiseer is, is die verwerking van verlies en trauma van die kerngesin wat na die hersaamgestelde gesin oorgedra word.

Hierdie siening word deur literatuurstudies (Kotzé, 2009:4, 41; Braithwaite *et al.*, 2001:226) bevestig, naamlik dat aanpassingsprobleme in die hersaamgestelde gesin ondervind kan word as gesinslede nie die verlies reeds in die kerngesin verwerk het nie.

Die tweede kategorie handel oor die foute wat in die kerngesin gemaak is en wat in die hersaamgestelde gesin herhaal word. Hierdie stelling is deur drie van die deelnemers (3=15%) gemaak. In die literatuur (Ebersohn, 2011:36; Braithwaite *et al.*, 2001:226) word daar ook verwys na hersaamgestelde gesinslede wat dit moeilik vind om nie dieselfde foute te herhaal wat in die kerngesin gemaak is nie, aangesien rolle en patrone vanaf die kerngesin na die hersaamgestelde gesin oorgedra word. Basson (2007:2) voer aan dat daar 'n verband is tussen die patroon van konflikhantering wat in die kerngesin sowel as in die hersaamgestelde gesin toegepas word soos die konflik en probleemoplossing individuele psigososiale faktor dit uitbeeld.

4.2.2.3 Areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik

Die respondente is gevra om aan te dui watter areas deur die hersaamgestelde gesinne hanteer moet word om aanpassing in die gesin te vergemaklik. Respondente kon soveel keuses as moontlik uitoefen. Tabel 4.3 illustreer die data wat bekom is.

Tabel 4.3: Areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik

AREAS VAN AANPASSING	F (%)
Verwerk die verlies van die verhoudings in die kerngesin	18 (90%)
Realistiese verwagtinge oor die ontwikkeling van die gesin te skep (soos om genoeg tyd te gun vir die bou van verhoudings met nuwe gesinslede)	20 (100%)
Ontwikkel produktiewe rituele (soos om geleenthede te skep waar die gesin tyd saam met mekaar spandeer, byvoorbeeld om saam na a parkie toe te gaan)	19 (95%)
Samewerking tussen gesinslede te ontwikkel (soos om geleenthede te skep waar gesinslede leer hoe om saam te werk en mekaar in ag te neem, byvoorbeeld om take en aktiwiteite aan gesinslede te gee om uit te voer)	18 (90%)
Ander:	
Effektiewe kommunikasie tussen gesinslede	4 (25%)
Die skep van nuwe reëls, rolle en patrone	3 (19%)
Bestuur konflik effektief	2 (13%)

N=20 *Deelnemers kon meer as een antwoord verskaf

Vanuit Tabel 4.3 is dit duidelik dat al die deelnemers (20=100%) die daarstel van realistiese verwagtinge ten opsigte van die ontwikkeling van die gesin as belangrik beskou om sodoende aanpassing in die gesin te vergemaklik. Hierdie bevinding word ook deur literatuurstudies bevestig,

naamlik, dat dit 'n negatiewe kenmerk van hersaamgestelde gesinne is om onrealistiese verwagtinge oor die ontwikkeling van die gesin te hê, omdat dit tot teleurstelling by gesinslede kan lei (Dupuis, 2010:248, 249; Braithwaite *et al.*, 1998:102).

Neëntien van die deelnemers (19=95%) het aangedui dat die ontwikkeling van produktiewe rituele belangrik is vir die aanpassing van die gesin. Die Groenskrif vir Gesinne (2011:9, 48) en Dupuis (2010:245) ondersteun hierdie siening dat produktiewe rituele die bande tussen gesinslede versterk en gesinsinteraksie bevorder. Braithwaite *et al.* (2001:104) en Kotzé (2009:37) beweer dat produktiewe rituele gesinslede help om konflik te hanteer, om oor hulle lewe te reflekteer en tot volmaakheid te streef.

Agtien van die deelnemers (18=90%) beskou die volgende areas as belangrik vir aanpassing in die hersaamgestelde gesin, naamlik die verwerking van die verlies van die kerngesin en die samewerking tussen gesinslede. Sestien van die respondente (16=80%) het by die opsie *ander* nog areas bygevoeg wat volgens hulle belangrik is om aanpassing te vergemaklik.

Effektiewe kommunikasie tussen gesinslede is deur vier van die sestien respondente (4=25%) geïdentifiseer. Portrie en Hill (2005:446) bevestig dat oop kommunikasie deur hersaamgestelde gesinslede benut moet word om gesinrolle, grensinstandhouding, identiteit, verwagtinge en gevoelens met mekaar te deel. Gosselin en David (2007:32) se siening stem ooreen met die bevinding deur te noem dat effektiewe kommunikasie tussen gesinslede 'n groot rol in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin speel.

Die skep van nuwe reëls, rolle en patrone is deur drie van die sestien respondente (3=19%) as belangrik geag vir die aanpassing in die gesin. Kotzé (2009:19, 26) en Goldenberg en Goldenberg (2004:42) bevestig hierdie siening dat nuwe rolle in die hersaamgestelde gesin ontwikkel moet word, omdat nuwe "stief"-gesinslede die gesin betree. Daar is 'n moontlikheid dat die "stief"-gesinslede nooit vantevore die rol as 'n "stief"-gesinslid vervul het nie en daarom moet die "stief"-gesinslede se rolle nuut geskep word.

Effektiewe bestuur van konflik is 'n area van aanpassing wat deur twee van die sestien respondente (2=13%) geïdentifiseer is. Volgens Basson (2007:2) sal die gesonde oplossing van probleme nie moontlik wees as konflik nie effektief hanteer word nie. Deurlopende konflik wat in die kerngesin tussen die biologiese ouers gemanifesteer het, beïnvloed die ontwikkeling van die kinders en die manier waarop die kinders konflik hanteer, negatief.

Dit is duidelik dat die respondente al hierdie areas wat voorgehou is, as baie belangrik vir die aanpassing van die gesin beskou, aangesien sestien van die twintig respondente hierdie areas gekies het. Die areas wat die respondente bygevoeg het, naamlik effektiewe kommunikasie voor die ontwikkeling van die

gesin, bestuur konflik effektief en die skep van nuwe reëls, rolle en patrone, handel meestal oor die gesin se vermoë om saam te stem oor die verskillende gesinsrolle, en om konflik te minimaliseer. Hierdie siening stem ooreen met Gosselin en David (2007:44, 48) se mening dat verwarring oor gesinsrolle tot konflik tussen gesinslede mag lei. Hierdie literatuur bevestig ook dat kommunikasie tussen gesinslede en die teenwoordigheid van konflik, die aanpassing van hersaamgestelde gesinslede beïnvloed.

4.2.2.4 Sisteemteoretiese konsepte

Die deelnemers is versoek om hulle mening te gee oor die benutting van sommige sisteemteoretiese konsepte tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. Die data word volgende bespreek.

4.2.2.4.1 Benutting van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Die deelnemers is gevra om aan te dui hoe die konsep van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne benut word. In Tabel 4.4 word die subtemas, kategorieë en narratiewe wat na vore gekom het, aangedui.

Tabel 4.4: Die benutting van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Tema 2: Benutting van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratiewe
Leiding oor die duidelike uiteensetting van rolle (10)	Begrip ontwikkel by gesinslede oor aard van rolle in die gesin (5)	<p>“Ek roep die ouers in en ek <u>laat hulle begrip vir mekaar kweek</u>, mekaar se temperamente verstaan want <u>partykeer oorvleuel die rolle</u>.”</p> <p>“... what does it <u>mean to be the head of the family</u> or what does it <u>mean to be the head of the household</u> ...”</p> <p>[“... wat <u>beteken dit om die hoof van die gesin of wat beteken dit om die hoof van die huishouding te wees</u> ...”]</p>
	Die uitklaring van wie se rol dit is om die kinders te dissiplineer (5)	<p>“... sit en vir mekaar sê <u>wat is die “stief”-pa se rol</u> wanneer dit kom by <u>dissiplinerings</u>, wat is die <u>ma se rol</u> wanneer dit kom by <u>versorging van die kinders</u> ...”</p> <p>“... party mense voel nie dat daai ouer <u>mag dissiplineer nie</u> ...”</p> <p>“Party kinders kan die ander ouer se <u>dissipline aanvaar</u> ander kan nie party ma’s is bereid om die <u>dissipline te deel</u>, ander is nie”</p>

Tema 2: Benutting van gesinsrolle tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratiewe
Hulp met die aanvaarding van onderskeie gesinsrolle (9)	Saamstem van gesinslede oor gesinsrolle (5)	<p>“This should be <u>mutually agreed upon roles</u>, by everybody in the house and people should be able to <u>carry their roles out as expected</u>”</p> <p>“Die gesin moet <u>self inkoop</u> tot dit, mens stap nie sommer in ‘n huis en sê jy is nou die nuwe pappa ...”</p>
	Ontwikkel begrip dat rolle nie geslag sensitief hoef te wees nie (4)	<p>“... dit is nie meer soos jarre terug dat daar so duidelik rolle is nie, dit is pappa se rol, dit is mamma se rol nie. Baie <u>pappas bly by die huis en die mammas gaan werk. Pappa help in die huis kos kook, mamma werk in die tuin ...</u>”</p> <p>“Dit gaan meer oor belangstelling en talent <u>as wat dit gaan oor geslag</u>”</p> <p>“So dis om toestemming te gee dat <u>die rol nie noodwendig tradisioneel is nie ... ja, help met aanvaarding</u>”</p> <p>“As die <u>vrou</u> nou die <u>broodwinner</u> is, dan moet jy nou fokus op kan die <u>man kyk na die kinders</u>, kan hy die kinders na skool gaan haal”</p>

a) Die uiteensetting van rolle moet duidelik wees

Die eerste subtema wat volgens Tabel 4.4 uitgelig is, is dat die uiteensetting van rolle duidelik moet wees wat deur tien van die deelnemers (10=50%) geïdentifiseer is. Hierdie deelnemers het aangedui dat rolle in die hersaamgestelde gesin duidelik moet wees en dat duidelike riglyne gegee moet word oor die rolle wat die verskillende gesinslede sal vervul. Daar is twee kategorieë wat by hierdie subtema betrokke is, naamlik om begrip by gesinslede te ontwikkel oor die aard van rolle in die gesin en om te bepaal wie se rol dit is om die kinders te dissiplineer.

Die eerste kategorie, naamlik dat dit belangrik is vir gesinslede om begrip vir die gesinsrolle te ontwikkel, is deur vyf deelnemers (5=50%) genoem. As gesinslede die nut van rolle in die gesin verstaan, sal hulle makliker die onderskeie rolle kan vervul. Kinders moet ook op hulle vlak verduidelik word wat gesinslede se rolle beteken. Hierdie siening word deur literatuurstudies (Dupuis, 2010:247) bevestig, naamlik dat onsekerheid oor die gesinsrolle ten opsigte van aanvaarbare gedrag tot rolverwarring kan lei. Volgens Kotzé (2009:19, 26) kan hersaamgestelde gesinslede moontlik rolverwarring ondervind omdat gesinslede nie noodwendig weet wat daar van “stief”-gesinslede verwag sal word nie.

Die tweede kategorie wat deur vyf deelnemers (5=50%) geïdentifiseer is, handel oor die aanwys van die ouer binne die gesin wat kinders moet dissiplineer. Die deelnemers het verduidelik dat die “stief”-ouer nie noodwendig die dissiplinerende ouer moet wees nie, omdat die kinders nie altyd positief daarop reageer nie. Volgens die deelnemers behoort die biologiese ouer die rol as dissiplinerende ouer te vervul. Ook in die literatuur (Fogarty *et al.*, 2001:2) word aangedui dat kinders nie maklik die dissipline van die “stief”-ouer aanvaar nie, omdat die kind nog nie respek vir die gesag van die “stief”-ouer ontwikkel het nie.

b) Hulp met die aanvaarding van onderskeie gesinsrolle

‘n Verdere subtema wat deur nege van die deelnemers (9=45%) genoem is, is hulp met die aanvaarding van die onderskeie gesinsrolle. Daar is twee kategorieë in hierdie subtema wat vervolgens bespreek word.

Volgens vyf deelnemers (5=25%) moet die hersaamgestelde gesinslede saam kan stem oor die rolle in die gesin. Dit is belangrik dat gesinslede die verskillende rolle moet bespreek om sodoende daarop saam te stem en hulle rolle te aanvaar. Volgens studies vanuit die literatuur (Dupuis, 2010:247; Gosselin, 2007:32) is dit belangrik vir gesinslede om hul onderskeie rolle te aanvaar; daarom moet gesinslede weet wat van hulle verwag word en moet hulle ook aandui wat aanvaarbaar en nie aanvaarbaar vir hulle is nie.

Vier deelnemers (4=20%) beweer dat gesinslede begrip moet ontwikkel dat rolle nie noodwendig geslag sensitief hoef te wees nie. Die geslag van gesinslede moet daarom nie ‘n faktor wees wanneer rolle aangeneem word nie, omdat rolle eerder volgens belangstelling en talent verdeel moet word. Goldenberg en Goldenberg (2004:2) bevestig ook dat die rolle in die samelewing besig is om te verander, omdat mans en vroue nie meer tradisionele rolle op grond van geslag aanneem nie. Ook vroue kan die broodwinner in die huis wees, terwyl die man na die kinders by die huis omsien.

4.2.2.4.2 Die benutting van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Die deelnemers is gevra om aan te dui hoe die sisteemteoretiese konsep van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne benut word. In Tabel 4.5 word die subtemas, kategorieë en narratiewe aangedui.

Tabel 4.5: Benutting van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Tema 3: Benutting van Grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
Begeleiding aan gesin om grense te ontwikkel (11)	Ontwikkeling van realistiese en toepaslike grense (9)	<p>“... areas where boundaries are looked at, <u>is it realistic...</u>”</p> <p>[“... areas waar daar na <u>grense gekyk word, is dit realisties ...</u>”]</p> <p>“Boundaries needs to be <u>appropriate...</u> I think the <u>expectations</u> and the <u>behaviour ... appropriate for adults</u>”</p> <p>[<u>Grense moet toepaslik wees ... ek dink die verwagtinge en die gedrag moet toepaslik vir volwassenes wees</u>”]</p> <p>“... baie keer het ouers hulle kinders toegelaat om by hulle te slaap en op ‘n <u>sekere ouderdom</u> is dit nie meer <u>toelaatbaar nie ...</u>”</p>
	Daarstelling van grense aan die nie-inwonende biologiese ouer (2)	<p>“Maar ook as die ander eggenoot in kom dat daar ook ruimte geskep word dat die <u>eks man</u> kan in kom in die huis, dat hy vinnig iets kan <u>kommunikeer ... dat die stief ouer besef die biologiese pa gaan ook ‘n rol speel.</u>”</p> <p>“... die fokus definitief op <u>kontak, toegang en reëls ten opsigte van beide kante se eks partye</u> meeste van die tyd ...”</p>
Ouerleiding oor die ontwikkeling van duidelike grense (7)	Bevordering van ouers se kennis oor ontwikkeling van grense (7)	<p>“Mens moet hier met die <u>ouers werk</u> – baie <u>ouers weet nie eers wat grense is nie</u>”</p> <p>Hier <u>werk ek saam met die ouers, so ouerleiding</u> om te sê hoe om die grense van die kinders oor te dra.</p>
Leiding oor vernuwing van grense (2)	Ontwikkeling van grense wat verskil van die grense in die kerngesin (2)	<p>“... maybe (it was) a single parent situation and now it is a reconstructed family and there is two parents at home where the child is no longer the one parent’s emotional support ...”</p> <p>[“... <u>miskien was dit ‘n enkelouer situasie en nou is dit ‘n hersaamgestelde gesin en daar is twee ouer tuis waar die kind nie meer die ouer emosioneel moet ondersteuning nie ...</u>”]</p> <p>“... to look at the boundaries of the family where they came from to look at what has changed, for example maybe in the previous family it was acceptable for the children to come into the bedroom but with the new couple they are not so comfortable with the children in their room or the bathroom.”</p>

Tema 3: Benutting van Grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
		[“... om te kyk na die grense van die gesin waar hulle vandaan kom en te kyk na wat het verander, soos byvoorbeeld in die vorige gesin was dit aanvaarbaar vir die kinders om in die slaapkamer in te kom maar die nuwe paartjie is nie so gemaklik met die kinders in hulle kamer of badkamer nie.”]

c) Begeleiding aan gesin om grense te ontwikkel

Die eerste subtema ten opsigte van die benutting van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne, is begeleiding aan die gesin om grense te ontwikkel. Hierdie subtema is deur die meeste van die deelnemers (11=55%) geïdentifiseer en dit handel oor gesinsbegeleiding om grense te ontwikkel.

Die eerste kategorie van hierdie subtema is die ontwikkeling van realistiese en toepaslike grense wat deur nege van deelnemers (9=45%) aangedui is. Die tweede kategorie verwys na die daarstelling van grense aan die nie-inwonende biologiese ouer. Twee deelnemers (2=10%) het opmerkings hieroor gemaak. Die deelnemers het aangedui dat, omdat die biologiese ouer ook 'n rol in die hersaamgestelde gesin speel, soos byvoorbeeld deur kontak met die kinders, moet hierdie ouer gehoor gee aan die gesin se nuwe grense en ook daarvolgens optree wanneer daar byvoorbeeld kontak gemaak word. Volgens die literatuurstudies (Goldenberg & Goldenberg, 2004:244) bepaal die tipe grense wat gestel word, of dit verstrengel of ontkoppel is, die gedrag van gesinslede teenoor mekaar en daarom is dit belangrik om realistiese en toepaslike grense wat gesinslede se gedrag sal rig, te stel.

d) Ouerleiding oor die ontwikkeling van duidelike grense

Die tweede subtema (7=35%) verwys na ouerleiding wat aan die hersaamgestelde gesin gebied moet word rakende die ontwikkeling van duidelike grense.

Die enigste kategorie wat in hierdie subtema geïdentifiseer is, is die bevordering van ouers se kennis oor die daarstelling van grense. Ouers het nie altyd ingeligte kennis oor grense nie en daarom moet hulle gehelp word om toepaslike grense in die hersaamgestelde gesin te ontwikkel. Goldenberg en Goldenberg (2004:244) bevestig dat grense ouers toelaat om in te tree om iets reg te stel of om toepaslike leiding te neem. Hy beklemtoon die belangrikheid van ouerleiding rakende die daarstel van grense.

e) Vernuwing van grense

Die derde subtema wat voorkom, is die behoefte van hersaamgestelde gesinne om leiding oor die vernuwing van grense te ontvang. Twee deelnemers (2=10%) het hierna verwys.

Die kategorie wat in hierdie subtema na vore kom, is die ontwikkeling van grense wat van die kerngesin se grense verskil. Die deelnemers is van mening dat die grense nie vanaf die kerngesin na die hersaamgestelde gesin oorgedra moet word nie en dat nuwe grense daarom geskep moet word. Kotzé (2009:26) bevestig dat verbeterde grense in plek gestel moet word om die ouer-kind-verhouding in die hersaamgestelde gesin te bevorder.

4.2.2.5 Die benutting van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Die deelnemers is gevra om uit te brei oor die toepassing van reëls binne die hersaamgestelde gesinne tydens hulle dienslewering aan hierdie gesinne. Tabel 4.6 bevat die subtemas, kategorieë en narratiewe wat geïdentifiseer is.

Tabel 4.6: Benutting van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Tema 4: Benutting van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
Leiding aan die gesin oor daarstelling van reëls (16)	Verduideliking van reëls deur kommunikasie (10)	<p>“So dit gaan vir my oor <u>kommunikasie</u> en <u>uit dieselfde mond uit praat</u> ...”</p> <p>“... as daar <u>reëls verander</u> moet dit net met die <u>kinders bespreek</u> word deur die biologiese ouer <u>hoekom die reëls verander</u>.”</p> <p>“... dit moet eers met die <u>familie bespreek</u> word, dit moet ‘n <u>gesamentlike ding</u> wees. En ook die <u>gevolge as die reëls gebreek word</u> ...”</p> <p>“... dan net weer te gaan sit en te “<u>clarify</u>” dat dit is nou die reëls”</p>
	Betrokkenheid van kinders by ontwikkeling van reëls (6)	<p>“Die <u>tieners</u> moet dalk <u>deel wees van die reëls</u>, dit maak of besluit watter <u>reëls geld</u> ... hulle moet <u>deel daarvan voel</u>”</p> <p>“... be able to respect and <u>get views from the children</u>, to let the <u>children talk and express their feelings</u> ...”</p> <p>[... om die <u>respek en sienings van die kinders te kry</u>, om <u>kinders toe te laat om te praat en hulle gevoelens uit te druk</u> ...”]</p>

Tema 4: Benutting van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
Beklemtoon die benutting van deurlopende reëls (6)	Dieselfde reëls wat in die kerngesin gegeld het, moet in die hersaamgestelde gesin benut word (3)	<p>“By <u>een huishouding geld</u> hierdie <u>reëls</u> en by die <u>ander huishouding</u> is daar <u>niks reëls</u> nie, of baie minder reëls - <u>dit confuse kinders</u>”</p> <p>“... So mens moet die <u>reëls hou</u> soos dit in die <u>vorige huishouding was</u> ...”</p>
	Konsekwentheid oor die alledaagse toepassing van reëls (3)	<p>“Baie keer as hulle <u>huisreëls</u> het dan <u>sukkel hulle om daarby te hou</u>, <u>konsekwentheid</u>, die reëls word maklik <u>gebuig</u>, of dit word <u>oorgesien</u> ...”</p> <p>“... for me it would be to help the <u>couples to be consistent in the rules</u> ...”</p> <p>[... vir my gaan dit wees dat <u>paartjies konsekwent met reëls te werk moet gaan</u> ...”]</p>

a) Leiding aan gesin oor die daarstelling van reëls

Die eerste subtema verwys na die leiding aan die gesin ten opsigte van die daarstelling van reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne, wat deur 16 (80%) van die deelnemers genoem is. Twee kategorieë is in hierdie subtema geïdentifiseer.

Die eerste kategorie is deur tien respondente (50%) gemeld, naamlik die verduideliking van reëls aan die gesinslede deur effektiewe kommunikasie tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. Volgens die deelnemers moet die kinders die reëls in die hersaamgestelde gesin verstaan en begrip vir die ontwikkeling daarvan hê. Die tweede kategorie wat geïdentifiseer is (6=30%), is om kinders by die ontwikkeling van reëls te betrek. Die deelnemers is van mening dat die kinders daarby sal baat as hulle ook deel kan vorm van die besluitneming oor die reëls wat in die huishouding geld. Die deelnemers voel dat kinders hulle mening rakende die reëls moet kan lug om sodoende toepaslike en effektiewe reëls te kan ontwikkel wat bevestig word deur Kotzé (2009:83) naamlik dat kinders by die daarstelling van reëls betrek moet word en dat ouers hul kinders se gevoelens rakende reëls in ag moet neem.

b) Beklemtoon die benutting van deurlopende reëls

Die tweede subtema wat deur ses van die deelnemers beklemtoon is (6=30%), is die benutting van deurlopende reëls tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. Vervolgens sal die twee kategorieë wat in die subtema na vore gekom het, bespreek word.

Die eerste kategorie wat deur drie deelnemers genoem is (3=15%), is dat dieselfde reëls wat in die kerngesin gegeld het, in die hersaamgestelde gesin benut moet word. Wanneer reëls in

die hersaamgestelde gesin verskillend van die kerngesin se reëls is, is dit verwarrend vir kinders, veral wanneer die kinders tussen twee huishoudings moet beweeg. Fogarty *et al.* (2006:3) stem saam met hierdie siening dat die nuwe hersaamgestelde gesinslede of “stief”-lede bewus moet wees van die kerngesin se reëls sodat gesinslede nie verward sal raak nie.

Die tweede kategorie (3=15%) verwys na die konsekwentheid by die alledaagse toepassing van reëls; daarom moet die reëls van die hersaamgestelde gesin elke dag geld en elke dag dieselfde wees. Die deelnemers het verduidelik dat kinders verward raak as reëls nie elke dag geld nie, of as die reëls oorgesien word (nie toegepas word nie). Eisenberg (2006:375) en Kotzé (2009:66) bevestig hierdie mening en verduidelik dat reëls konsekwent moet wees sodat kinders sekerheid en veiligheid kan ervaar.

4.2.2.5.1 Benutting van gehegtheid tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Deelnemers is gevra om uit te brei oor hoe gehegtheid benut word tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. Hierdie tema verken die rol en ontwikkeling van gesonde gehegtheid in die hersaamgestelde gesin. Die subtemas en kategorieë wat uit die response duidelik geword het, word in Tabel 4.7 gevind.

Tabel 4.7: Benutting van gehegtheid tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Tema 5: Benutting van gehegtheid tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
Bevorder gehegtheid deur leiding aan die gesin te gee (17)	Leiding aan ouers oor een-tot-een aandag aan kinders (8)	“... as ‘n ouer ten minste net in die aand ‘ <u>n halfuur per kind tyd saam spandeer</u> ...” “... die <u>kind vra</u> miskien net vir ‘n <u>halfuur een tot een aandag</u> ...”
	Bevorder gesinstyd (6)	hulle moet <u>tyd saam spandeer</u> en dis goed om <u>speletjies te speel</u> of net fisies te speel soos bal spel, hardloop, aan aan. “... how much <u>time the family spends together</u> ...” [... <u>hoeveel tyd die gesin saam spandeer</u> ...”]
	Betrokkenheid by aktiwiteite waarvan kinders hou (3)	“... maar gaan kyk <u>wat vir haar lekker is</u> , jou dogter.” “... <u>20 minute aan jou kind te spandeer</u> . <u>Doen iets waarvan hulle hou</u> ...”

Tema 5: Benutting van gehegtheid tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
Ontwikkel oop kommunikasie tussen gesinslede (3)	Kommunikeer mekaar se behoeftes (3)	<p>“So what we can do is teach people how to <u>communicate their attachment needs</u>...”</p> <p><i>[So wat ons kan doen, is om die mense <u>op te voed</u> oor hoe om hulle <u>gehegtheidsbehoeftes te kommunikeer</u> ...”]</i></p> <p>“... to have family discussions ... <u>open and honest communication</u>”</p> <p><i>[... om <u>gesinsbepsrekinge te hê, oop en eerlike kommunikasie</u> ...”]</i></p>

a) Bevorder gehegtheid deur leiding aan die gesin te gee

Die eerste subtema wat uitgelig is (17=85%), is die bevordering van gehegtheid deur leiding aan die hersaamgestelde gesin te gee. Die drie geïdentifiseerde kategorieë sal volgende bespreek word.

Die eerste kategorie wat deur agt respondente (8=40%) as belangrik beskou is, verwys na leiding wat aan ouers gebied moet word oor die gee van een-tot-een aandag aan kinders. Die respondente het verduidelik dat ouers nie genoeg alleentyd met hulle kinders spandeer nie en dat ouers aangemoedig moet word om meer aandag aan kinders te verskaf om sodoende die gehegtheid tussen gesinslede te bevorder.

Die tweede kategorie wat geïdentifiseer is (6=30%), is die bevordering van gesinstyd. Die gesin moet soos ‘n eenheid voel deur saam te eet of saam op uitstappies te gaan. Die ontwikkeling van rituele is hier ook van toepassing. Die derde kategorie is die betrokkenheid by aktiwiteite waarvan kinders hou. Drie respondente (3=15%) beskou die deelname aan sodanige aktiwiteite as baie belangrik vir die ontwikkeling van gehegtheid. Die deelnemers het verduidelik dat ouers ook aktiwiteite moet doen waarvan kinders hou, alhoewel die ouers nie noodwendig daardie aktiwiteite verkies nie. Daar moet ook nie van kinders verwag word om huishoudelike take saam met die ouers te doen as deel van die tyd wat hulle saambestee ten einde gehegtheid te bevorder nie. Kinders voel baie spesiaal wanneer hulle kan kies watter aktiwiteite die ouer en die kind saam kan doen. Hierdie sienings van die deelnemers oor gehegtheid word bevestig deur skrywers (Speer & Trees, 2007:379; Fogarty *et al.*, 2006:3) dat gesonde gehegtheid belangrik is en dat ouers daarom tyd aan kinders moet afstaan ten einde nabyheid tussen ouers en kinders te kweek, veral tussen die “stief”-ouer en kind.

b) Ontwikkel oop kommunikasie tussen gesinslede

Die tweede subtema wat deur drie van die respondente (3=15%) geïdentifiseer is, is die ontwikkeling van oop kommunikasie tussen gesinslede wat baie belangrik is vir die vaslegging van gehegtheid tussen gesinslede. Die enigste kategorie wat na vore gekom het en deur al drie van die respondente (3=15%) genoem is, is dat gesinslede hul behoeftes aan mekaar moet kommunikeer. Die deelnemers het verduidelik dat gesinslede nie noodwendig oop en eerlik is deur hulle gehegtheidsbehoefte met mekaar te kommunikeer nie. Hierdie siening stem ooreen met Furrow en Palmer (2007:48) se mening, naamlik dat die behoeftes van die gesinslede geïdentifiseer moet word en dat dit belangrik is om gesinslede sensitief te maak vir hul eie asook ander gesinslede se gehegtheidsbehoefte.

4.2.2.5.2 Benutting van kohesie tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Die deelnemers is gevra om aan te dui hoe kohesie benut word in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. In Tabel 4.8 word die subtemas, kategorieë en narratiewe uiteengesit.

Tabel 4.8: Benutting van kohesie tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Tema 6: Benutting van kohesie in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
Bevorder gesinsaktiwiteite (11)	Die gesin moet aktiwiteite saamdoen (11)	<p>“Laat hulle <u>gesinsaktiwiteit doen</u> – nie alleen tyd soos met die ander goed nie – <u>gesinstyd</u>”</p> <p>“... this is where I help with <u>shared activities</u>...”</p> <p>[“... dit is waar ek met <u>gedeelde aktiwiteite help</u> ...”]</p>
Ontwikkel ouers se kennis oor kohesie (5)	Bevorder ouers se begrip oor kohesie (3)	<p>“Ek dink mens sal moet <u>begin met die volwasse nes om vir die ouers te verduidelik</u> hoe moeilik dit is. Hierdie goed is nie wat ‘n kind uit sy eie wil self kan hanteer nie. Dit is goed wat <u>uitgewys moet word vir ouers</u>, dat hulle dit <u>kognitief, emosioneel, fisies, psigies moet werk daaraan, want kohesie bied sekuriteit vir ‘n kind ...</u>”</p> <p>“<u>Kohesie kan ‘n mens ook verduidelik</u>: om die <u>waarde daaruit te kry</u>, dat ‘n mens <u>saam staan as ‘n unit</u> dan kan ‘n mens die omstandighede waarin jy leef maklik aanvat mens kan <u>makliker saamwerk en jy gaan meer positiewe resultate kry</u>”</p>

Tema 6: Benutting van kohesie in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne		
Subtema	Kategorie	Narratief
	Leiding aan ouers oor hoe om die ouer-en-kind-verhouding te bevorder (2)	<p>“Dit is baie moeilik vir kinders om tussen daardie twee verhoudinge te beweeg, veral as hulle goeie kontak het met beide ouers, <u>om vir die ouers te help om ‘n gevoel van kohesie te he met die pa en die kind in die saamgestelde gesin en met die ma en die kind in die saamgestelde gesin ... dit gaan eintlik oor ek en mamma en ek en pappa of ek en nuwe pappa.</u>”</p> <p>“<u>Om die ouers te lei om net eenvoudig elke aand saam aan die etenstafel te sit, selfone af, tv af en om te gesels met mekaar. Dan moet mamma en pappa ook sensitief daarop wees dat hulle nie praat oor hulle probleme aan etenstafel ...</u>”</p>
Verbeter kinders se aanpassing in die gesin (3)	Voldoende tyd te gun vir die kinders om die kerngesin se verlies te verwerk en aan te pas by die hersaamgestelde gesin	<p>“... nou het die <u>kinders nog nie eers die egskeiding verwerk nie</u> en nou moet hulle twee nuwe partners en <u>twee nuwe verhoudings of set ups leer hanteer ...</u>”</p> <p>“... Most couples are busy and works, chasing out, parents have to earn a living children are exposed so families have very <u>little time to connect ...</u>”</p> <p>[“... <i>Meeste paartjies is besig en werk, jaag uit, ouers moet verdien en <u>kinders is blootgestel en daarom het gesinne min tyd om ...</u></i>”]</p>
Bevorder kommunikasie tussen gesinslede (2)	Leiding aan gesin oor hoe om positiewe kommunikasie te benut (2)	<p>“... wanneer die <u>kohesie ongesond</u> is, is die <u>kommunikasie ongesond</u>, so die fokus vir my sal wees <u>positiewe kommunikasie</u>. Om ouers te help om <u>weg te beweeg om nie te fokus op die neagtiewe nie ...</u>”</p> <p>“<u>address the damage, you have to address it in cohesion so that a child can communicate effectively.</u>”</p> <p>[<i>spreek die skade aan, spreek dit in kohesie aan, sodat die <u>kind effektief kan kommunikeer.</u></i>”]</p>

a) Bevorder gesinsaktiwiteite

Die eerste subtema is deur elf van die deelnemers (11=55%) geïdentifiseer, naamlik dat gesinsaktiwiteite bevorder moet word om kohesie te ontwikkel.

Slegs een kategorie is in hierdie subtema deur al elf deelnemers (11=55%) genoem, naamlik die die gesin moet aktiwiteite saamdoen. Die deelnemers beklemtoon dat gesinslede as 'n familie tyd saam moet deurbring. Aktiwiteite soos byvoorbeeld om saam aan tafel te eet, in die huis of buite die huis aktiwiteite te doen, is voldoende om kohesie te bevorder. Hierdie siening kom ook in literatuurstudies voor (Eisenberg, 2006:475) waar verduidelik word dat dit belangrik is dat al die gesinslede aan die aktiwiteite deelneem om kohesie te kan bevorder.

b) Ontwikkel ouers se kennis oor kohesie

Die tweede subtema wat in hierdie tema oor die benutting van kohesie tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne voorkom, is die ontwikkeling van ouers se kennis oor kohesie. Vyf van die deelnemers (5=25%) het hierdie stelling gemaak. Daar is twee kategorieë wat volgende bespreek word.

Die eerste kategorie wat in hierdie subtema na vore gekom het, is die bevordering van ouers se begrip oor kohesie. Drie deelnemers (3=5%) het aangedui dat ouers leiding moet ontvang om kohesie in die hersaamgestelde gesin te bevorder. In die tweede kategorie het twee deelnemers (2=10%) beklemtoon dat ouers leiding moet ontvang om die ouer-en-kind-verhouding te kan bevorder. Volgens die deelnemers sal die bevordering van die ouer-en-kind-verhouding die kohesie tussen gesinslede versterk. Gambrill (2013:571) is van mening dat ouerleiding baie belangrik is om die vermoë van ouers te versterk en hulle kennis aangaande die funksionering van die gesin te verbreed.

c) Verbeter kinders se aanpassing in die gesin

Die verbetering van kinders se aanpassing in die gesin is die derde subtema wat deur drie van die deelnemers (3=15%) uitgelig is. Al drie die deelnemers (3=15%) verwys in die een kategorie daarna dat genoeg tyd vir die kinders gegun moet word om die kerngesin se verlies te verwerk en by die hersaamgestelde gesin aan te pas. Braithwaite *et al.* (2001:226) en Kotzé (2009:4, 41) beklemtoon dat, wanneer die verliese van die kerngesin nie hanteer is en tyd afgestaan word om die verlies te verwerk nie, kan dit die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin beïnvloed. Verlies wat nog nie verwerk is nie, beïnvloed die aanvaarding van die nuwe lewensmaat asook die gesinseenheid.

d) Bevorder kommunikasie tussen gesinslede

Die bevordering van kommunikasie tussen gesinslede is die vierde subtema wat geïdentifiseer is (2=10%). Die enigste kategorie wat in die subtema voorkom, is die leiding aan gesinne ten opsigte van die benutting van positiewe kommunikasie wat vir altwee deelnemers (2=10%) belangrik is. Die deelnemers het verduidelik dat positiewe kommunikasie tot positiewe kohesie in die hersaamgestelde gesin sal lei. Ook Portrie en Hill (2005:446) bevestig dat kommunikasie baie belangrik vir gesinslede

is om mekaar beter te verstaan en hulle gevoelens te verwoord ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik.

4.2.2.5.3 *Ontwikkelingstadiums waarin gesinslede die meeste uitdagings ervaar*

Hersaamgestelde gesinne beweeg deur verskeie opeenvolgende ontwikkelingstadiums waar elke stadium afsonderlike uitdagings inhou. Die respondente is gevra om aan te dui watter drie ontwikkelingstadiums die meeste uitdagings vir hersaamgestelde gesinslede bied. Die data word in Tabel 4.9 aangedui.

Tabel 4.9: Ontwikkelingstadiums waarin uitdagings ervaar word

Ontwikkelingstadium	F (%)
Die bewuswordingstadium	15 (75%)
Die onderdompelingstadium	15 (75%)
Die fantasiestadium	12 (60%)
Die mobiliseringstadium	9 (45%)
Die oplossingstadium	4 (20%)
Die aksiestadium	3 (15%)
Die kontakstadium	2 (10%)

N=20 *Respondente kon drie stadiums waarin die meeste uitdagings ervaar word, identifiseer

Vanuit Tabel 4.9 is dit duidelik dat die meeste van die respondente (15=75%) onderskeidelik die onderdompeling- en die bewuswordingstadium geïdentifiseer het as die ontwikkelingstadiums waarin hersaamgestelde gesinslede die meeste uitdagings het. Volgens Howden (2007:9) is dit kenmerkend vir gesinslede om in die onderdompelingstadium onseker en verward te wees. Tydens hierdie stadium ervaar gesinslede nie net vrees vir verandering nie, maar ook uitdagings rondom aanpassing in die gesin. Tydens die bewuswordingstadium hanteer en verwerk gesinslede die gevoelens wat hulle in die onderdompelingstadium ervaar het.

Die fantasiestadium is deur die tweede meeste getal respondente (12=60%) aangedui as die stadium waarin die meeste uitdagings ervaar word. Howden (2007:9) bevestig dat gesinslede tydens hierdie ontwikkelingstadium sukkel met aanpassings wat in die gesin gemaak moet word en ongemaklik voel oor byvoorbeeld ouerskapsrolle, huishoudelike take of die verhouding teenoor die “stief”-gesinslede.

Die minderheid van die respondente het na die mobiliseringstadium (9=45%) verwys as die stadium waarin die meeste uitdagings ervaar word. Goldenberg en Goldenberg (2004:48) en Goldenberg en Goldenberg (2002:193) bevestig dat konflik en onderhandelings tydens hierdie ontwikkelingstadium kenmerkend is omdat gesinslede die besluit neem om hul gevoelens met mekaar te deel. Volgens Allan *et al.* (2011:177) kan gesinslede baat vind by 'n eksplisiete onderhandelingsmetode deur middel van oop kommunikasie om mekaar sodoende beter te verstaan.

Die oplossingstadium is deur vier van die respondente geïdentifiseer (4=20%) as die stadium waarin daar die meeste uitdagings ondervind word. Hierdie stadium is bekend vir die ontwikkeling van 'n gesonde gesinsisteem. Volgens Howden (2007:9) moet gesinslede toewyding aan mekaar toon en rituele ontwikkel om samehorigheid in die gesin te bevorder.

Drie van die respondente (3=15%) het aangetoon dat die aksiestadium baie uitdagings bevat. Literatuur (Howden, 2007:9) bevestig dat hierdie stadium bekend is vir die samewerking tussen gesinslede. Die gesinslede moet verandering kan aanvaar en begin om saam besluite te neem; daarom moet die subsisteem leer om saam te werk.

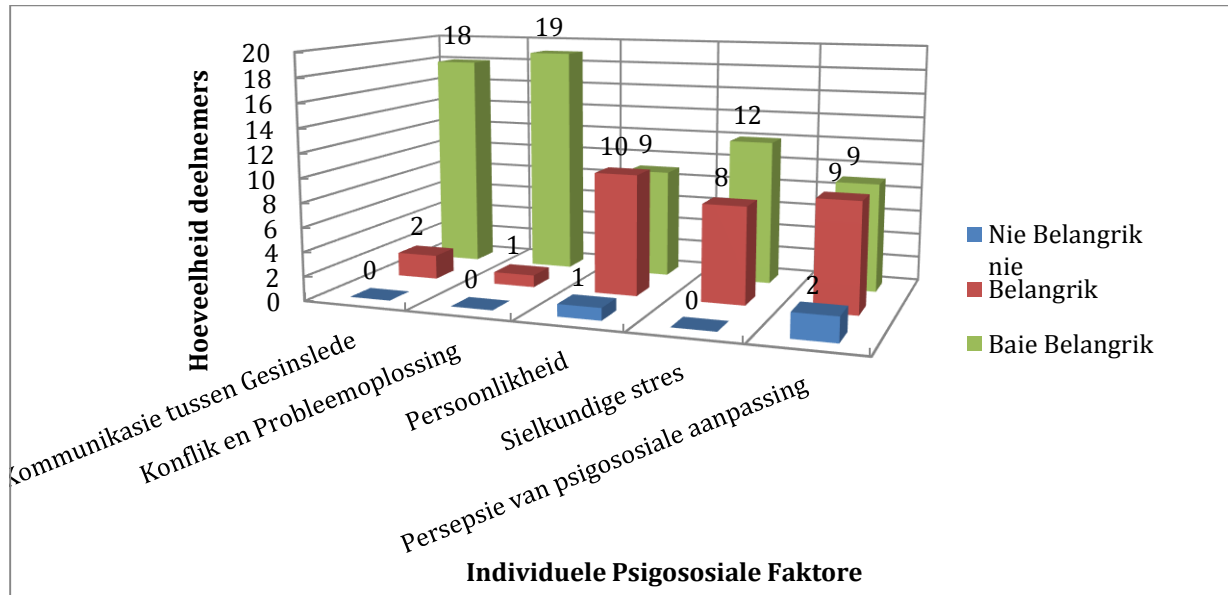
Die kontakstadium is ook geïdentifiseer (2=10%) as 'n stadium waarin uitdagings ervaar word. In hierdie stadium bevestig Allan *et al.* (2011:70) moet gesinslede se verhoudings teenoor mekaar versterk word en moet gesinslede tyd saam met mekaar spandeer; daarom is dit belangrik dat gesinslede positiewe verhoudings tussen mekaar moet kan bou. Vanuit hierdie resultate word bevind dat die onderdompeling-, bewuswording- en fantasiestadium deur die meeste respondente gekies is. Dit is daarom baie belangrik om hierdie stadiums in ag te neem wanneer hersaamgestelde gesinslede deur die ontwikkelingstadiums beweeg.

4.2.3 Maatskaplike werkers se siening oor die psigososiale faktore wat 'n rol in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel

In hierdie afdeling is die respondente se siening oor die rol wat psigososiale faktore in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel, ondersoek. Psigososiale faktore is verdeel in individuele faktore, naamlik kommunikasie tussen gesinslede, probleemoplossing, persoonlikheid, sielkundige stres en persepsie van psigososiale aanpassing; demografiese faktore, naamlik geslag, ouderdom, kinders se toesigomstandighede en die tydsduur van die bestaan van die hersaamgestelde gesin; asook interpersoonlike (of sisteem-) faktore, naamlik ander gesinslede se persepsie van die kwaliteit van die kommunikasie en hulle persepsie van die psigososiale aanpassing by die hersaamgestelde gesin.

4.2.3.1 Belangrikheid van individuele psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin

Die deelnemers het die geleentheid gekry om aan te dui hoe belangrik die volgende individuele psigososiale faktore tydens die aanpassing van hersaamgestelde gesinne is. In Figuur 4.5 word die volgende uiteengesit.

N=20

Figuur 4.5: Belangrikheid van individuele faktore tydens die aanpassing van die gesin

Die meeste van die respondente (18=90%) het kommunikasie tussen gesinslede as baie belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin beskou. Twee van die respondente (2=10%) het aangedui dat kommunikasie tussen gesinslede belangrik is en geen respondente het aangedui dat kommunikasie nie belangrik is nie. Gosselin (2010:109) bevestig hierdie siening dat kommunikasie die middelpunt van verhoudings in die hersaamgestelde gesin is en dat dit byvoorbeeld die aanpassing van die gesinslede in die gesin beïnvloed.

Neëntien respondente (19=95%) het aangedui dat konflikhantering en probleemoplossing baie belangrik is vir die aanpassing van die gesin. Slegs een respondente het aangedui dat konflikhantering en probleemoplossing belangrik is en geen respondente het aangedui dat konflikhantering en probleemoplossing nie belangrik is vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin is nie. Ebersohn (2011:38) en Gosselin (2007:33) ondersteun hierdie bevinding dat konflik tussen die ouers, sowel as tussen die biologiese ouers, die aanpassing van kinders in die gesin kan beïnvloed.

Die persoonlikheid van gesinslede is deur nege van die respondente (9=45%) as baie belangrik beskou, deur tien van die respondente (10=50%) as belangrik beskou en deur een respondent as nie belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin beskou nie. Gosselin (2007:31, 32) noem dat die verskillende tipes persoonlikhede van gesinslede kan bepaal hoe die gesinslede in die gesin aanpas en dat dit daarom belangrik is om dit tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne in ag te neem.

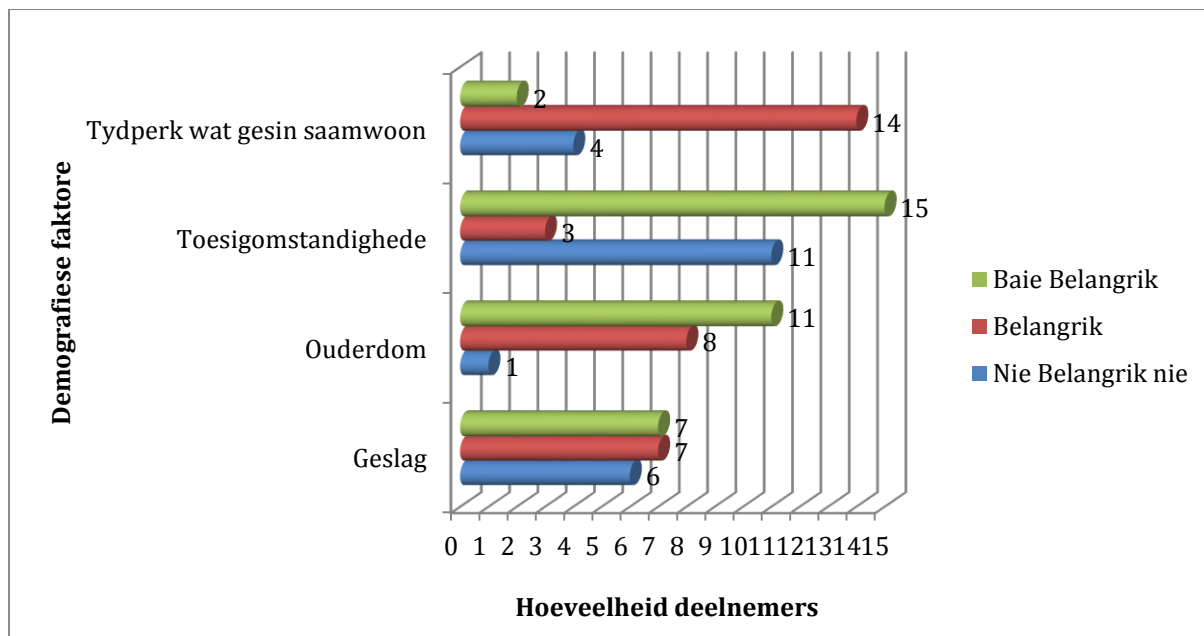
Sielkundige stres wat by gesinslede teenwoordig is, is deur twaalf respondente (12=60%) as baie belangrik beskou, terwyl agt van die respondente (8=40%) dit as belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin beskou. Geen respondent het aangedui dat sielkundige stres nie belangrik is nie. Volgens Basson (2007:95) kan gesinslede sielkundige stres ervaar wanneer hulle vanaf 'n kerngesin na 'n hersaamgestelde gesin beweeg. Gevolglik kan die teenwoordigheid van stres die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin beïnvloed. Gosselin (2007:32) bevestig hierdie bevinding dat sielkundige gesondheid 'n bepalende faktor is in die mate waarin gesinslede in die hersaamgestelde gesin aanpas.

Die persepsie van psigososiale aanpassing is deur 'n gelyke getal respondente as baie belangrik en belangrik beskou, naamlik deur nege van die respondente (9=45%). Twee van die respondente (2=10%) het aangedui dat die persepsie van psigososiale aanpassing nie belangrik is nie. Hierdie bevinding word deur Gosselin (2007:48, 120) ondersteun, naamlik dat die aanpassing van ander gesinslede in die gesin 'n bepalende faktor is vir die mate waarin gesinslede in die hersaamgestelde gesin kan aanpas. Wanneer 'n gesinslid dus nie suksesvol in die hersaamgestelde gesin kan aanpas nie, sal ander gesinslede se aanpassing ook negatief daardeur geraak word.

Uit die voorafgaande bespreking word bevind dat die meerderheid van die respondente aangedui het dat kommunikasie tussen gesinslede (18=90%) asook konflikthantering en probleemoplossing (19=95%) die belangrikste faktore in die aanpassing van die hersaamgestelde gesin is. Die respondente het ook by herhaling in hierdie ondersoek aangedui dat kommunikasie 'n baie belangrike rol in die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin speel. Ook blyk dit dat die minderheid van die respondente glo dat individuele psigososiale faktore nie belangrik is nie.

4.2.3.2 Belangrikheid van demografiese psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin

Die respondente is gevra om aan te dui hoe belangrik die onderstaande demografiese psigososiale faktore tydens die aanpassing van die hersaamgestelde gesin is. In Figuur 4.6 word die volgende data geïllustreer.

N=20

Figuur 4.6: Belangrikheid van demografiese faktore tydens die aanpassing van die gesin

Vanuit Figuur 4.6 is dit duidelik dat die tydperk wat die gesin saamwoon, deur veertien van die respondente (14=70%) as belangrik beskou is. Vier van die respondente (4=20%) het gevoel dat die tydperk wat die gesin saamwoon, nie belangrik is nie, terwyl twee van die respondente (2=10%) dit as baie belangrik beskou het. Gosselin (2007:35) en Gosselin (2010:114) stem saam dat die tydperk wat die hersaamgestelde gesin saamwoon, baie belangrik vir die aanpassing in die gesin is, omdat die gesin meer uitdagings ervaar, hoe langer hulle saamwoon.

Die toesigomstandighede van die kinders is deur vyftien van die respondente (15=75%) as baie belangrik beskou, deur elf respondente (11=55%) as nie belangrik nie en deur drie van die respondente (3=15%) as belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin. Gosselin (2007:39) en Gosselin (2010:115) bevestig dat die toesigomstandighede van die kind baie belangrik vir die aanpassing van die kind is, omdat dit die kontak van die primêre en sekondêre ouer bepaal.

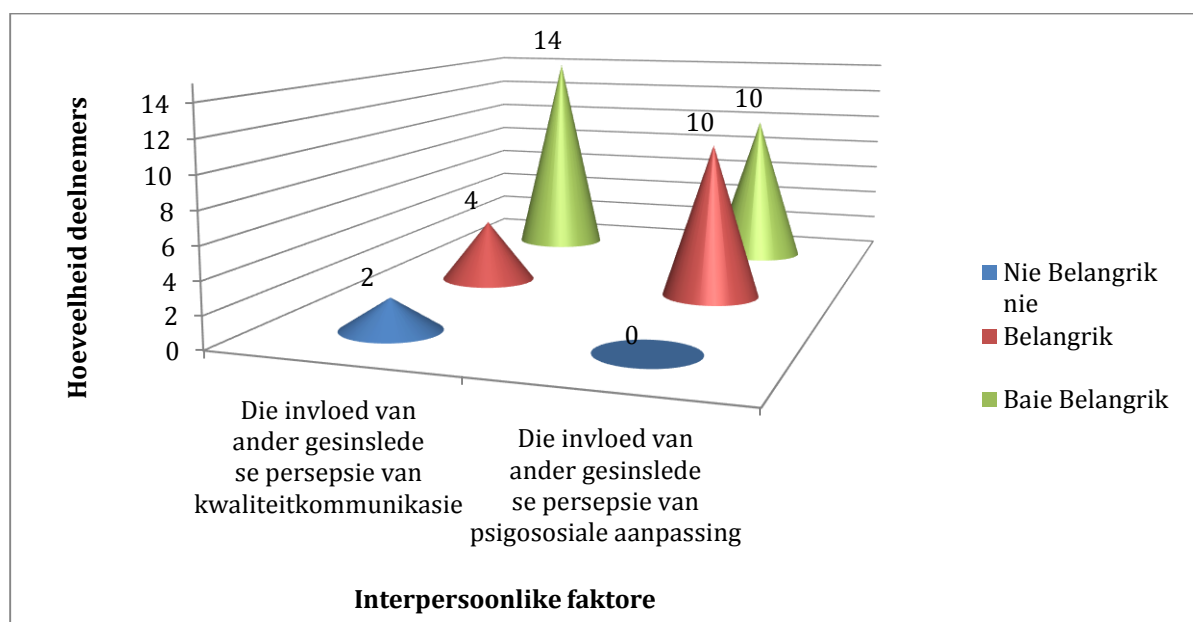
Die ouderdom van gesinslede is deur elf van die respondente (11=55%) as baie belangrik beskou, en deur agt respondente (8=40%) as belangrik, terwyl een respondente die ouderdom van gesinslede as nie belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin beskou nie. Gosselin (2007:5, 6) voer aan dat die ouderdom van gesinslede hulle aanpassing beïnvloed, omdat die ouderdom die verskillende behoeftes van die gesinslede bepaal wat weer die aanpassing van die gesinslede beïnvloed.

Die geslag van gesinslede is gelykop deur sewe van die respondente (7=35%) as baie belangrik en belangrik beskou, terwyl ses van die respondente die geslag van gesinslede nie noodwendig as belangrik

vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin beskou nie. Gosselin (2007:38) bevestig hierdie bevinding, naamlik dat geslag 'n bepalende faktor vir die aanpassing van gesinslede is, omdat stiefpa's makliker as "stief"-ma's in die hersaamgestelde gesin aanpas.

4.2.3.3 *Belangrikheid van interpersoonlike psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin*

Die deelnemers is gevra om aan te dui hoe belangrik die onderstaande interpersoonlike psigososiale faktore tydens die aanpassing van die hersaamgestelde gesin is. Figuur 4.7 illustreer die volgende data.

N=20

Figuur 4.7: Belangrikheid van interpersoonlike psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin

Die meerderheid van die respondente (14=70%) het die invloed van ander gesinslede se persepsie van kwaliteitkommunikasie as baie belangrik beskou. Vier respondente (4=20%) het aangedui dat die invloed van ander gesinslede se persepsie van kwaliteitkommunikasie belangrik is, terwyl twee van die respondente (2=10%) aangedui het dat dit nie noodwendig belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin is nie. Gosselin (2007:34) bevestig dat hersaamgestelde gesinslede hul eie persepsie vorm van die kwaliteit van kommunikasie wat in die gesin toegepas word en dat dit die aanpassing van gesinslede in die gesin beïnvloed.

Tien respondente (10=50%) het aangedui dat die invloed van ander gesinslede se persepsie van psigososiale aanpassing in die hersaamgestelde gesin baie belangrik is. Nog tien van die respondente (10=50%) het aangedui dat die invloed van ander gesinslede se persepsie van psigososiale aanpassing

in die gesin belangrik is, terwyl geen respondente aangedui het dat die invloed van ander gesinslede se persepsie van psigososiale aanpassing in die gesin nie belangrik is nie. Gosselin (2010:110) is van mening dat hersaamgestelde gesinslede verskillende persepsies oor die hersaamgestelde gesin het en dat hierdie persepsies die aanpassing van gesinslede beïnvloed. Dit is daarom belangrik om hersaamgestelde gesinslede se ervaring van die gesin in ag te neem wanneer daar op die aanpassing van die gesin gefokus word. Respondente blyk oorwegend van mening te wees dat interpersoonlike psigososiale faktore eerder baie belangrik en belangrik as onbelangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin is.

4.2.4 Maatskaplikewerkdienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Die deelnemers is gevra om uit te brei oor die tipes dienste wat aan hersaamgestelde gesinne gelewer word, asook oor die struikelblokke wat tydens dienslewering ervaar word. Die inligting wat bekom is, word vervolgens aangedui.

4.2.4.1 *Beskrywing van dienste wat die organisasie die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne bied*

Die deelnemers het die geleentheid gekry om aan te toon watter tipes dienste hulle die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne lewer. In Tabel 4.10 word die subtemas, kategorieë en narratiewe aangedui.

Tabel 4.10: Dienste wat die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne gelewer word

Tema 7: Dienste wat die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne gelewer word		
Subtema	Kategorie	Narratief
Gesinskonferensies waar al die gesinslede aanwesig is (12)	Mediasie vir die gesin as 'n sisteem (12)	<p>"... ek werk met <u>almal</u> en ook <u>gesinskonferensies</u> wat verskriklik hulpvol is ..."</p> <p>"Famsa's default is <u>to see the family</u> ..."</p> <p>"Famsa se "<u>default</u>" is om die <u>gesin te sien</u> ..."</p> <p>"... <u>mediation for the growing family</u>, moving the system ..."</p> <p>["... <u>mediasie vir die groeiende gesin</u>, om die <u>sisteem te mobiliseer</u> ..."]</p> <p>"Verder doen ek <u>bemiddeling en sien ek ouers</u> ... ondersteun om ooreenkomste te bereik ..."</p>
	Individuele berading (8)	"[I do] one on one <u>counselling</u> ..."

Tema 7: Dienste wat die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne gelewer word		
Subtema	Kategorie	Narratief
Berading vir gesinslede (11)		[<i>“Ek gee <u>een tot een berading</u>”</i> “Kinders meestal, <u>ek werk terapie</u> s met hulle ...
	Gesinsberading (3)	“We are about family so we see couples, families and to some extent individuals. We do counselling, it is our priority” <i>[<u>“Ons handel oor gesinne so ons sien paartjies, gesinne en tot ‘n seker mate individue. Ons bied berading, dit is ons prioriteit”</u>]</i> “... we see <u>couples, families</u> ... we do <u>counselling</u> , it is our priority ...” <i>[<u>“... ons sien paartjies, gesinne, ons doen berading, dit is ons prioriteit ...”</u>]</i>
Ontwikkeling van ouerskapsvaardighede (7)	Ontwikkel ouerskapsplanne en bied owerleiding aan(7)	“... <u>ouerleiding</u> is baie belangrik.” “ <u>Ouerleiding en ouerskapsplanne</u> , dis gewoonlik die ouerskapsplanne wat aanleiding gee tot die owerleiding of dan andersom” “Baie van dit is <u>parenting plans</u> wanneer ons help met toegang, toesig en beheer” “... en ook om hulle <u>ouerskapstyle</u> te verstaan ...”
Verwysing van gesinslede na ander organisasies (4)	Verwysing van gesinslede na ander instansies vir spesifieke dienste (4)	“... kinders <u>stuur vir terapie</u> ...” of ons <u>stuur die ouers vir rehab, of couples counselling</u> .” “Also <u>referral to Parenting Centre</u> because parenting is so important.” <i>[<u>“Ook verwysing na die Parenting Centre omdat ouerskap so belangrik is.”</u>]</i>

a) Gesinskonferensies waar al die gesinslede aanwesig is

Die eerste subtema, naamlik gesinskonferensies waar al die gesinslede aanwesig is, is deur ses deelnemers (12=60%) genoem. Die enigste kategorie wat in die subtema geïdentifiseer is (12=60%), is mediasie vir die gesin as ‘n sisteem. Die deelnemers het aangedui dat mediasie belangrik is om die gesin te help groei en om kwessies in die gesin as sisteem aan te spreek. Folberg *et al.* (2004:7-9) bevestig hierdie siening dat hersaamgestelde gesinslede by mediasie kan baat om struikelblokke in die gesin uit

die weg te ruim, probleme op te los, mekaar se behoeftes te leer ken en op die toekomstige herstel van die verhouding tussen gesinslede te fokus.

b) Berading vir die gesinslede

Die tweede subtema wat in hierdie tema na vore gekom het, is die berading vir gesinslede wat deur elf deelnemers (11=55%) aangedui is. Daar word tussen twee kategorieë onderskei.

Die eerste kategorie (5=25%) verwys na die individuele berading vir hersaamgestelde gesinslede. Die deelnemers het aangedui dat individuele berading, wat aan individuele kwessies aandag skenk, belangrik is vir die welstand van gesinslede. Die tweede kategorie wat geïdentifiseer is (5=25%), is gesinsberading vir die hersaamgestelde gesin. Goldenberg en Goldenberg (2002:16) en Glick, Berman, Clarkin en Rait (2000:10) bevestig die belangrikheid van gesinsberading, omdat dit die funksionering en aanpassing van gesinslede aanspreek en wil verseker dat die gesin as 'n gesonde sisteem funksioneer.

c) Ontwikkeling van ouerskapsvaardighede

Die derde subtema wat in hierdie tema voorkom, is die ontwikkeling van ouerskapsvaardighede. Die deelnemers het verduidelik dat ouerleiding en ouerskapsplanne van kardinale belang is sodat die gesin optimaal kan funksioneer.

d) Verwysing van gesinslede na ander instansies vir spesifieke dienste

Die verwysing van die gesin of gesinslede na ander instansies vir gespesialiseerde dienste, word deur vier van die repondente (4=20%) as die vierde subtema aangedui. Die kategorie wat in die subtema geïdentifiseer is, is die verwysing van gesinslede vir berading of rehabilitasiedienste. Al vier respondente (4=20%) het dit bevestig.

4.2.4.2 Die struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word

Die deelnemers is gevra om hul opinie te lug rakende die struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word. Die tema, subtemas, kategorieë en narratiewe van die deelnemers is in Tabel 4.11 uiteengesit.

Tabel 4.11: Struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word

Tema 8: Struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word		
Subtema	Kategorie	Narratief
Samewerking van die gesinslede (13)	Moeilik om al die gesinslede teenwoordig te kry (5)	<p>“... and also to <u>get all the family members together in one room</u>, that is a <u>challenge</u>...”</p> <p>[“... en ook om al die <u>gesinslede saam in een kamer te kry</u>, dit is die uitdaging ...”]</p> <p>“<u>Bringing the other half of the family</u> – see the family as a unit ...”</p> <p>[“Om die <u>ander helfte van die gesin te bring</u>, om die gesin as ’n eenheid te sien ...”]</p>
	Weerstandig teen samewerkende verhouding (8)	<p>“So die <u>samewerking van die ouers</u> is baie belangrik en wat ek agter gekom het is dit altyd <u>een ouer wat die plan wil opstel</u> en die <u>ander ouer wat nie rerig belangstel nie</u>”</p> <p>“... hulle wil <u>nie saam werk nie</u>, hulle wil nie om <u>een tafel sit nie</u>, dat die <u>ouers net kan oor die weg kom</u>”</p> <p>“... dit voel vir my letterlik asof <u>mamma my aan die hand vat</u> en <u>pappa vat my aan die hand</u>, en hulle trek, hulle wil my middel deur <u>skeur</u> ...”</p>
Tekort aan bronne (6)	Gesinne het beperkte finansies (3)	<p>“<u>finansies</u>, baie kliënte <u>kan nie bekostig om Famsa toe te gaan nie</u> of om private beraders of huweliksberaders te sien nie ...”</p> <p>“Nog struikelblokke in my praktyk is <u>finansies, terapie kan duur raak</u> ...”</p>
	Daar is nie genoeg hulpbronne vir gesinsondersteuning nie (3)	<p>“Daar is <u>nie genoeg hulpbronne vir families</u> waar daar gesinsgeweld is nie ...”</p> <p>“... daar is <u>te min hulpbronne om die ouers te ondersteun</u> ...”</p>
Wanpersepsies van gesinslede oor vorming van gesin (4)	Onkunde oor vorming van die gesin (4)	<p>“<u>Onkunde oor die belangrikheid van gedeelde sorg, verkeerde persepsies.</u>”</p> <p>“Mense se <u>persepsies van reëls</u>, van dissipline is ‘n struikelblok.”</p> <p>“... daar is nog ‘n baie <u>ou school of thought</u> van ouers is baas en kind is klaas”</p>

a) Samewerking van die gesinslede

Die eerste subtema ten opsigte van die tema oor die struikelblokke wat tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne ervaar word, verwys na die samewerking van die gesinslede in die hersaamgestelde gesin (13=65%). Die deelnemers het verduidelik dat die samewerking van die gesinslede met mekaar en ook met die maatskaplike werker 'n probleem is. Daar is twee kategorieë wat vervolgens bespreek word.

Die eerste kategorie gee aandag aan die uitdaging om al die gesinslede teenwoordig te kry. Vyf deelnemers (5=25%) bevestig hierdie stelling. Die deelnemers verduidelik dat dit nie altyd moontlik is om al die gesinslede saam te kry nie; daarom is dit moeilik om dienste te lewer. Omdat die ouers werk en die ouers of die kinders ander verpligtinge het, vind die gesin dit moeilik om 'n tyd te kry wat almal pas sodat hulle die nodige dienste kan ontvang. Vier van die dertien respondente (4=31%) het by die tweede kategorie bevestig dat gesinslede weerstandig is teen samewerkende verhoudings in die gesin. Omdat die ouers nie die vermoë het om saam te stem en met mekaar saam te werk nie, is daar onenigheid tussen die ouers in die hersaamgestelde gesin. Allan *et al.* (2011:70) noem in hierdie verband dat gesinslede 'n wedersydse respek vir mekaar moet ontwikkel, en dan instaat sal wees om mekaar se behoeftes in ag te neem. Dit sal verseker dat gesinslede beter oor die weg kan kom en 'n nabye verhouding met mekaar kan handhaaf.

b) Tekort aan bronne

Die tweede subtema wat in hierdie tema beklemtoon is, is die tekort aan bronne. Drie deelnemers (5=25%) lewer hier kommentaar. Daar is twee kategorieë wat vervolgens bespreek word.

By die eerste kategorie van die subtema word daar deur drie van die ses deelnemers (3=50%) verwys na gesinne wat oor beperkte finansies beskik. Volgens die deelnemers het gesinslede beperkte finansies en kan daarom nie gespesialiseerde en betaalde dienste ontvang nie. Dit het tot gevolg dat die gesinslede nie die hulp kan kry om die nood van die hersaamgestelde gesin aan te spreek nie. Die tweede kategorie verwys na die tekort aan hulpbronne vir gesinsondersteuning wat ook deur drie deelnemers (3=15%) geïdentifiseer is. Die deelnemers het verduidelik dat daar nie genoegsame en toepaslike hulpbronne in die gemeenskappe voorkom wat ondersteuning aan hersaamgestelde gesinne in nood kan bied nie. Dupuis (2010:241) bevestig dat die hersaamgestelde gesin van hulpbronne afhanklik is om aanpassing te vergemaklik.

c) Wanpersepsies van gesinslede oor die vorming van die gesin

Die derde subtema wat geïdentifiseer is, is die wanpersepsies van gesinslede wat deur vier deelnemers (4=20%) genoem is. Daar is een kategorie waaroor al vier van die deelnemers (4=20%) dit eens is,

naamlik dat daar onkunde oor die vorming van die gesin bestaan. Die deelnemers het verduidelik dat wanpersepsies voorkom rakende die gesinsreëls, die ontwikkeling en aanpassing van die gesin, asook ten opsigte van die verhouding tussen ouers en kinders. Gosselin (2007:48, 120) bevestig dat hersaamgestelde gesinslede se persepsie van die gesin, van die funksionering van die gesin en van die aanpassing wat in die gesin gemaak word, ook die aanpassing van die lid in die gesin beïnvloed. Dit is daarom belangrik dat gesinslede 'n gesonde persepsie van die gesin ontwikkel ten einde gesonde aanpassing in die gesin te kan maak.

4.3 SAMEVATTING

In hierdie hoofstuk is die derde doelwit vir die studie bereik deur die analisering en bespreking van data wat tydens onderhoudvoering verkry is. Respondente se siening oor hul identifiserende besonderhede, die aanpassing en ontwikkeling van hersaamgestelde gesinne, die rol wat psigososiale faktore in die aanpassing van hersaamgestelde gesinslede speel asook die dienste wat aan hersaamgestelde gesinne gelewer word, is verken. Vanuit respondente se sienings wat verken is, is dit duidelik dat psigososiale faktore 'n baie belangrike rol in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel. Dit is daarom noodsaaklik dat maatskaplike werkers psigososiale faktore wat 'n rol in die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel, tydens dienslewering aan hierdie gesinne moet aanspreek.

Die ontwikkeling en aanpassing van die hersaamgestelde gesin, sowel as die uitdagings van en dienslewering aan hierdie gesinne, is ondersoek. Die gevolgtrekkings en aanbevelings van die studie sal in die volgende hoofstuk saamgevat word.

HOOFTUK 5

GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

5. INLEIDING

Die doel van hierdie studie was om psigososiale faktore betrokke by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, te ondersoek. In die studie is daar van drie doelstellings gebruik gemaak om toepaslike en geldige inligting rakende die onderwerp te bekom.

Die eerste doelstelling is in hoofstuk twee bereik naamlik om die ontwikkeling en die aanpassing van die hersaamgestelde gesin te beskryf. Die tweede doelstelling is in hoofstuk drie bereik deur die psigososiale faktore wat die funksionering en welstand van hersaamgestelde gesinne uitdaag, te identifiseer. In die vierde hoofstuk is maatskaplike werkers se siening oor die psigososiale faktore wat betrokke is by die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, te ondersoek. In hoofstuk vyf word gevolgtrekkings van die bevindinge wat gedurende die studie bekom is sowel as toepaslike aanbevelings gemaak oor die psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, aangedui.

5.1 GEVOLGTREKKINGS EN AANBEVELINGS

Die gevolgtrekkings en aanbevelings word bepaal vanuit die data wat ingesamel is tydens die semi-gestruktureerde onderhoude. Vervolgens word daar op identifiserende besonderhede, sienings oor die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne, maatskaplike werkers se siening oor die rol wat psigososiale faktore in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne speel en dienslewering aan hersaamgestelde gesinne in hierdie hoofstuk gefokus.

5.1.1 Identifiserende besonderhede

Die meeste respondente wat deelgeneem het aan die studie, was werksaam by FAMSA Wes-Kaap en in privaat praktyke. Skole, gesinsinsorgorganisasies asook Nie-regeringorganisasies (NGO's) was deur die minderheid respondente aangedui.

Vanuit die bogenoemde bevindinge is die **gevolgtrekking** dat hersaamgestelde gesinne meestal gespesialiseerde dienste van FAMSA Wes-Kaap en privaat praktyk ontvang. Dit blyk ook dat maatskaplike werkers vanuit verskillende tipe organisasies dienste aan hersaamgestelde gesinne moet kan lewer en daarom is dit belangrik dat hulle oor kennis rakende hersaamgestelde gesinne moet beskik.

5.1.1.1 *Kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf*

In verband met die kwalifikasies van respondente het die minderheid van die respondente 'n kwalifikasie in B.A. Maatskaplike Werk 4 jaar, B. Maatskaplike Werk 4 jaar, B. Diac Maatskaplike Werk of B. Maatskaplike Werk 3 jaar. Die meerderheid van die respondente 'n nagraadse kwalifikasie naamlik B.A. Maatskaplike Werk Honneurs of M.A. Maatskaplike Werk kwalifikasie in Maatskaplike Werk verwerf.

Die **gevolgtrekking** is dat die minderheid van die respondente 'n Maatskaplike Werk 3 of 4 jaar graad as 'n kwalifikasie verwerf het. Die meerderheid van die respondente het 'n nagraadse kwalifikasie in Maatskaplike Werk en daarom goed gekwalifiseer is om dienste aan hersaamgestelde gesinne te lewer, alhoewel 'n nagraadse kwalifikasie nie verpligtend is in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne nie.

5.1.1.2 *Aantal jare ervaring as maatskaplike werker*

Met betrekking tot die aantal jare ervaring wat die respondente as maatskaplike werker gepraktiseer het, het meer as die helfte van die respondente vir meer as 10 jaar as maatskaplike werker praktiseer. Die meerderheid van respondente het 10 jaar en minder ervaring in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.

Die **gevolgtrekking** is dat respondente nie noodwendig ervaring in verskillende velde van maatskaplike werk het nie, maar wel binne die eerste 10 jaar van hul loopbaan aan hersaamgestelde gesinne dienste gelewer het. In die lig van die bogenoemde het die meeste maatskaplike werkers daarom ervaring in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne.

Aanbevelings:

- Organisasies wat dienste aan hersaamgestelde gesinne lewer moet indiensopleiding aanbied om effektiewe en toepaslike dienslewering aan hierdie gesinne te verseker.

5.1.2 *Sienings oor die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesinne*

Die sienings van die respondente oor die ontwikkeling en aanpassing van hersaamgestelde gesin sluit in die status wat hersaamgestelde gesinne die meeste van die tyd bekleë, die uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar en areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik.

5.1.2.1 *Die status wat hersaamgestelde gesinne die meeste van die tyd bekleë*

In verband met die status wat die meeste hersaamgestelde gesinne bekleë, het die helfte van die respondente aangedui dat die hersaamgestelde gesinne waaraan dienste gelewer word, hertrou het.

Sommige respondente het aangedui dat hersaamgestelde gesinslede saamwoon en daarom nie wetlik getroud is nie terwyl die minderheid van respondente aangedui het dat hulle nie kon kies of hersaamgestelde gesinslede meestal hertrou is of saamwoon (nie wetlik getroud) nie.

Die **gevolgtrekking** is dat die meeste hersaamgestelde gesinne hertrou het en daarom 'n getroude status beklee.

Aanbevelings:

- Die status van hersaamgestelde gesinne moet in ag geneem word tydens dienslewering om te bepaal hoe sodanige status van die gesin die aanpassing van gesinslede in die gesin beïnvloed, aangesien die egskeidingsyfer besig is om te styg.

5.1.2.2 Uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar

Ten opsigte van die uitdagings wat hersaamgestelde gesinne ervaar, het die meeste deelnemers aangedui dat gesinslede ooreen moet kan stem oor die dissiplinerende van kinders. Daar moet besluit word wie die rol as dissiplinerende ouer gaan vervul en gesinslede moet ook die gesag van die dissiplinerende ouer aanvaar. Die deelnemers het aangedui dat die “stief”-ouer nie noodwendig die rol van dissiplinerende ouer moet vervul nie omdat kinders nie erkenning gee vir die gesag van die “stief”-ouer nie.

Die minderheid van die deelnemers het aangedui dat konflik tussen gesinslede 'n uitdaging in die gesin is. Hierdie deelnemers is van mening dat wanneer twee ouers se ouerskapstyl nie ooreenstem met mekaar nie, dit verwarring in die gesin veroorsaak. 'n Verdere uitdaging wat aangedui is, is dat hersaamgestelde gesinslede uitdagings oor die verwagtinge van gesinslede ervaar omdat gesinsrolle nie aanvanklik duidelik uiteengesit word nie.

In verband met die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin is daar ook uitdagings aan verbonde. Die deelnemers het aangedui dat gesinslede bedreig kan voel oor hul posisie in die gesin as gevolg van die teenwoordigheid van “stief”- gesinslede. Die deelnemers het ook aangedui dat gesinslede nie weet hoe om “stief”- gesinslede aan te spreek nie omdat hulle nie verwant is nie byvoorbeeld hoe daar na die “stief”- pa verwys word.

Die **gevolgtrekking** is dat hersaamgestelde gesinne verskillende uitdagings oor onder andere dissiplinerende, ouerskap en verwagtinge van ander gesinslede ervaar en daarom is dit belangrik om hierdie uitdagings tydens dienslewering aan te spreek en leiding aan die gesin bied om aanpassing te vergemaklik.

Aanbevelings:

- Ouers van die hersaamgestelde gesin moet kan ooreenkom oor wie die dissiplinerende ouer in die gesin gaan wees en hoe dissipline teenoor die kinders hanteer moet word om sodoende dissipline effektief in die gesin te kan toepas.
- Gesinsrolle moet tydens die aanvang van die hersaamgestelde gesin bespreek en geïdentifiseer word om sodoende verwarring van gesinsrolle te vermy.
- Maatskaplike werkers kan individuele dienste aan gesinslede lewer wanneer hulle bedreig mag voel deur ander gesinslede. Hierdie individuele dienste verseker dat individuele aandag geskenk kan word aan die hantering van gesinslede se gevoelens om effektiewe aanpassing in die gesin te verseker.

5.1.2.3 Areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing te vergemaklik

In verband met die areas wat hersaamgestelde gesinne moet hanteer om aanpassing in die gesin te vergemaklik, het al die respondente aangedui dat die gesin realistiese verwagtinge van die ontwikkeling van verhoudings teenoor mekaar as 'n area moet hanteer ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik. Die meeste respondente het ook aangedui dat produktiewe rituele in die gesin ontwikkel moet word om aanpassing in die gesin te vergemaklik. Die verwerking van verlies en samewerking tussen gesinslede is ook as belangrik beskou vir die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin. Vanuit hierdie bevindinge is dit duidelik dat al die areas belangrik geag word om aanpassing in die gesin te vergemaklik.

Die **gevolgtrekking** is dat hersaamgestelde gesinslede realistiese verwagtinge van mekaar moet ontwikkel en produktiewe rituele moet ontwikkel om die aanpassing van gesinslede te vergemaklik.

Aanbevelings:

- Maatskaplike werkers moet bewus wees van die verwagtinge wat hersaamgestelde gesinslede aan mekaar stel. Leiding moet aan die hersaamgestelde gesin gebied word om realistiese verwagtinge van ander gesinslede te ontwikkel asook om produktiewe rituele tot stand te bring ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik.

5.1.2.4 Benutting van sisteemteoretiese konsepte tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne

Ten opsigte van die benutting van sisteemteoretiese konsepte tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne het die meeste deelnemers aangedui dat hersaamgestelde gesinslede leiding oor die duidelike uiteensetting van rolle moet ontvang. Maatskaplike werkers moet leiding aan hersaamgestelde gesinne

bied oor gesinsrolle en die ontwikkeling van die rol van die dissiplinerende ouer. Die deelnemers het ook aangedui dat hulp aan die gesin verleen moet word om aanvaarding van sekere gesinsrolle te kweek. Gesinsrolle speel daarom 'n beduidende rol in die ontwikkeling en aanpassing van die hersaamgestelde gesin en daarom is dit noodsaaklik om leiding aan hersaamgestelde gesinne te verskaf ten einde duidelike rolle in die gesin te vestig.

Die **gevolgtrekking** is dat maatskaplike werkers leiding aan hersaamgestelde gesinslede moet bied in verband met die uiteensetting van duidelike gesinsrolle en moet die belangrikheid van gesinsrolle aan die gesin oordra ten einde aanpassing in die gesin te bevorder.

By die benutting van grense tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne het die meeste deelnemers aangedui dat begeleiding aan die gesin belangrik is om grense te ontwikkel. Die deelnemers het aangedui dat grense realisties en toepaslik moet wees vir gesinslede in terme van hul verwagtinge en gedrag teenoor mekaar. Ouerleiding is ook belangrik om grense in die gesin te ontwikkel. Ouers moet genoegsame kennis oor grense verkry om gesonde en effektiewe grense daar te stel.

Die **gevolgtrekking** is dat maatskaplike werkers die nodige kennis aan ouers bied in verband met die afbakening van grense en ouerleiding in hierdie opsig te bied.

In verband met reëls wat in die huishouding geld, het die meeste deelnemers aangedui dat leiding aan die gesin gebied moet word oor die uiteensetting en kommunisering van reëls in die hersaamgestelde gesin. Die meeste deelnemers het ook aangedui dat kinders betrek moet word by die besluitneming van reëls sodat kinders ook deel voel van die ontwikkeling van reëls in die gesin. Die deelnemers het ook aangedui dat deurlopende reëls in die hersaamgestelde gesin moet geld. Sommige respondente het aangedui dat dieselfde reëls wat in die kerngesin gegeld het, ook in die hersaamgestelde gesin toegepas moet word, terwyl die minderheid deelnemers het aangedui dat konsekwentheid in daaglikse reëls baie belangrik is. Sodra reëls ingestel is, moet dit nie gebuig of oorgesien word nie, omdat die waarde en die doel van die reëls sal verswak.

Die **gevolgtrekking** is dat hersaamgestelde gesinslede 'n behoefte aan leiding oor die daarstelling van reëls in die gesin het omdat die ouers nie noodwendig bewus is van hoe om effektiewe en toepaslike reëls te ontwikkel nie.

Die deelnemers het aangedui dat die hersaamgestelde gesin leiding moet ontvang oor die ontwikkeling van gehegtheid in die gesin. Ouers moet leiding ontvang om een tot een tyd aan hul kinders te spandeer en die gesin moet as geheel tyd saam spandeer om gehegtheid te bevorder. Die deelnemers het ook aangedui dat oop kommunikasie tussen gesinslede gehegtheid kan bevorder. Gevolglik word daar aangedui dat die hersaamgestelde gesin leiding moet ontvang om gesinstyd moontlik te maak en tyd aan mekaar af te staan ten einde gehegtheid in die gesin te bevorder.

Die **gevolgtrekking** is dat hersaamgestelde gesinslede daarom 'n behoefte het aan leiding oor hoe om gehegtheid in die gesin te bevorder ten einde samehang in die gesin moontlik te maak.

Ten opsigte van kohesie het die meeste deelnemers aangedui dat gesinsaktiwiteite die kohesie in die hersaamgestelde gesin kan bevorder en daarom, soos by die bevordering van gehegtheid, moet gesinslede ook saam tyd spandeer. Ouers se kennis oor kohesie moet bevorder word sodat ouers 'n beter begrip oor die ontwikkeling van samehang in die gesin kan verkry. Ouers moet daarom die nut en invloed van kohesie op die gesin kan verstaan. Die deelnemers is ook van mening dat kinders se aanpassing in die gesin bevorder moet word deur hulle genoeg tyd te gun om die verlies van die kerngesin te verwerk.

Die **gevolgtrekking** word gemaak dat hersaamgestelde gesinslede 'n behoefte het aan leiding oor hoe om kohesie in die gesin te bevorder. Maatskaplike werkers moet daarom leiding bied oor hoe die hersaamgestelde gesin tyd saam kan spandeer om die samehang in die gesin te verseker.

Aanbevelings:

- Maatskaplike werkers moet leiding aan die hersaamgestelde gesin bied om gesinsrolle, reëls en gehegtheid in die gesin aan te spreek ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik.
- Maatskaplike werkers moet owerleiding aan die ouers van die hersaamgestelde gesin bied om hul kennis en benutting van grense en kohesie te bevorder ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik.
- Maatskaplike werkers moet kennis oor die sisteemteorie dra om te verstaan hoe die hersaamgestelde gesin funksioneer ten einde effektiewe dienste aan die gesin te bied.

5.1.2.5 Ontwikkelingstadiums waarin die meeste uitdagings ervaar word

Die respondente het aangedui dat hersaamgestelde gesinne uitdagings tydens die ontwikkelingstadiums ervaar. Die respondente was van mening dat hersaamgestelde gesinslede uitdagings oor gevoelens van teleurstelling, onsekerheid en verwarring ervaar omdat die aanpassing in die gesin so verskillend is van die aanpassing in die kerngesin. Die meerderheid respondente het ook aangedui dat die fantasie- en mobiliseringstadium ook uitdagings vir die hersaamgestelde gesin inhou as gevolg van die take wat in hierdie stadiums bereik moet word. Die minderheid van respondente het aangedui dat die oplossing-, aksie- en kontakstadiums ook uitdagings vir die hersaamgestelde gesin inhou.

Die **gevolgtrekking** is dat hersaamgestelde gesinne die meeste uitdagings tydens die fantasie-, onderdompeling- en bewuswordingstadium van ontwikkeling ervaar.

Aanbevelings vir die ontwikkelingsstadiums waarin die meeste uitdagings ervaar word:

- Die fantasie-, onderdompeiling- en bewuswordingsstadium moet erken word as drie ontwikkelingsstadiums waarin hersaamgestelde gesinslede die meeste uitdagings ervaar en daarom moet maatskaplike werkers kennis hê oor elkeen van hierdie stadiums om te kan identifiseer in watter stadium die gesin is, sodat toepaslike ondersteuning gebied kan word.

5.1.3 Maatskaplike werkers se siening oor die psigososiale faktore wat 'n rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne

Die respondente het aangedui dat **individuele psigososiale faktore** 'n baie belangrike rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Die meeste respondente het aangedui dat konflik en probleemoplossing sowel as kommunikasie tussen gesinslede baie belangrik geag word tydens die aanpassing van die hersaamgestelde gesin. Geen respondente het aangedui dat konflik en probleemoplossing asook kommunikasie tussen gesinslede nie belangrik is nie. Die meeste respondente het aangedui dat persoonlikheid slegs belangrik geag moet word tydens die aanpassing van die gesin. Die teenwoordigheid van sielkundige stres van gesinslede is deur die meerderheid van respondente aangedui as baie belangrik vir die aanpassing van die gesin en die persepsie van psigososiale aanpassing van gesinslede is gelykop as baie belangrik en slegs belangrik beskou.

Die **gevolgtrekking** is dat individuele psigososiale faktore as baie belangrik beskou word tydens die aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Hersaamgestelde gesinne moet daarom leiding oor die benutting van kommunikasie, probleemoplossing en die hantering van konflik tydens dienslewering ontvang. Hierdie psigososiale faktore hou nou verband met die sisteemteoretiese konsepte waarvoor leiding gebied word, soos byvoorbeeld vestiging van gesinsrolle, die afbakening van reëls, gehegtheid en kohesie.

Die respondente het aangedui dat **demografiese psigososiale faktore** 'n baie belangrike rol speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Die meerderheid van respondente het aangedui dat die tydperk wat die hersaamgestelde gesin saamwoon, belangrik geag word tydens die aanpassing van die gesin. Die toesigomstandighede met betrekking tot die kinders en die ouderdom van gesinslede is deur die meeste respondente as baie belangrik beskou. Die geslag van gesinslede is gelykop as baie belangrik en slegs belangrik beskou.

Die **gevolgtrekking** is dat demografiese faktore as baie belangrik beskou word vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin.

Interpersoonlike psigososiale faktore is aangedui as baie belangrik in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne. Die invloed van ander gesinslede se persepsie van psigososiale aanpassing is

gelykop as baie belangrik en slegs belangrik beskou. Die gevolgtrekking wat gemaak word is dat interpersoonlike psigososiale faktore baie belangrik vir die aanpassing van die hersaamgestelde gesin beskou word.

Die **gevolgtrekking** is dat die invloed van ander gesinslede se persepsie van kwaliteit kommunikasie as baie belangrik beskou word vir die aanpassing van gesinslede in die hersaamgestelde gesin.

Aanbevelings:

- Maatskaplike werkers moet kennis dra oor individuele-, demografiese-, en interpersoonlike psigososiale faktore om die invloed van die faktore op die aanpassing van hersaamgestelde gesinne te verstaan en te benut in dienslewering.
- Individuele, demografiese asook interpersoonlike psigososiale faktore wat die aanpassing van die gesin beïnvloed moet geïdentifiseer word tydens assessering van die gesinne en moet aandag geniet tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne, tesame met sisteemteoretiese konsepte soos rolle, grense en reëls.

5.1.4 Maatskaplike werkdienslewering aan hersaamgestelde gesinne

In verband met die beskrywing van dienste wat die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne gebied word, het die meeste deelnemers aangedui dat hulle berading aan hierdie gesinne bied. Die meerderheid het aangedui dat hulle berading aan individuele lede gee en die minderheid het aangedui dat hulle gesinsberading aan die gesin bied. Gevolglik is dit duidelik dat hersaamgestelde gesinslede baat kan vind by berading ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik. Die tweede meeste deelnemers het aangedui dat ouerskapsvaardighede belangrik is tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne. Die ontwikkeling van ouerskapsplanne gaan daarmee gepaard om ouerskapsvaardighede in die gesin te versterk. Sommige respondente het ook aangedui dat gesinskonferensies belangrik is in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne waarby mediasie aan die gesin gebied word.

Die **gevolgtrekking** is dat deelnemers van verskillende tipes dienste gebruik moet maak om met hersaamgestelde gesinne te werk ten einde aanpassing in die gesin te vergemaklik.

In verband met die struikelblokke wat hersaamgestelde gesinne ervaar, het die meeste deelnemers aangedui dat dit moeilik is om al die gesinslede se samewerking te kry rakende die teenwoordigheid van al die gesinslede en die weerstand wat gesinslede toon teenoor mekaar tydens dienslewering. Die deelnemers het ook aangedui dat hersaamgestelde gesinne ander tekortkominge ervaar in verband met finansies en die beskikbaarheid van hulpbronne om gesinne te ondersteun. Die hersaamgestelde

gesinslede het nie noodwendig die finansies om gespesialiseerde dienste te ontvang nie, alhoewel daar 'n behoefte vir ander dienste mag wees.

Die gevolgtrekking is dat dienslewering nie kan voortgaan as die hersaamgestelde gesin in finansiële nood is nie en daarom kan die gesin nie die nodige ondersteuning en hulp ontvang nie.

Aanbevelings:

- Hersaamgestelde gesinslede moet individuele berading ontvang wanneer struikelblokke ten opsigte van aanpassing ondervind word.
- Maatskaplike werkers moet gesinsberading in die vorm van gesinskonferensies meer benut om gesinskwessies ten opsigte van die ontwikkeling of aanpassing aan te spreek.
- Mediasie moet benut word wanneer dienste aan die hersaamgestelde gesin gelewer word ten einde verskillende lede se sienings en ervarings in ag te neem.
- Ouerskapsplanne moet deel vorm van dienslewering aan hersaamgestelde gesinne om die ouers te bemagtig en hulle vermoë as ouers in die gesin te bevorder.
- Finansiële hulp moet toeganklik vir hersaamgestelde gesinne wees ten einde die nodige dienste aan hulle te lewer of die fooie wat gevra word moet billik wees.
- Maatskaplike werkers moet gemeenskappe mobiliseer deur hulpbronne wat aan hersaamgestelde gesinne beskikbaar gestel word, uit te brei om sodoende ondersteuning aan die gesinne te bied soos byvoorbeeld om 'n organisasie te stig wat nooddienste aan hersaamgestelde gesinne beskikbaar stel of 'n noodlyn wat voltyds dienste verskaf.

5.2 VERDERE NAVORSING

In die lig van die bogenoemde sienings met in ag neming van die rol wat psigososiale faktore speel in die aanpassing van hersaamgestelde gesinne, word aanbeveel dat verdere navorsing gedoen moet word oor die berading wat kerngesinne, voor die gesin verbreek het, benut. Dit sal vasstel tot watter mate gesinsberading voor die hersaamgestelde gesin gevorm het, benut word en watter persentasie van hersaamgestelde gesinslede voor die aanvang van die gesin, berading benut.

Verdere navorsing oor hersaamgestelde gesinslede se ervaring in die gesin word ook aanbeveel om vanuit die kliënt se oogpunt, vas te stel watter struikelblokke ervaar word. Kliënte kan ook genader word om vas te stel hoe hulle maatskaplike werkdienslewering ervaar en tot watter mate dit sukses inhou.

BIBLIOGRAFIE

Acs, G. 2007. Can we promote child well-being by promoting marriage. *Journal of Marriage and Family*, 69:1326-1344.

Action for the Rights of Children Resource Pack. 2009. Foundation Module seven, Psychosocial Support. Aanlyn beskikbaar: <http://www.arconline.org>

Aktürk, E.B. 2006. *Marital satisfaction in Turkish Families: Comparison Among Marital Status, Effect of Stepchildren and Contributing Factors*. Ankara, Turkey: Tegniese Universiteit van Midde Ooste. (Magister in Wetenskap: Departement Sielkunde)

Allan, G., Crow, G. & Hawker, S. 2011. *Stepfamilies*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Basson, J.L. 2007. *Interpersonal conflict within the blended family*. Potchefstroom Kampus: Universiteit van Noord-Wes. (Magister in Pastore Studies)

Baxter, L.A., Braithwaite, D.O., Bryant L., & Wagner, A. 2004. Stepchildren's perceptions of the contradictions in communication with stepparents. *Journal of Social and Personal Relationships*, 21(4): 447- 467.

Birkenmaier, J., Berg-Weger, M. & Dewees, M.P. 2014. *The Practice of Generalist Social Work*. 3de Uitgawe. New York: Routledge Uitgewers.

Braithwaite, D., Olsen, L., Golish, T., Soukup, C. & Turman, P. 2001. "Becoming a family": Developmental processes represented in blended family discourse. *Journal of Applied Communication Research*, 29(3):221-222.

Braithwaite, D.O., Baxter, L.A. & Harper, A.M. 1998. The role of rituals in the management of the dialectical tension of "old" and "new" in blended families. *Journal of Communication Studies*, 49(2):101-120.

Bullard, L., Wachlarowicz, M., DeLeeuw, J., Snyder, J., Low, S. Forgatch, M. & DeGarmo, D. 2010. Effects of the oregon model of parent management training (PMT) on marital adjustment in new stepfamilies: A randomized trial. *Journal of Family Psychology*, 24(4):485-496.

Coetzer, W. 2007. Die impak van intergeneratiewe trauma. Verkennende perspektief tesame met enkele pastorale kantaantekeninge. *Acta Theologica*, 2:1-22.

- Cuyler, C. 2003. *The Role of Step Siblings in Adolescents' Adjustment to Reconstituted Families*. Bloemfontein: Universiteit van die Vrystaat. (MA in Counseling Psychology)
- De Vos, A.S, Strydom, H, Fouché, C.B & Delpont, C.S.L. 2011. *Research at Grass Roots: A Primer for the Social Science and Human Profession*. Pretoria: Van Schaik Uitgewers.
- Dupuis, S. 2010. Examining the blended family: The application of systems theory toward an understanding of the blended family system. *Journal of Couple and Relationship Therapy: Innovation in Clinical and Education Interventions*, 9(3):239-251.
- Ebersohn, S. 2011. *Die Benutting van Veerkrag deur Middel-Adolesse in 'n Hersaamgestelde Gesin*. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (PhD., Departement Opvoedkundige Sielkunde)
- Eisenberg, N., Damon, W. & Lerner, R.M. 2006. *Handbook of Child Psychology: Social, Emotional and Personality Development*. 6de Uitgawe. Vol 3. Hoboken, New Jersey: John Wiley & Sons Inc. Uitgewers
- FAMAC (Family Mediators' Association of the Cape). 24 Oktober 2015 Geraadpleeg. Beskikbaar by: <http://www.famac.co.za/mediation>
- Family and Relationship Service Australia. 2012. *Step and Blended Families*. Aanlyn beskikbaar: www.frsa.org.au
- Feldman, S. S. & Gehring, T.M. 1988. Changing perceptions of family cohesion and power across adolescence. *Child Development*, 59(4):1034-1045.
- Fogarty, K. Ferrer, M. & McCrea, S. 2001. *Couples Considering a Blended Family*. IFAS Extention. Universiteit van Florida.
- Folberg J., Milne A.L. & Salem P. 2004. *Divorce and Family Mediation. Models, Techniques and Applications*. Londen: The Guilford Press.
- Furrow, J. & Palmer, G. 2007. EFFT and blended families: Building bonds from the inside out. *Journal of Systemic Therapies*, 26(4):44-58.
- Gambrill, E. 2013. A. *Critical Thinker's Guide*. 3de Uitgawe. New York: Oxford University Uitgewers.
- Garon, R., Casey, C. 2011. Nurturing the blended family. [Uitdeeltuk] Nasionale Instituut van Gesondheid. National Family Resiliancy Centre Inc.

- Glick, I.D., Berman, E.M., Clarkin, J. F. & Rait, D.S. 2000. *Marital and Family Therapy*. 4de Uitgawe. Washington, DC: America Psychiatric Uitgewers.
- Goldenberg, H. & Goldenberg, I. 2002. *Counselling Today's Families*. Belmont, CA: Brooks/Cole Uitgewers.
- Goldenberg, H. & Goldenberg, I. 2008. *Family therapy: An overview*. 7de Uitgawe. Belmont, CA: Brooks/Cole Uitgewers.
- Gonzales, J. 2009. Prefamily counselling: Working with blended families. *Journal of Divorce and Remarriage*, 50(2):148-157.
- Gosselin, J. & David, H. 2007. Risk and resilience factors linked with the psychosocial adjustment of adolescents, stepparents and biological parents. *Journal of Divorce and Remarriage*, 48(1-2):29-53.
- Gosselin, J. 2010. Individual and family factors related to psychosocial adjustment in stepmother families with adolescents. *Journal of Divorce and Remarriage*, 51(2):108-123.
- Groenskrif vir Gesinne. 2011. *Promoting Family Life and Strengthening Families in South Africa*. Aanlyn beskikbaar:
<http://www.thepresidency.gov.za/MediaLib/Downloads/Home/Profiles/PresidentJacobZuma/PressStatements/201212/Green%20Paper%20on%20Families.pdf>
- Handwoordeboek van die Afrikaanse Taal*. 2014. 5de Uitgawe. Pinelands: Pearson Education Uitgewers.
- Holborn, L. & Eddy, G. 2011. *First Steps to Healing the South African Family*. Johannesburg: South African Institute of Race Relations.
- Howden, M. 2007. *Step families: Understanding and Responding Effectively*. Australian Institute of Family Studies. Australian Family Relationships Clearing house. Michael Hanrahan Uitgewers.
- Howe, T.R. 2012. *Marriages and Families in the 21st Century: A Bioecological Approach*. Maldan, MA: Wiley/Blackwell Uitgewers.
- Johnson, L.C. & Yanca, S.J. 2010. *Social work practice: A generalist approach*. 10de Uitgawe. Boston: Allyn & Bacon Uitgewers.
- Kapp, T. 2002. *'n Geïntegreerde Gesinsterapeutiese Werkwyse met Hersaamgestelde Gesinne*. Pretoria: Universiteit van Pretoria. (MEd proefskrif)

- Kotzé, C. 2009. *Die Kind se Psigologiese Belewens van die Ouer se Nuwe Lewensmaat na 'n Egskeiding*. Pretoria: Universiteit van Suid-Afrika. (Magister Diaconiologiae, Speltherapie)
- Lambert, D.J. 1997. *TWU Counseling Center. Dysfunctional families: Recognizing and Overcoming Their Effects*. Aanlyn beskikbaar: http://www.twu.edu/downloads/counseling/E-5_Dysfunctional_Families_-_Recognizing_and_Overcoming_Their_Effects.pdf.
- Loubser, J. 2007. *Attachment Theory and Adult Intimate Relationships*. Stellenbosch: Universiteit Stellenbosch. (MA in Kliniese Sielkunde en Gemeenskapsberading)
- McLeod, S. 2013. *Erik Erikson*. Junie 2015 Geraadpleeg. Aanlyn beskikbaar: <http://www.simplypsychology.org/Erik-Erikson.html>.
- Mills, D. M. 1984. A model for stepfamily development. *Family Relations*, 33(3):365-372.
- Oxford Dictionary. 2014. September 2014 Geraadpleeg. Aanlyn beskikbaar: [http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/blended-family\[2014\]](http://www.oxforddictionaries.com/definition/english/blended-family[2014])
- Papernow, P.L. 2009. *Becoming a Stepfamily: Patterns of Development in Remarried Families*. New York: Routledge Uitgewers.
- Portrie, T. & Hill, N.R. 2005. Blended families: A critical review of current research. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 13(4):445-451.
- Richmond, M.K. & Stocker, C.M. 2007. Changes in children appraisals of marital discord from childhood through adolescence. *Journal of Family Psychology*, 21(3):416-425.
- Schoppe-Sullivan, S.J., Schermerhorn, A.C. & Cummings, C.M. 2007. Marital conflict and children's adjustment: Evaluation of the parenting process model. *Journal of Marriage and Family*, 69:1118-1134.
- Seven Countries Services. 2014. Junie 2014 Geraadpleeg. Aanlyn beskikbaar: http://sevencounties.org/poc/view_doc.php?type=doc&id=38383&cn=1262. [Intyds]
- Speer, R. B. & Trees, A. R. 2007. The push and pull of stepfamily life: The contribution of stepchildren's autonomy and connection-seeking behaviors to role development in stepfamilies. *Journal of Communication Studies*, 58(4):377-394.
- Schrodt, P. 2006. Development and validation of of the stepfamily life index. *Journal of Social and Personal Relationships*, 23(3):427- 444

Statistiek Suid-Afrika. 2011. *Marriages and Divorces*. Pretoria. Maart 2014 Geraadpleeg. Aanlyn beskikbaar: <http://www.statssa.gov.za/publications/P0307/P03072011.pdf>

Statistiek Suid-Afrika. 2014. *Marriages and Divorces*. Pretoria. Oktober 2015 Geraadpleeg. Aanlyn beskikbaar: <http://www.statssa.gov.za/publications/P0307/P03072014.pdf>

Takeuchi, D.T., Williams, D.R. & Adair, R.K. 1991. Economic stress in the family and children's emotional and behavioral problems. *Journal of Marriage and the Family*, 53(4):1031-1041.

Wangberg, B. 2009. *How Do You Define a Blended Family*. Aanlyn Beskikbaar: <http://www.examiner.com/article/how-do-you-define-a-blended-family>. [2009]

Witskrif vir Welsyn vir Gesinne in Suid-Afrika. 2012. Departement van Maatskaplike Ontwikkeling.

BYLAE A**INWILLIGING OM DEEL TE NEEM AAN NAVORSING**

UNIVERSITEIT • STELLENBOSCH • UNIVERSITY
jou kennisvennoot • your knowledge partner

DIE PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE MET KINDERS

U word gevra om deel te neem aan 'n navorsingstudie wat uitgevoer sal word deur Odette van Jaarsveld, 'n Meesterstudent, van die Departement Maatskaplike Werk aan die Universiteit Stellenbosch. Die resultaat van hierdie studie sal saamgevat word en uiteindelik deel vorm van 'n tesis. U is as moontlike deelnemer aan die studie gekies omdat u oor die professionele kennis en ervaring beskik wat vir die navorser inligting kan bied rakende die kernprobleme en -kwessies waarmee hersaamgestelde gesinne worstel. Dit sal die navorser toelaat om 'n in-diepte studie te voltooi en lesers in kennis te stel van hoe om 'n gesonde hersaamgestelde gesinsisteem te vorm asook hoe die ontwikkeling van probleme te voorkom.

1. DOEL VAN DIE STUDIE

Die doel van hierdie studie is om die leser bewus te maak van die risiko's verbonde aan die ontwikkeling van disfunksionele patrone in hersaamgestelde gesinne. Psigososiale patrone speel 'n groot rol in die ontwikkeling van probleme, omdat elke gesinslid beïnvloed word deur die verbodskeling van die eerste kerngesin asook die vorming van die hersaamgestelde gesinne. Die navorser wil dus hierdie psigososiale faktore identifiseer en eksploreer ten einde te beklemtoon hoe belangrik die gesonde ontwikkeling van 'n hersaamgestelde gesin is. Hierdie inligting sal vir maatskaplike werkers help om hul rol as berader vir hersaamgestelde gesinne te vorm asook om effektiewe intervensie metodes wat die spesifieke behoeftes en probleme van hersaamgestelde gesinne aanspreek, te ontwikkel.

2. PROSEDURES

Indien u inwillig om aan die studie deel te neem, vra ons dat u die volgende moet doen:

2.1 Semi-struktureerde onderhoude

Die navorser gaan 'n semi-struktureerde onderhoud met respondente voer wat berading vir hersaamgestelde gesinne bied. 'n Semi-struktureerde onderhoud behels die opstel van 'n vraelys wat in die onderhoud deur die respondent beantwoord sal word. Die onderhoud is 'n eenmalige gebeurtenis wat die nodige inligting rondom die onderwerp vir die navorser sal verskaf. Die onderhoude sal opgeneem word en ook in direkte woorde uitgetik word as 'n transkripsie wat kwalitatiewe inligting bevat.

2.2 Analisering van data

Daarna sal hierdie inligting analiseer word volgens temas wat in die kwalitatiewe sowel as kwantitatiewe data voorkom. Die bevindinge wat in die onderhoude verkry is, sal dus tydens die analisering van data verduidelik word.

Gevolgtrekking sal die gevolgtrekkings en aanbevelings rondom die studie en die uitvoering daarvan, gemaak word.

2.3 Die rol van die respondente in onderhoudvoering

Die navorser sal vrae aan die respondente stel aangaande die probleme en uitdagings wat 'n hersaamgestelde gesin tans ervaar. Onderhoude sal sestig tot sewentig minute lank duur afhangende van die mate tot wat inligting verskaf word. Die navorser sal hierdie onderhoude by die FAMSA kantoor in Kaapstad voer en sal die deelnemers daar ontmoet.

3. MOONTLIKE RISIKO'S EN ONGEMAKLIKHEID

Daar is geen risiko's of ongemaklikheid aan die studie verbonde wat die navorser kan voorsien nie. As daar enige ongerief of onsekerheid ervaar word, kan dit enige tyd met die navorser bespreek word.

4. MOONTLIKE VOORDELE VIR PROEFPERSONE EN/OF VIR DIE SAMELEWING

Die resultate kan geraadpleeg word deur maatskaplike werkers om intervensie metodes vir hersaamgestelde gesinne, kinders vanuit hersaamgestelde gesinne of huwelike, aan te pas en om die behoeftes en probleme van hersaamgestelde gesinslede aan te spreek. Maatskaplike werkers kan dus 'n in-diepte siening en realistiese oorsig van moderne hersaamgestelde gesinne verkry met die doel om hierdie tipe gesinne beter te kan verstaan. Die risiko's verbonde aan die ontwikkeling van verhoudings, veral die vorming en instandhouding van die tweede huwelik, en hoe hierdie verhoudings gesinslede beïnvloed, word ook aan die leser weergegee.

Kwantitatiewe sowel as kwalitatiewe inligting aangaande egskedings en hertroue kan in hierdie studie gevind word.

Hierdie studie bied ook voorbeelde van wat dit beteken om deel te vorm van 'n gesonde hersaamgestelde gesinsisteen en daarom kan hierdie tipe gesinne die studie raadpleeg vir die ontwikkeling- en transformasieproses van die gesinslede.

5. VERGOEDING VIR DEELNAME

Geen vergoeding sal verskaf word vir die deelname aan hierdie studie nie.

6. VERTROULIKHEID

Enige inligting wat deur middel van die navorsing verkry word en wat met u in verband gebring kan word, sal vertroulik bly en slegs met u toestemming bekend gemaak word of soos deur die wet vereis. Vertroulikheid sal gehandhaaf word deur middel van numering op elke vraelys met u toestemming of daardie inligting vrygestel kan word. Die vraelyste sal net vir die navorser beskikbaar wees en sal deur niemand anders besigtig word nie. Die vraelyste en inligting sal ter alle tye vertroulik gehou word en sal in die veilige besit van die navorser bly.

Die deelnemer mag ook op enige stadium van die studie die opneem van die onderhoud in oudio hersien. Hierdie oudio sal ook in die veilige besit van die navorser bly en geen ander persoon mag toegang tot dit hê nie. Die oudio band sal ook na die studie voltooi is, uitgegee word.

Die studie sal gepubliseer word deur die Universiteit Stellenbosch as deel van 'n Meestersgraad in Maatskaplike Werk en sal ook op die Universiteit Stellenbosch se biblioteekwebwerf beskikbaar gestel word.

7. DEELNAME EN ONTTREKKING

U kan self besluit of u aan die studie wil deelneem of nie. Indien u inwillig om aan die studie deel te neem, kan u te eniger tyd u daaraan onttrek sonder enige nadelige gevolge. U kan ook weier om op bepaalde vrae te antwoord, maar steeds aan die studie deelneem. Die ondersoeker kan u aan die studie onttrek indien omstandighede dit noodsaaklik maak. Daar is geen rede vir die navorser om u deelname aan die studie te beëindig nie, tensy die inligting wat aan die navorser kommunikeer is, nie die realiteit weerspieël nie of ander deelnemers se weergee van inligting beïnvloed word.

8. IDENTIFIKASIE VAN ONDERSOEKERS

Indien u enige vrae of besorgdheid omtrent die navorsing het, staan dit u vry om in verbinding te tree met Dr. Marianne Strydom (studieleier) van die Departement van Maatskaplike Werk by die Universiteit Stellenbosch. Telefoonnommer: 021 808 2070; E-posadres: mstrydom@sun.ac.za

9. REGTE VAN PROEFPERSONE

U kan te eniger tyd u inwilliging terugtrek en u deelname beëindig, sonder enige nadelige gevolge vir u. Deur deel te neem aan die navorsing doen u geensins afstand van enige wetlike regte, eise of regsmiddel nie. Indien u vrae het oor u regte as proefpersoon by navorsing, skakel met Me Maléne Fouché [mfouche@sun.ac.za; 021 808 4622] van die Afdeling Navorsingsontwikkeling, Universiteit Stellenbosch.

VERKLARING DEUR PROEFPERSOON OF SY/HAAR REGSVERTEENWOORDIGER

Die bostaande inligting is aan my, _____, gegee en verduidelik deur _____ in Afrikaans en ek is dié taal magtig of dit is bevredigend vir my vertaal. Ek is die geleentheid gebied om vrae te stel en my vrae is tot my bevrediging beantwoord.

Ek gee hiermee my toestemming dat die deelnemer aan die studie mag deelneem. 'n Afskrif van hierdie vorm is aan my gegee.

Naam van proefpersoon/deelnemer

Naam van regsverteenvoordiger (indien van toepassing)

**Handtekening van proefpersoon/
deelnemer of regsverteenvoordiger**

Datum

VERKLARING DEUR ONDERSOEKER

Ek verklaar dat ek die inligting in hierdie dokument vervat verduidelik het aan _____ Sy is aangemoedig en oorgenoeg tyd gegee om vrae aan my te stel. Dié gesprek is in Afrikaans gevoer en geen vertaler is gebruik nie.

Handtekening van onderzoeker

Datum

BYLAE B**CONSENT TO PARTICIPATE IN RESEARCH**UNIVERSITEIT • STELLENBOSCH • UNIVERSITY
jou kennisvennoot • your knowledge partner**THE ROLE OF PSYCHOSOCIAL FACTORS IN THE ADJUSTMENT
OF BLENDED FAMILIES WITH CHILDREN**

You are asked to participate in a research study conducted by Odette van Jaarsveld, a master student from the Social Work Department at the University of Stellenbosch. The results of this study will become part of a research report. You were selected as a possible participant in this study because you are in a professional capacity with the experience and knowledge concerning reconstituted/ blended families and the challenges that they may face. You also have the skills to work with these types of families and that's why the researcher would like to complete an interview about how blended families function, what their needs are and what types of issues can occur.

1. PURPOSE OF THE STUDY

The aim of this study is to increase the reader's awareness of the risks associated with the development of dysfunctional patterns in reconstituted/blended families. Psychosocial patterns play an important role in the development of problems because of the influence of the dissolved nuclear family on each family member. The researcher would also like to identify the psychosocial factors that indicate these problems in blended families. The researcher would also like to contribute to social work interventions by giving information that can help improve services to blended families.

2. PROCEDURES

If you volunteer to participate in this study, we would ask you to do the following:

2.1 A semi-structured interview

A semi structured interview will be utilized to gather information confidentially. You need not indicate your name or any particulars on the interview schedule. The schedule will be completed during an interview conducted by a student-researcher.

2.2 Analysing data

Data that are collected from the semi-structured interview will be analysed according to themes divided into qualitative and quantitative information. The data will be explained during the process and afterwards the conclusions and recommendations will be made.

2.3 The role of the respondent

The researcher will ask the respondents questions during the semi-structured interview concerning the problems and struggles that blended families face. The duration of the interview will be 60-70 minutes depending on the respondent's answers. The researcher will conduct the interviews at the Famsa office in Cape Town and therefore will meet the respondents there.

3. POTENTIAL RISKS AND DISCOMFORTS

Any uncertainties on any of the aspects of the schedule you may experience during the interview can be discussed and clarified at any time.

4. POTENTIAL BENEFITS TO SUBJECTS AND / OR TO SOCIETY

The results of this study will inform family-based organisations as well as other social workers about how a blended family functions, what their challenges may be as well as how a healthy blended family functions. The respondents are able to give insight into how blended families develop and what role psychosocial factors influence blended families. The risks associated with the development of relationships, especially the development and maintenance of the second marriage, and how it affects the family members are illustrated to the reader during this study. Quantitative and qualitative data concerning divorce rates are also given during this study. The data in the study can also be utilized to improve service delivery with regards to blended families.

5. PAYMENT FOR PARTICIPATION

No payment in any form will be received for participating in this study.

6. CONFIDENTIALITY

Any information that is obtained in connection with this study and that can be identified with you will remain confidential and will be disclosed only with your permission or as required by law. Confidentiality will be maintained by means of coding where each questionnaire is numbered. All questionnaires will be managed, analysed and processed by the researcher and will be kept in a safe place.

The participant may at any time have access to the recording of the data. The audio recording will be kept safe and it will be in the researcher's possession at all times. The audio recording will be deleted once it has been used for the purpose of the study.

The study will be published by Stellenbosch University as part of the Master's program of the Department of Social Work and will also be available on the University's Library website for readers to view.

7. PARTICIPATION AND WITHDRAWAL

You can choose whether to be in this study or not. If you volunteer to be in this study, you may withdraw at any time without consequences of any kind. You may also refuse to answer any questions you don't want to answer and still remain in the study. The researcher may withdraw you from this research if circumstances arise which warrant doing so, for e.g. should you influence other participants in the completion of their questionnaires.

8. IDENTIFICATION OF STUDENT-RESEARCHER

If you have any questions or concerns about the research, please feel free to contact:

Dr. Marianne Strydom (Supervisor), Department of Social Work, University of Stellenbosch

Tel. 021 808 2070

E-mail: mstrydom@sun.ac.za

9. RIGHTS OF RESEARCH SUBJECTS

You may withdraw your consent at any time and discontinue participation without penalty. You are not waiving any legal claims, rights or remedies because of your participation in this research study. If you have questions regarding your rights as a research subject, contact Ms Maléne Fouché [mfouche@sun.ac.za; 021 808 4622] at the Division for Research Development.

SIGNATURE OF RESEARCH SUBJECT OR LEGAL REPRESENTATIVE
--

The information above was described to me the participant by _____ in English and the participant is in command of this language or it was satisfactorily translated to her. The participant was given the opportunity to ask questions and these questions were answered to her satisfaction.

I hereby consent voluntarily to participate in this study.

Name of Participant

Signature of Participant

Date

SIGNATURE OF INVESTIGATOR

I declare that I explained the information given in this document to _____. She was encouraged and given ample time to ask me any questions. This conversation was conducted in English and no translator was used.

Signature of Investigator

Date

BYLAE C
SEMI-GESTRUKTUREERDE ONDERHOUD

UNIVERSITEIT STELLENBOSCH
DEPARTEMENT MAATSKAPLIKE WERK
Navorsers: O van Jaarsveld

PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE
AANPASSING VAN 'N HERSAAMGESTELDE GESIN

1. IDENTIFISERENDE BESONDERHEDE

1.1 Wat is die naam van die organisasie vir wie u tans dienste lewer?

1.2 Watter kwalifikasies het u verwerf in Maatskaplike Werk?

Kwalifikasie	Merk met 'n ✓
Diploma in Maatskaplike Werk	
B. Maatskaplike Werk	
B.A. Maatskaplike Werk (3 years)	
B.A. Maatskaplike werk (4 years)	
B Maatskaplike Werk (4 jaar graad)	
B.Diac. Maatskaplike Werk	
B.A. Maatskaplike Werk Honneurs	
M.A Maatskaplike Werk	
D.Phil Maatskaplike Werk	

1.3 Vir hoe lank praktiseer u as 'n maatskaplike werker?

Tydperk	Merk met 'n ✓
1 tot 5 jaar	
6 tot 10 jaar	
11 tot 15 jaar	
Meer as 15 jaar	

- 1.3.1 Hoeveel jaar ervaring het u as maatskaplike werker wat aan hersaamgestelde gesinne dienste lewer?
-

2. SIENINGS OOR DIE ONTWIKKELING EN AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE

- 2.1 Dui aan, na u mening, watter status die meeste van toepassing is op hersaamgestelde gesinne aan wie u dienste lewer.

Status	Merk met 'n ✓
Woon saam (nie wetlik getroud nie)	
Hertrou (het weer getrou na afloop van 'n egskeiding)	

- 2.2 Beskryf die tipes uitdagings wat die hersaamgestelde gesinne waaraan u organisasie dienste lewer, ervaar.
-
-

- 2.3 Watter van die volgende areas moet hersaamgestelde gesinslede hanteer om aanpassing in die gesin te vergemaklik?

Areas van aanpassing	Merk met 'n ✓
Verwerk die verlies van die verhoudings in die kerngesin	
Realistiese verwagtinge oor die ontwikkeling van die gesin te skep (soos om genoeg tyd te gun vir die bou van verhoudings met nuwe gesinslede)	
Ontwikkel produktiewe rituele (geleenthede te skep waar die gesin tyd saam met mekaar spandeer byvoorbeeld om saam na a parkie toe te gaan)	
Samewerking tussen gesinslede te ontwikkel (om geleenthede te skep waar gesinslede leer hoe om saam te werk en mekaar in ag te neem byvoorbeeld om take en aktiwiteite aan gesinslede te gee om uit te voer)	
Ander:	

2.4 Die sisteemteorie word deur maatskaplike werkers benut om sisteme beter te verstaan en te bepaal hoe die gesin funksioneer (Goldenberg & Goldenberg, 2008:78, 79). Die ontwikkeling van gesinsrolle, grense, reëls, gehegtheid en kohesie tussen gesinslede verseker dat 'n gesin optimaal as 'n sisteem kan funksioneer.

2.4.1 Hoe benut u die onderstaande konsepte van die sisteemteorie in dienslewering aan hersaamgestelde gesinne?

- Gesinsrolle (rolle wat elke gesinslid vervul soos bv. die “stief”-pa hanteer die finansies in die gesin)

- Grense (Grense wat tussen gesinslede en subsisteme voorkom soos byvoorbeeld wat is aanvaarbare of nie aanvaarbare gedrag vir kinders)

- Reëls (Reëls wat in die huishouding geld soos bv. gesinslede eet aan tafel of moet hul kamers netjies hou)

- Gehegtheid (Gehgtheid tussen gesinslede soos byvoorbeeld hoeveel tyd hulle saam spandeer en hoe na hulle aan mekaar voel)

- Kohesie (Kohesie tussen gesinslede verwys na die eenheid van die gesin of die samehang van die gesin)

- 2.5 Hersaamgestelde gesinne beweeg deur verskillende stadiums van ontwikkeling wat in die volgende tabel illustreer word. Elke stadium volg op mekaar, maar al die stadiums word nie noodwendig voltooi nie.

Ontwikkeling- stadium	Beskrywing
Die fantasie- stadium	Onrealistiese verwagtinge word deur gesinslede geskep omdat daar geen voorbereiding ten opsigte van die ontwikkeling van die gesin getref is nie. 'n Gevoel van ongemak word deur gesinslede ervaar omdat daar baie veranderinge in byvoorbeeld ouerskap en gesinsreëls gemaak word.
Die onderdompeling- stadium	Gesinslede ervaar teleurstelling omdat verwagtinge wat in die voorafgaande stadium geskep is, nie realiseer nie.
Die bewus- wordingstadium	Gevoelens van onsekerheid en verwarring word deur gesinslede ervaar as gevolg van die aanpassings wat gemaak moet word.
Die mobilisering- stadium	Gesinslede neem die besluit om hul gevoelens met mekaar te deel. Hierdie stadium is ook bekend vir konflik en onderhandeling tussen gesinslede.
Die aksiestadium	Gesinslede vorm 'n eenheid deur saam besluite te neem en weg te beweeg van konflik.
Die kontak- stadium	Positiewe verhoudings word tussen gesinslede gebou. Gemene belangstellings word gevind en intimiteit ontwikkel.
Die oplossing- stadium	'n Soliede en gesonde gesinsisteem is gevorm waar die daaglikse rituele die uniekheid van die gesin beklemtoon.

- 2.5.1 Watter drie van die bogenoemde ontwikkelingstadiums is na u mening stadiums waarin gesinslede die meeste uitdagings ervaar?

3. MAATSKAPLIKE WERKERS SE SIENINGS OOR DIE PSIGOSOSIALE FAKTORE WAT 'N ROL SPEEL IN DIE AANPASSING VAN HERSAAMGESTELDE GESINNE

Die term psigososiaal beteken die wisselwerking tussen die psige (die sielkundige menslike ervaring) en die sosiale ervaring. Die psige sluit 'n wye verskeidenheid van individuele, demografiese en interpersoonlike faktore in wat in interaksie is met die sosiale ervaring. Vir die doel van hierdie studie word **psigososiale faktore** gedefinieer as **individuele faktore** (kommunikasie tussen gesinslede, probleemoplossing, persoonlikheid, sielkundige stres en persepsie van psigososiale aanpassing), **demografiese faktore** (geslag, ouderdom, kinders se toesigomstandighede en die tydsduur van die bestaan van die hersaamgestelde gesin), asook **interpersoonlike (of sisteem-) faktore** (ander

gesinslede se persepsie van die kwaliteit van die kommunikasie en hulle persepsie van die psigososiale aanpassing by die hersaamgestelde gesin).

3.1 Hoe belangrik is die volgende individuele psigososiale faktore tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin?

Individuele faktore	Nie belangrik nie	Belangrik	Baie belangrik
Kommunikasie tussen gesinslede (Die openlike verwoording van gevoelens tussen gesinslede wat daartoe bydrae dat gesinslede mekaar verstaan en probleme kan oplos)			
Konflikhantering en probleemoplossing (Die oplossing van konflik en probleme in die gesin. Dit bepaal die wyse waarop onverwagse krisisse hanteer sal word)			
Persoonlikheid (Alles wat iemand 'n eie en unieke karakter gee. Die persoonlikheid van gesinslede het alreeds voor die aanvang van die gesin ontwikkel soos byvoorbeeld neurotisme: angstig, temperamenteel en oorgevoelig of ekstrasversie: geniet dit om in sosiale omstandighede te verkeer, praterig, sosiaal)			
Sielkundige stres van gesinslede (Die teenwoordigheid van stres by gesinslede byvoorbeeld angstigheid, depressie, geïrriteerdheid of kognitiewe struikelblokke, soos gedagtes wat stres kan veroorsaak)			
Persepsie van psigososiale aanpassing (Die effek van gesinslede se persepsie van die psigososiale aanpassing in die gesin)			

- 3.2 Watter van die volgende demografiese faktore is belangrik tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin?

Demografiese faktore	Nie belangrik nie	Belangrik	Baie belangrik
Geslag (Die gesamentlike kenmerke wat bepaal of 'n mens manlik of vroulik is. Die geslag van gesinslede kan die aanpassing in die gesin beïnvloed byvoorbeeld die man wat moeiliker verhoudings bou met ander gesinslede as die vrou of andersom)			
Ouderdom (Die ouderdom van die gesinslede beïnvloed die aanpassing in die gesin soos byvoorbeeld 'n baba het ander behoeftes of aanpassingsvermoë as 'n kind in vroeë kinderontwikkelingsfase)			
Toesigomstandighede (Die toesigomstandighede van die kinders byvoorbeeld die invloed op die kind wanneer die kind nie in die sorg geplaas word by die ouer met wie die kind 'n sterker verhouding of sterker gehegtheid het nie. Dit verwys ook na of die kind 'n stiefma of 'n stiefpa, afhangende van die toesigomstandighede, sal aanvaar)			
Die tydperk wat die hersaamgestelde gesinslede saamwoon (Die tydperk wat gesinslede saamwoon bepaal die mate waartoe die hersaamgestelde gesinslede aanpas byvoorbeeld die gesinslede pas moeiliker of makliker aan hoe langer die gesinslede saamwoon)			

- 3.3 Watter van die volgende interpersoonlike/sisteemfaktore is belangrik tydens die aanpassing van 'n hersaamgestelde gesin?

Interpersoonlike/ sisteem faktore	Nie belangrik nie	Belangrik	Baie belangrik
Ander gesinslede se persepsie van kommunikasie in die familie (Die invloed van ander gesinslede se persepie van die kwaliteit kommunikasie tussen gesinslede, soos byvoorbeeld of ander gesinslede dink daar word goed of sleg gekommunikeer)			
Ander gesinslede se persepsie van die psigososiale aanpassing in die familie (Die invloed van ander gesinslede se persepsie van die psigososiale aanpassing in die gesin soos byvoorbeeld of ander gesinslede dink die psigososiale aanpassing van die gesin positief (goed) of negatief (sleg) verloop)			

4. MAATSKAPLIKE WERKDIENSLEWERING AAN HERSAAMGESTELDE GESINNE

- 4.1 Beskryf die dienste wat u organisasie die meeste van die tyd aan hersaamgestelde gesinne bied?

- 4.2 Wat is u mening oor die struikelblokke wat ervaar word tydens dienslewering aan hersaamgestelde gesinne?

**BAIE DANKIE VIR U TYD EN SAMEWERKING,
DIT WORD OPREG WAARDEER.**

BYLAE D**SEMI-STRUCTURED INTERVIEW****STELLENBOSCH UNIVERSITY****DEPARTEMENT OF SOCIAL WORK****Researcher: O van Jaarsveld****THE ROLE THAT PSYCHOSOCIAL FACTORS PLAY IN DIE
ADJUSTMENT OF RECONSTRUCTED FAMILY MEMBERS****1. IDENTIFYING PARTICULARS**

1.1 Who is your employer?

1.2 Indicate what qualification you received in Social work.

Qualification	Mark with a ✓
Diploma in Social Work	
B. Social Work	
B.A. Social Work (3 years)	
B.A. Social Work (4 years)	
B Social Work (4 year degree)	
B.Diac. Social Work	
B.A. Social Work Honours	
M.A Social Work	
D.Phil Social Work	

1.3 How many years have you been practicing as a social worker?

Time in years	Mark with a ✓
1 - 5 years	
6 - 10 years	
11 - 15 years	
More than 15 years	

1.3.1 How many years experience do you have working with reconstructed families?

2. VIEWS REGARDING THE DEVELOPMENT AND ADJUSTMENT OF RECONSTRUCTED FAMILIES

2.1 Indicate the most applicable status of reconstructed families that is included in your service delivery.

Status	Mark with a ✓
Living together (not legally married)	
Remarried (Married more than once)	

2.2 Describe the type of challenges that the reconstructed families included in your service delivery face.

2.3 Which of the following areas is important to improve the adjustment in the reconstituted family?

Areas to improve adjustment	Mark with a ✓
Work through the loss of relationships in the nuclear family	
Development of realistic expectation concerning the family (for example to give enough time to build relationships between family members)	
Develop productive rituals (opportunity to spend time together for example to go to the park)	
Develop cooperation between family members (develop the opportunity where family members can learn how to work together for example to give each family member tasks and activities to complete)	
Other:	

2.4 The System's Theory is developed to understand systems and determine how systems function (Goldenberg & Goldenberg, 2008:78, 79). The development of family roles, boundaries, rules, attachment and cohesion between family members ensures that the reconstructed family can function optimally.

2.4.1 How do you utilize the following concepts, with regards to the system's theory, during service delivery to reconstructed families?

- Family roles (The roles that each member play in the family for example the step father manages the finances in the household)

- Boundaries (Boundaries that exist between family members and subsystems for example what is acceptable and not acceptable behaviour for children)

- Rules (Every family has rules in the household for example family members must have dinner at the table or keep their bedrooms tidy)

- Attachment (How much time family members spend with each other and the bond between family members)

- Cohesion (Family functions as a unit and togetherness)

- 2.5 Reconstructed families move through various developmental stages. Every stage is followed by the other, although every stage is not necessarily completed by the family.

Developmental stages	Description
Fantasy stage	Family members develop unrealistic expectations because of the unknown situation that the reconstructed family creates and therefore family members are not prepared to live within the reconstructed family. This stage is characterised by a feeling of discomfort because of the differences between the nuclear and the reconstructed family.
Immersion stage	Family members experience disappointment because of the unrealistic expectations that were created.
Awareness stage	Family members experience uncertainty and confusion because of the adjustment that the members need to make.
Mobilization stage	Family members make a decision to share their feelings with one another. Conflict and negotiation may occur during this stage.
Action stage	Family members are united through companionship and making decisions together to minimize conflict.
Contact stage	Family members build positive relationships and common interests are shared.
Resolution stage	A solid and healthy family system is developed through daily rituals and the uniqueness of the family.

- 2.5.1 Which three developmental stages are experienced as more challenging for reconstructed family members?

3. SOCIAL WORKERS' PERSPECTIVES REGARDING THE PSYCHOSOCIAL FACTORS THAT PLAYS A ROLE IN THE ADJUSTMENT IN RECONSTRUCTED FAMILIES

The concept psychosocial means the interaction between the psyche (the psychological experience) and the social experience. The psyche includes a wide variety of individual, demographical and interpersonal (systematic) factors that correlates with the social experience. **Individual factors** are communication between family members, problem solving, personality, psychological stress and perception of psychosocial adjustment. **Demographic factors** include gender, age, children's custody arrangements as well as the length of cohabitation with the step family. **Interpersonal (systematic)**

factors include the perception of the quality of communication between family members as well as the psychosocial adjustment in the step family.

3.1 How important is the following individual psychosocial factors during the adjustment of the reconstructed family?

Individual factors	Not important	Important	Very important
Communication between family members (To communicate feelings to other family members that contribute to the understanding there is between family members in order to improve problem solving)			
Conflict management and problem solving (To solve a problem and the way that unexpected crises are handled)			
Personality of family members (Characteristics or traits of a family member that makes him/her unique for example neuroticism: anxious, irritable, temperamental and moody or extraversion: outgoing, talkative, sociable and enjoys being in social situations)			
Psychological stress of family members (The presence of anxiousness, depression, irritability and cognitive challenges for example thoughts that can lead to stress)			
Perception of psychosocial adjustment (The effect of family member's perception of the psychosocial adjustment that they make in the family)			

- 3.2 Which of the following demographic factors is important to consider during the adjustment of the reconstructed family?

Demographic factors	Not important	Important	Very important
Gender of family members (Features that makes a family member a man or a woman. Gender can influence the adjustment of family members for example the step father can find it more difficult to build relationships with other members than the step mother or the other way around)			
Age of family members (The age of family members influence the adjustment in the family for example a baby has different adjustment abilities than a child in early childhood development)			
Custody arrangements (The custody of the children for example the effect on the child when the child is not placed in the care of the parent with whom the child has a stronger relationship or attachment. It also indicates whether the child is able to accept the step father or step mother according to the custody arrangements)			
The length of cohabitation with the family (The extent to which the family adjusts depends upon the length of cohabitation with the step family, for example the longer the time spent with the step family, the more difficult it is to adjust or the other way around)			

- 3.3 Which of the following interpersonal (systematic) factors is important to consider during the adjustment of the reconstructed family?

Interpersonal (systematic) factors	Not important	Important	Very important
<p>Other member's perception of the quality of communication in the family (The effect of the family member's perception of the quality of communication in the family for example whether there is good or poor communication skills)</p> <p>Other members' perception of the psychosocial adjustment of the family (The effect of other family member's perception of their psychosocial adjustment in the family)</p>			

4. SOCIAL WORK SERVICE DELIVERY TO RECONSTRUCTED FAMILIES

- 4.1 Describe the services that your organisation offers to reconstructed families predominantly.

- 4.2 What is your opinion regarding the challenges that are experienced through service delivery to reconstructed families?

**THANK YOU FOR YOUR TIME AND COOPERATION,
IT IS MUCH APPRECIATED.**